

आश्रमभजनावलि

II
1926

7/4/17

Rev. Mr. S. C.

200

10.4

नवजीवन प्रकाशन मंडळ

वसनावा

मूल्य ०-१-०

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૫૫૮ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ટાઈફા (૫૪૭૫૫૫)

વિષય ૨ ૧૨

આશ્રમભજનાવલિ

સંગ્રાહક
નારાયણ મોરેશ્વર સ્વરે
સત્યાગ્રહાશ્રમ સાબરમતી

વૈષ્ણવ જનને તેને કહીયે
જે પીડ પરાઈ જાણે રે
પરદુઃખે ઉપકાર કરે તોયે
મન અભિમાન ન આણે રે
—નરસિંહ મહેતો

નવજીવિન પ્રકાશન મંદિર
અમદાવાદ

મૂલ્ય ૦-૨-૦

પાંચમી આવૃત્તિ

३

रागाँ का क्रम— भिन्न भिन्न राग भिन्न भिन्न समय पर गाने का प्राचीन रिवाज है । जो मानस-शास्त्र के अनुसार रसानुकूल और भावानुकूल है । इसका क्रम यह है:

प्रातःकाल ४ से ९ तक—प्रभात; विभास; ललित, भैरव; भैरवी; विलावल; आमावरी; तोड़ी सुवासुधराई.
दोपहर ९ से ३ तक — सारंग; गौडसारंग, गौड मल्हार; गौड. सायंकाल ३ से ७ तक— मल्हार; मुलतानी; पिलु; भीमपलासी; धनाश्री, पूर्वी, पूरिया, धनाश्री; श्री; गौरी. रात्रि ७ से १२ तक— कल्याण; बिहाग; भूपाली; हमीर; केदार, देस; कामोद, दरबारी—कानडा; तिलग; मालकंस; जयजयवति; काफी; शकरा; वडहस, तिलक—कामोद; बरवा. उत्तर रात्रि— बहार; वागेश्री; परज, सोहनी, कालिगडा; वसत; हिडोल
हर समय गाने लायक— खमाज; काफी; शिझोटी, गारा; माजी; पद्माडी, आसा; माड; माड; आसा—माड, छाया—खमाज; सिंधोरा; सिंध—काफी; वन्द

विषयसूचि

पृष्ठ

सत्याग्रहाश्रम का नित्यपाठ और संस्कृत विभाग	५-६९
भजन की धून	७०-७२
हिन्दुस्तानी भजन	१-११०
गुजराती भजन	१११-१७५
मराठी भजन	१७६-२१४
बंगाली भजन	२१५-२२३
अंग्रेजी भजन	२२५-२३४
राष्ट्रीय गीत	२३५-२३९
वर्णानुक्रमणिका	२४०-२५२

मुद्रक और प्रकाशक स्वामी आनंद,

नवजीवन मुद्रणालय, अमदावाद

प्रत १०,०००

संवत् १९८२

कुल २९,०००

श्री सत्याग्रहाश्रम
का
नित्यपाठ

प्रातःस्मरणम्

प्रातः स्मरामि हृदि संस्फुरदात्मतत्त्वं
 सच्चित्सुखं परमहमगतिं तुरीयम्
 यत् स्वप्नजागरसुषुप्तमवैति नित्यं
 तद् ब्रह्म निष्कलमहं न च भूतसंघः

१

प्रातर्भजामि मनसो वचसामगम्य
 वाचो विभान्ति निखिला यदनुग्रहेण
 यन्नेतिनेतिवचनैर्निगमा अवोचु-
 स्त देवदेवमजमच्युतमाहुरध्यम्

२

प्रातर्नमामि तमसः परमर्कवर्णं
 पूर्णं सनातनपदं पुरुषोत्तमाख्यम्
 यस्मिन्निदं जगदशेषमशेषमूर्तौ
 रज्ज्वां भुजगममिव प्रतिभासितं वै

३

પ્રાતઃસ્મરણ

૧ સવરના પહોરમા ગારા હૃદયમા સ્ફુરતા મારા સ્વરૂપના તત્ત્વનું હું સ્મરણ કરું છું; તે સત્સ્વરૂપ, પ્રકાશ સ્વરૂપ અને સુખવંશ છે; પરમહંસોની તે છેલ્લી ગતિ છે. તે ચતુર્થ પદ છે. તે સ્વપ્ન, જાગૃતિ અને નિદ્રા ત્રણેને સતત જાગે છે. તે શુદ્ધ બ્રહ્મ છે, અને તે જ હું છું. પંચમહાભૂતથી બનેલો આ દેહ તે હું નથી.

૨ જે મન અને વાણીને અગોચર છે, જેની જ કૃપા વડે ચતુર્વિધ વાણી પ્રવર્તે છે, જેનું વર્ણન વેદો પણ તે ‘આ નથી, આ નથી,’ એ રીતે જ કરી શક્યા, તે બ્રહ્મને સવારે ઊઠીને હું બજી છું. ઋષિઓએ તેને દેવોના દેવ, અજન્મા, પતનરહિત અને સૌથી આદિ તરીકે વર્ણવેલું છે.

૩ અંધકારથી પર, સૂર્ય જેવું, પૂર્ણ, શાશ્વત આધાર, પુરુષોત્તમ નામથી ઓળખાયેલું, એવા પરમાત્મતત્ત્વને હું સવારે ઊઠીને નમસ્કાર કરું છું તે અનંત સ્વરૂપની અંદર આ આખું જગત રજજીમાં જેમ સપ દેખાય છે તેમ પ્રતીત થાય છે.

८

रमुद्रवरुने देवि पर्वतस्तनमण्डले

विष्णुपत्नि नमस्तुभ्यं पादस्पर्शं क्षमस्व मे ४

या कुन्देन्दुतुषारहारधवला या शुभ्रवस्त्रावृता

या वीणावरदण्डमण्डितकरा या श्वेतपद्मासना

या ब्रह्माच्युतशंकरप्रभृतिभिर्देवैः सदा वन्दिता

सा मां पातु सरस्वती भगवती निःशेषजाज्यापहा ५

वक्रतुण्ड महाकाय सूर्यकोटिसमप्रभ

निर्विघ्न कुरु मे देव शुभकार्येषु सर्वदा ६

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवो महेश्वर :

गुरुः साक्षात् परब्रह्म तस्मै श्रीगुरवे नमः ७

૪ સમુદ્રો જેનું વશ છે, પર્વતો જેનાં સ્તનમંડલ છે અને વિષ્ણુ જેનો સ્વામી છે એવી હે ભૂમિમાતા, તને હું નમસ્કાર કરું છું. મારા પગથી તને અહું છું એ મારા અપરાધને क्षમા કર.

૫ જે મોગરના જેવી અથવા ચંદ્ર જેવી અથવા બરફના તુષાર જેવી ગૌરવર્ણ છે, જેણે શ્વેત વસ્ત્રો પહેરેલાં છે, જેના હાથ વીણાના સુંદર હાંડથી સુશોભિત છે, જે સદેહ કમળ ઉપર વિરાજે છે, બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહેશથી માલીન બધા દેવો જેને હમેશા રતવે છે, તે સમગ્ર અજ્ઞાન અને જડતાનો નાશ કરનાર દેવી સરસ્વતી મારું રક્ષણ કરો

૬ જેનું વદન ત્રાસું છે, જેનું શરીર વિશાળ છે, કરોડ સૂર્ય જેવી જેની કાન્તિ છે, એવા હે સિદ્ધિવિનાયક. મારાં બધા શુભ ક્રમોમાં મને નિર્વિઘ્ન કર.

૭ ગુરુ એ જ બ્રહ્મા છે, ગુરુ એ જ વિષ્ણુ છે, ગુરુ એ જ દેવેન્દ્રના દેવ મહાદેવ છે, ગુરુ સાક્ષાત્ પરબ્રહ્મ છે, તે શ્રીગુરુને હું નમસ્કાર કરું છું.

१०

शान्ताकार भुजगजयः पद्मनाभ सुरेश
विश्वाधार गगनपट्टं मेघवर्ण शुभाङ्गम्
लक्ष्मोक्तान्तं कलनयन योगि भर्षातिगम्यं
वन्दे विष्णु भवभयहं सवलीकैकनाथम्

८

करचरण त वाक्पायजं कर्मज वा
श्रेष्ठगत नर वा मानसं वाऽपराधम्
विहितमविद्वत् वा सर्वमेतत् क्षमस्व
जय जय कृष्णार्धे श्रीमहादेव शम्भो

९

न त्वहं नामये राज्यं न म्वर्गं नापुनर्भवम्
कामये दुःखतप्तानां प्राणिनामातिनाशनम्

१०

૮ ભવભયને દૂર કરનાર, સર્વલોકના એકમાત્ર સ્વામી એવા શ્રીવિષ્ણુને હું નમસ્કાર કરું છું (તેનું હું ધ્યાન ધરું છું) તેના આકાર ગાંત ગોચર છે; તેણે સપત્તી શય્યા બનાવી છે, તેની નાભિમાથી કમળ હિપ્તન થયેલું છે, બરા દેવોનો તે સ્વામી છે આખા વિશ્વનો તે આધાર છે, આકાશ જેવો તે અતિમ્લ છે, અને મેઘનો જેવો જેનો વણ છે, જે કલ્યાણકરી શરીરવાળો છે, સર્વ સંપત્તિનો તે સ્વામી છે, કમળ જેવા તેનાં નેત્ર છે અને યોગીઓ જ ધ્યાન વડે તેને કળી શકે છે.

૯ હાથ વડે કે પગ વડે, વાળથી કે શરીરથી, કાનથી કે આંખથી હું જે કંઈ અપરધ કરું, તે કર્મથી ઉપન્ન થયેલો હોય કે ક્ષત માનસિક હોય, અમુક કર્તુ તે હોય કે અમુક ન કર્યું તે કરજો હોય, હે દય સાગર કલ્યાણકરી મહાદેવ, તે બધાની મને ક્ષમા કર. તારો જયજયકાર થાઓ.

૧૦ હું તારી રાજ્યની ઇચ્છા કરતો, કે તારી સ્વયંન્ક ઇચ્છા કરતો અરે ! મોક્ષનીયે મને ઇચ્છા તારી હુંખથી તવાયેવા પ્રાણીનાત્રની પીડા દૂર થાય એટલું જ હું ઇચ્છું છું.

१५

वविति प्रजाभ्यः परिपालयन्तां
न्याय्येन मार्गेण मही महीशाः
गोब्राह्मणेभ्यः शुभमस्तु नित्यं
लोकाः समस्ताः सुखिनो भवन्तु

११

नमस्ते सते ते जगत्काम्नाय
नमस्ते चित्ते सवलोकश्रयाय
नमोऽद्वैततत्त्वाय मुक्तिप्रदाय
नमा ब्रह्मणे व्यापिने शाश्वताय

१२

त्वमेक शम्भु त्वमेकं वरेण्य
त्वमेकं जगन्पालक स्वप्रकाशम्
त्वमेक जगत्कर्तृपातृप्रदत्
त्वमेक परं निश्चल निर्विकल्पम्

१३

૧૧ પ્રજનનું કલ્યાણ થાઓ,
‘પૃથ્વીનું પાલન કરો, હમેશાં ગાય ને
અને સમસ્ત લોકો સુખી થાઓ.

૧૨ જગતના કારણરૂપ અનં સત્સ્વરૂપ
તને નમસ્કાર સર્વ લોકના આશ્રય એવા ચિત્સ્વરૂપ, તને
નમસ્કાર. મુક્તિ આપનાર અદ્વૈતતત્ત્વ, તને નમસ્કાર
શાશ્વત અને સર્વવ્યાપી એવા બ્રહ્માને નમસ્કાર.

૧૩ તું જ એક શરણ લેવા જેવો છે — આશ્રયનું
સ્થાન છે. તું જ એક ઈચ્છવાલાયક છે — વરવાલાયક છે
તું જ એક જગતનો પાલનકાર છે અને પેતાના જ પ્રકાશ-
થી પ્રકાશમાન છે. તું જ એક આ સૃષ્ટિનો ઉત્પન્ન કરનાર,
પાલન કરનાર અને સંહાર કરનાર છે, અને તું જ એક
નિશ્ચય અને નિવિઠલ્ય છે.

मीमांसा
वां पावनानाम्
नमः स्वमेव
रक्षण रक्षणानाम्

१४

स्वां भजामो
वा जगत्पक्षिणा नमामः
एदेक निधानं निराश्रयमीश
भवामो धर्मात्तं जगत्तु व्रजामः

१५

विष्णुर्वा त्रिपुगन्तश्चो भवतु वा ब्रह्मा सुरेन्द्रोऽथवा
मानुर्वा शशजज्ञणऽथ भगवान् बद्धऽथ सिद्धऽथवा
तामद्वेषन्निषादिप्रोहयितः मत्त्वानुप्रोद्यतो
एः सर्वैः सह ससृजतां गुणगणैस्तस्मै नमः सर्वदा

૧૪ હું ભયોને ભય પમાડનાર છે, ભય કરમા ભયંકર છે. હું પ્રાણીઓની મતિ છે, અને પવિત્ર વસ્તુઓને પણ પવિત્ર કરનાર હું જ છે. ક્ષિપ્ર યથાનેત્રાં હું જ એકલો નિયમન કરનાર છે. હું પાંથી પણ પર છે અને રક્ષણ કરનારનું પણ રક્ષણ કરનાર હું છે.

૧૫ અમે તારૂં સ્મરણ કરીએ છીએ, અમે તને સજીએ છીએ, જગતના સદ્ગુણ તને અમે નમીએ છીએ, સત્-સ્વરૂપ એકમાત્ર નિદાન ન કરાતો આ તાર ન લેનાર એવા આ ભવસાગરમાં વહાણરૂપ ઇશ્વરને અમે સારણ જઈએ છીએ.

ભલે એ વિષ્ણુ હોય કે મહાદેવ હોય, બ્રહ્મા હોય કે ઇન્દ્ર હોય, અથવા સૂર્ય કે ચંદ્ર હોય, કે ભગવાન બુદ્ધ કે મહાવીર હોય;—જે કે ઇરાગ અને દ્વેષરૂપી ઝેરના પીડાથી આવતી મૂર્છાથી રહિત હોય જીવમાત્ર પર અનુકંપાથી ભરેલો હોય, સર્વે ગુણગણોથી સંસ્કાર પામેલો હોય, તેને નિરંતર નમસ્કાર છે.

उत्तनिषत्स्मरणम्

द्विरभ्ययेन पात्रेण मत्प्रस्थापिहितं मुखम्
तत्त्वं पुपत्रपावृणु मत्प्रधर्माय दृष्टये

* *

अग्न नय सुपथा राये अभमान्
विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्
युयोध्यम्भज्जुहुः। णमेनो-
मूयंष्टा ते नम उक्ति विधेम

* *

श्रेयश्च प्रेयश्च मनुष्यमेत-
स्ती संपरीत्य विव्रनक्ति धीरः
श्रेयो हि धारोऽमप्रेयसो वृणीते
प्रेयो मन्दो योगक्षमादृणाते

* *

ઉપનિષદ્સમરસ

૧. સોના જેવા ચક્રચક્રીત ઢાંકણથી સત્યનુ મુખ ઢાંકાઈ ગયું છે. હે પૂત્ર ! જગતને પેષણ દેનારા સૂર્ય) સત્યની શોધ કરનારે. જે હું, તેને સત્યનુ મુખ દેખાય તે માટે તે ઢાંકણું તુ દૂર કર

૨. સર્વ માર્ગોના જ્ઞાનવાળા અમિદેવ, અમને (અમારા) ધ્યેયની (નિશ્ચિત) પ્રાપ્તિ જે રીતે થાય, તેવી રીતના સુંદર માર્ગે તુ અમને લઈ જા અમારાં કુટિલ પાપો સાથે લદ (અને તેને ઠાર કર). તને અમે પુષ્કળ નમસ્કાર કરીએ છીએ.

૩. શ્રેય (કલ્યાણ) અને પ્રેય (પ્રિય) બન્ને મનુષ્યો આગળ આવીને ઉભા રહે છે. ડાહ્યા પુરુષ બન્નેની ઘટતી પરીક્ષા કરીને તેની વચ્ચે વિવેક કરે છે. ડાહ્યા પ્રેય કરતાં શ્રેયને જ પસંદ કરે છે મૂર્ખ મનુષ્ય યોગક્ષેમ (ઐહિક સુખોપભોગ, તું સાધન જાણી પ્રેયને સ્વીકારે છે.

१८

पूर्वे देहा यत्पद्माग्रनन्ति

तथास्मिन्मार्गि दृष्टव्यः

यदिच्छन्ता ब्रह्मवत्त्वमन्ति

तत्ते पदं सुप्रदेशं ब्रह्मणि

ॐ इत्येतत्

४

* *

आत्मानं रश्मिं ब्रह्म जगत्स्थमेव तु

बुद्धिं तु मार्गिं तद्वत्तु मनः प्रग्रहमेव च ५

इन्द्रियाण्यहोरात्रिपिपासुषु गच्छन्ति

आत्मेन्द्रियमनोयुक्तं न केत्याहुर्मनादिभिः ६

विज्ञानधारिणस्तु मनःप्रग्रहवाचकं

सोऽध्वनः पारमाणीति तादृशं परमं पदम् ७

* *

૪. સર્વે વેદો જે પદ્મનું પ્રતિપાદન કરે છે, સર્વ તથો (અંતિમ સંઘ્ય તરી) જે પદ્મનું વર્ણન કરે છે, જે પદ્મની ઇચ્છાથી (મુમુક્ષુઝ્ઞ) બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરે છે, તે પદ્મ હું તને દાંડામા કહું છું - ઓં ઋં તે પદ છે

૫-૬ આત્મા રથમાં બેઠેલો યોદ્ધો છે, શરીર રથ છે, બુદ્ધિ સારથિ છે, મન લગમ છે, ઇન્દ્રિયે થોડા છે, અને (પંચ) વિષયો ગાયરે છે, એન તુ સમજ ઇન્દ્રિયો અને મનની સોળતથી આત્મા (વિષય) ભોગવે છે, એમ કાલ્યા પુરુષો કહેતા આવ્યા છે.

૭ જેનો બુદ્ધિરૂપી સારથિ (હોશિયર) હોય, અને જેની મનરૂપી લગામ તબામા હોય તે (આ સંસાર રૂપી) માગની પાર નીકળી જઈને, વિશ્વનું શ્રેષ્ઠપદ પ્રાપ્ત કરી લે છે.

उत्तिष्ठत जाग्रत प्राप्य वरान्निबोधत
क्षुरस्य धारा नि शता दुस्त्यया
दुर्ग पथस्तत्कवयो वदन्ति

८

* *

अग्निर्यथैको भुवन प्रविष्टो
रूपं रूप प्रतिरूपो बभूव
एकस्तथा सर्वभूतान्तरात्मा
रूपं रूप प्रतिरूपो बहिश्च

९

वायुयथैको भुवन प्रविष्टो
रूपं रूप प्रतिरूपो बभूव
एकस्तथा सर्वभूतान्तरात्मा
रूपं रूपं प्रतिरूपो बहिश्च

१०

૮ ઊઠો, જગો અને શ્રેષ્ઠ પુરુષો પાસે જઈ જ્ઞાન મેળવી લો. (કારણક) ડાહ્યા પુરુષો કહે છે કે અત્માની તીક્ષ્ણ ધાર ઉપરથી જતું જેતું મુશ્કેલ છે, તેવું જ આ વિકટ માર્ગે જતું કઠણ છે.

૯ જેમ ધરમા પહેલો એક જ અગ્નિ (પોતાનું સ્વરૂપ કાયમ રાખી) જુદા જુદા પદાર્થોની સંગતિથી જુદાં જુદાં રૂપો ધારણ કરે છે, તે જ પ્રમાણે એક જ સર્વવ્યાપક અંતરત્મા વસ્તુમાત્રના સંયોગથી જુદાં જુદાં રૂપો ધારણ કરીને, પાછો (સ્વસ્વરૂપે) બહાર (અલિપ્ત) રહે છે.

૧૦ જેમ એક જ વાયુ ધરમાંના વિવિધ પદાર્થો સાથે સંબંધમાં આવવાથી જુદા જુદા આકારોને ધારણ કરે છે, તેમ વિશ્વવ્યાપક એક જ અંતરત્મા ભિન્ન ભિન્ન રૂપો ધારણ કરતાં છતાં (સ્વસ્વરૂપે) બહાર (અલિપ્ત) રહે છે.

सूय यथा सर्वलोहस्य नक्षुर
 न लिप्यते च क्षुषेर्नाप्रदोषः
 एकस्तथा सर्वभूतान्तरत्मा
 न लिप्यते नाकदुःखेन वाञ्छ

११

एको वशी सर्वभूतान्तरत्मा
 एकं रूपं बहुधा यः कराति
 तमात्मस्य येऽनुपश्यन्त धामा
 तेषां सुखं शाश्वतं नतरेषाम्

१२

नित्योऽनित्यानां चेतनश्चेतनानां
 एको बहुधा यो विद्धानि कामान्
 तमात्मस्य येऽनुपश्यन्त धामा
 तेषां शाश्वतः शाश्वती नतरेषाम्

१३

૧૧ સવ લોકોના નેત્રરૂપ સૂચ જે પ્રમણે સામાન્ય નેત્રોના દોષોથી અલિપ્ત રહે છે, તેમ જ સર્વલોકાતીત હોવાથી વિશ્વવ્યાપક અંતરા માને શ્રેયતા દુઃખેનો લેપ લાગતો નથી.

૧૨ એક, સર્વ ભૂતોને વ્યાપીને રહેલા, (ચેતના) એક જ સ્વરૂપને અનેક પ્રકારે દેખ દતારા (પરમેશ્વર) ને જે હાલો પુરુષ આત્મામાં જુએ છે, તેને જ કાયમના સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે; બીજાએને થતી નથી.

૧૩ સર્વ અનિત્ય પદાર્થોમાં રહેલા એક નિત્ય, સર્વ ચેતન પદાર્થોને ચેતના આપવવાળા જેને એક હોઈ અનેકને કર્મનાં ફળ ભોગવાવનારા (પરમેશ્વર)ને જે હાલો પુરુષ આત્મામાં જુએ છે, તેને જ કાયમની શાંતિ મળે છે; બીજાએને નાહી.

१४

न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्रताम्रं
नैमा विद्युतो भान्ति कुतोऽयमग्निः
तमेव भान्तमनुभाति सर्वं
तस्य भासा सर्वमिदं विभाति

१४

* *

तपश्चरद्दे ये ह्युपवसन्त्यरण्ये
शान्ता विद्वांसो भैक्षचर्या चरन्तः
सूर्यद्वारेण ते विग्जाः प्रयान्त
यत्रामृतः स पुरुषो ह्यव्ययात्मा

१५

परीक्ष्य लोकान्कर्षचितान्
ब्राह्मणो निर्वेदमथान्नास्त्यक्तुः कृतेन
तद्विज्ञानार्थं स गुरुमेवाभिगच्छेत्
समित्पाणिः श्रोत्रिय ब्रह्मनिष्ठम्

१६

૧૪ ત્યાં સૂર્ય પ્રકાશ પાડી શકતો નથી, ત્યાં ચંદ્ર કે તારાએ નો પ્રકાશ પણ પડી શકતો નથી; ત્યાં વિજળીઓ પણ પ્રકાશ દેવા અસમર્થ છે; ત્યાં અગ્નિ તો કેવી રીતે પ્રકાશી જ શકે? જેના પ્રકાશને લીધે (સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા ઈત્યાદિ) સર્વ પદાર્થો પ્રકાશમાન થાય છે તેના જ તેજ વડે આ સર્વ સ્પષ્ટપણે પ્રકાશિત થાય છે.

૧૫ જે વિદ્વાન શાંતિપૂર્વક અરણ્યમાં રહી તપ અને શ્રદ્ધાનું સેવન કરતા રહી મિયાવૃત્તિ (અપરિગ્રહથી) રહે છે, તે પાપરાહિત થઈને સૂર્યદ્રિશી જ્યાં એ પ્રસિદ્ધ અવિકારી અને અવિનશી પુરુષ છે, તે સ્થાને જાય છે.

૧૬ (સકામ) કર્મોથી મળનારા લોક (વિનાશી છે) એવી ખત્રી કરી લઈ બ્રાહ્મણે વરઅયુક્ત થતું નિત્યની પ્રતિ કદિ અનિય વડે થઈ શકતી નથી, (તે નિત્યને) જાણવા માટે સમિધ હાથમાં લઈને (એટલે શિષ્યભાવે) તેણે વેદપારંખા બ્રહ્મનિષ્ઠ ગુરુ કને જ જઈને એકાગ્ર

२६

तस्मै स विद्वानुपमन्नाय सभ्यक

प्रशान्तचिन्ताय शमान्विताय

येनाक्षरं पुरुष वेद मृत्य

प्रोव च तां तत्त्वतो ब्रह्मविद्याम्

१७

प्रणवो धनुः शनो ह्यात्मा ब्रह्म तल्लक्ष्यमुच्यते

अप्रमत्तेन वेदव्य शरवत्तन्मयो भवेत्

१८

भिद्यते हृदयग्रन्थिश्छिद्यन्ते सर्वमंशयाः

क्षीयन्ते चाय कर्माणि तस्मिन्दृष्टे परावरे १९

ब्रह्मैवेदममृतं पुरस्ताद्ब्रह्म पश्चाद्ब्रह्म दक्षिणतश्चोत्तरेण

अधश्चोऽध च प्रसृतं ब्रह्मैवेद विश्वमिदं वारष्ठम् २०

૧૭ આવી રીતે વિધિયુક્ત આવેલ, શાંત ચિત્તવાળા અને મનોનિશ્ચી રીયા. આ વિદ્વાન આચાર્ય જે વડે તે સત્યસ્વરૂપ અન્યથા પુત્રપત્નું (અટલે પરમાત્માનું) જ્ઞાન થાય છે તે બ્રહ્મવિદ્યા કહ્યું છે.

૧૮ પ્રણવ (ઊં કાર) એ પ્રણવ આત્મા એ બાણ, અને બ્રહ્મ એ લક્ષ્ય છે, અન્ (ઋષિઆર્ચ) કહ્યું છે; માટે અત્યંત સાવધાનપણે બ્રહ્મનો વધ કરતાં નોંધએ, અને જેમ બાણ લક્ષ્યમય થઈ જાય છે (લક્ષ્યમા પેસી જાય છે) તેમ બ્રહ્મમય થવું નોંધએ.

૧૯ એ તત્ત્વના પર (શ્રેષ્ઠ અથવા સૂક્ષ્મ) અને અપર (કનિષ્ઠ અથવા સ્થૂળ) બન્ને પ્રકારના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થતાં હૃદયની ગાઠો છટી જાય છે, સ્વ સંશયો છોડી જાય છે, અને સર્વ કર્મો ક્ષય પામે છે.

૨૦ આ અવિનાશી બ્રહ્મ જ આગળ, પાછળ, દક્ષિણે, ઉત્તરે, નીચે, ઉપર, ચારે બાજુએ પથરાઈ રહ્યું છે. આ બ્રહ્મ જ વિશ્વ છે, અને સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે.

२८

सत्येन लभ्यस्तस्या ह्येष आत्मा
सम्पत्तज्ञानेन ब्रह्मचर्येण नित्यम्
अन्तः शरीरे ज्योतिर्मयो हि शुभ्रो
यं पश्यन्ति यतयः क्षीणदोषाः

२१

सत्यमेव जयते नानृतं
सत्येन पन्था विनतो देवयानः
येनाक्रमन्त्यृषयो ह्याप्तकामा
यत्र तत्सत्यस्य परम निधानम्

२२

नायमात्मा प्रवचनेन लभ्यो
न मेधया न बहुना श्रुतेन
यमेवेष वृणुते तेन लभ्य-
स्तस्यैष आत्मा विवृणुते तनूः स्वाम्

२३

૨૧ આત્માની પ્રાપ્તિ હમેશાં સત્યથી, તપથી, સારી અથવા સંપૂર્ણ (ગીતે પ્રાપ્ત કરેલા) જ્ઞાનથી, અને અક્ષયથી થાય છે. પેતાના અન્તઃકરણમાં નિષ્કલંક અને પ્રકાશમય સ્વરૂપમાં રહેનારા આત્માને પાપર હૃત થયેલા પ્રયત્નશીલ લે કો જોઈ શકે છે.

૨૨ સત્યનો જ જય થાય છે. અસત્યનો જય થતો નથી. જે માર્ગે કૃતાર્થ થયેલા ઋષિઓ જય છે અને જે માર્ગ પર સત્યનું તે પરમ નિધાન રહે છે, તે દેવોનો માર્ગ સત્ય વડે જ આપણે માટે ખુલ્લો થાય છે.

૨૩ આ આત્મા વેદોના અધ્યયનથી પ્રાપ્ત થતો નથી, બુદ્ધિની ઝીણવટથી કે પુષ્કળ શ્રવણથી (એટલે અનેક વિષયોની મહિતી હોવાથી) પ્રાપ્ત થતો નથી. પણ (સાધક) જ્યારે આ આત્માને જ વરે છે (એટલે એની જ પ્રાપ્તિ વાંછે છે) ત્યારે જ તેને તેની પ્રાપ્તિ થાય છે. (કારણ) તેને જ આત્મા પેતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કરે છે.

३०

नायमात्मा बलहीनेन लभ्यो

न च प्रमादात्तमो व प्यलिङ्गात्
एतैरुपायैर्यतते यस्तु निद्रां -

स्तस्यैव आत्मा विगतं ब्रह्मधाम

२४

संप्राप्यैनमृषयो ज्ञानतप्ताः

कृतात्मानो वीतरागः प्रशान्ताः
ते सर्वगं भवतः प्राण्य धीम
युक्तात्मानः सर्वमेवाविशन्ति

२५

वेदान्तविज्ञानमुनिश्चिनाथः

संन्यासयोगाद्यभ्यः शुद्धमन्वाः
ते ब्रह्मलोकेषु परान्तकाले
परामृताः परिमुच्यन्ति सर्वे

२६

૨૪ (અહ્યચર્યતા) બહુરહિત મનુષ્યને, જે બહુ
કર્મા કરે છે, અથવા જેણે આ આશ્રીય તપને! અંગીકર કર્યો
છે તેને, આત્માની પ્રાપ્તિ થતી નથી આ ઉપાયોથી (એટલે
ઉપલા દેવો કાઢીને) જ્યારે ઠીક પુરુષ તેને મેળવવા
પ્રયત્ન કરે છે ત્યારે તેનો આ મા અહ્યપદને મેળવી લે છે.

૨૫ આ આત્માને પ્રાપ્ત કરી લેવાથી જ્ઞાનવૃક્ષ,
જિતાત્મા, પ્રશાન્ત અને એનાગચિત્ત થયેલા વિદ્વાન
ઋષિઓ એ સર્વવ્યાપી આત્માને સર્વત્ર (નિહાળે છે;
અને) નિહાળીને તે સર્વમા (સર્વવ્યાપી આત્મામાં)
દીન થાય છે.

૨૬ વેદાન્ત (મર્વ જ્ઞાનને! જ્યાં અંત આવે છે તે)
તથા વિજ્ઞાન (પ્રકૃતિનું જ્ઞાન) વડે જે ભુ (પરમ) અથ
નો સારી રીતે નિશ્ચય કરી લીધે છે, તેમજ સંન્યાસ તથા
યોગ વડે જે શુદ્ધ સત્ત્વ (ચિત્ત) વળા થયા છે, એવા
પ્રયત્નવાન અહ્યપરઃયણુ લોકો મરણકાળે અહ્યલોકમાં જઈ
મુક્ત થઈ જાય છે.

यथा नद्यः स्यन्दमानाः समुद्रे

ऽस्य गच्छन्त नामरूपं । वहाय

तथा विद्वान्नामरूपा द्विमुक्तः

परात्परं पुरुषमुनि दिव्यम् २७

स यो ह वै रतारम ब्रह्म वेद ब्रह्मैव भवति

नान्याब्रह्मैवत्कुले भव न ।

तरति शोकं तरति परमान

गुहाप्रस्थिभ्यो विमुक्तोऽमृता भवति २८

* *

यतो वाचो निर्वर्तन्ते । अप्राप्य मनसा सह ।

आनन्दं ब्रह्मणो विद्वान् । न बिभेति कदाचन ।

एतं हि वाव न तपति किमहं साधु नाकरवम् ।

किमहं पापमकरवमिति ॥

* *

युवा स्यात्पाधु युवान्यायकः आशिष्ठो दृढिष्ठो बलिष्ठः ।

तस्येयं पृथिवी सर्वा वित्तस्य पूर्णा स्यात् ॥

૨૭ જેમ સમુદ્ર બહારી વહેતી નદીઓ પેતાનાં નામ અને રૂપ છોડી સમુદ્રમાં જ લીન થાય છે, તે પ્રમાણે મુક્ત થયેલો જ્ઞાની નામરૂપથી છૂટી સર્વશ્રેષ્ઠ એવા દિવ્ય પુરુષમાં (લીન થઈ) જાય છે.

૨૮ જેને તે શ્રેષ્ઠ બ્રહ્મ સમજાય તે બ્રહ્મ જ થાય છે. તેના કૃણમાં બ્રહ્મને ન જાણનારો દિવ્યજ્ઞ થતો નથી. તે શોકને તરી જાય છે, પાપને તરી જાય છે. હૃદયમાંનાં બંધનેથી છૂટી તે મૃત્યુરહિત થાય છે.

૨૯ જ્યાં પડોંચી ન શકવથી વાણી મન સહ પાછી ફરે છે, તે બ્રહ્મના અનદને જે અનુભવે છે, તે કદાપિ બહીતો નથી. (કારણ) આ સત્કૃત્ય મેં ક્યું નહિ, આ ખાપ મેં ક્યું, એવ પ્રકારનો (પશ્ચાત્) તાપ કરવાનો એને પ્રસંગ જ આવતો નથી.

૩૦ તરણે ઉત્તમ પ્રકારના, અત્યંત અભ્યાસી, આશાવાન, દૃઢનિશ્ચયી અને બહુસંપન્ન હોયું જોઈએ એવા

३४

अनृत्तदर्शी । सभा-समाजोन्मागन्ता । अजनवादशीलः ।
रहःशीलः । गुणरुश्वारेष्वकर्ता स्वरिकर्माणि । स्त्रीषु
यावदर्थसभाषी । मृदुः । शान्तः । ह्रीमान् । दृढधृतिः ।
अग्लास्तुः । अक्रोधनः । अनसूयः । साय प्रातरुद-
कुम्भमाहरेत् । अरण्याधानाहत्याधो निदध्यात् ॥

* *

बल वाच विज्ञानाद्भूयाऽपि ह शत विज्ञानवतामेको
बलवानाकम्पयते स यदा बली भवत्यथोत्थाता
भवत्युत्तिष्ठन्पारिचरिता भवति परिचरन्नुपसत्ता
भवत्युत्सादन्द्रष्टा भवति श्रोता भवति मन्ता
भवति बाद्धा भवति कर्ता भवति विज्ञाता भवति ।

તેણે તૃત્યાદિ જોવાં નહિ. સભા અને લોકસમુદાયમાં જવું નહિ, લોકો વિષે ગંપા મારવ નો તેનો સ્વભાવ ન હોવો જોઈએ એ એક જાતની મરિયવાળો હોવો જોઈએ. શુદ્ધ તથા તેનાં મંજાંવીએ અચરિત ગીતે વર્ને નોપાણ તેણે સ્વેચ્છાચારી બનવું ન જોઈએ સ્ત્રીઓ સાથે કામપૂરવું ન બોલવું. એણે મૃદુ, રાગ, લગ્નયુક્ત અને દંડનિશ્ચયી થવું. આળસ, ક્રોધ, મસર છોડી દેવાં. સવારસાંજ (ગુરુને ઘેર) પાણીનો ઘડો ભરી લાવવો. અરણ્યમાંથી બળતણ લાવવું.

*

*

*

બળ વિજ્ઞાનથી શ્રેષ્ઠ છે, કારણ એક બળવાન માણસ સૌ વિદ્વાનોને થયરવે છે. મનુષ્ય બળવાન થાય ત્યારે જ જીતે હોય થાય છે (એટલે ગુરુને ઘેર જવા તૈયાર થાય છે), જીત્યા પછી તે ગુરુની સેવા કરે છે, સેવા કર્યાથી તે એની પાસે બેસવાવાળો થાય છે, પાસે બેસવાથી તે દ્રષ્ટા [ગુરુની દષ્ટિ સમજવાવાળો] થાય છે, શ્રવણ કરવાવાળો થાય છે, મનન કરવાવાળો થાય છે, સુધ્ધ થાય છે, કર્તૃત્વવાન થાય છે, વિજ્ઞાની થાય છે.

३६

बलेन वै पृथिवी तिष्ठति, बलेनान्तर्गिः, बलेन
द्यौर्बलेन पर्वता, बलेन देवमनुष्या, बलेन पशवश्च
व्यासि च तृणवनस्पतयः श्वापदान्याक्रीटपतङ्ग-
पिपीलिक, बलेन लोकस्तिष्ठति । बलमुपास्व ॥

* *

मधु वाता ऋतायते । मधु क्षरन्ति सिन्धवः । माध्वीर्नः
सन्त्वोषधीः । मधु नक्तमुतोषसः । मधुमत्पार्थिवं रजः ।
मधु द्यारस्तु नः पिता । मधुमान्नो वनस्पतिः ।
मधुमानस्तु सूर्यः । माध्वीर्गावो भवन्तु नः ॥

* *

न जातु कामान्न भयान्न लोभात्
घर्मे त्यजेज्जीवितस्यापि हेतोः ।
धर्मा नित्यः सुखदुःखे त्वनित्ये
जीवो नित्यो हेतुस्य त्वनित्यः ॥

* *

यदेव विद्यया करोति श्रद्धयोपनिषदा तदेव वीर्यवत्तर
भवति ॥

બળના જોર પર પૃથ્વી ટકા છે, આકાશ ટક્યું છે. પર્વત
દેવ, મનુષ્ય, પશુ પક્ષી, ઘાસ, વનસ્પતિ, નાનકડી કીડી.
પતંગ, કીડાથી માંડી સર્વ પશુઓ, સર્વ લોકો બળના
આધાર પર ટક્યાં છે. માટે તું બળની ઉપાસના કર.

* * *

(સત્યની શોધ કરનારા અમને) પવન અનુકૂળ થાઓ,
નદીઓ મીઠું પાણી પાઓ, સર્વ વનસ્પતિ મીઠી થાઓ,
અમને રાત્રિ કલ્યાણપ્રદ થાઓ, પ્રભાત સુખપ્રદ થાઓ,
સંધ્યા આનંદપ્રદ થાઓ. પિતૃસ્વરૂપ આકાશ તે અમને
આશીર્વાદ દો. વૃક્ષ વગેરે અમને મધુરાં ફળો આપો. સૂર્ય
અમારું કલ્યાણ કરો; મર્યો અમારા તરફ વાતસલ્ય ધરાવો.

* * *

એકાદ ઇચ્છા તૃપ્ત થાય એ માટે, (અથવા) ભય,
શોભ કે પ્રાણતું રક્ષણ કરવા માટે પણ ધમ છોડવો નહિ.
(કારણ) ધમ એ નિત્ય છે, અને સુખદુઃખ થોડો વખત
ટકવાવાળાં છે. આત્મા નિત્ય છે, (પણ તેને બંધનમાં
નાંખવા) કારણભૂત થયેલું શરીર નાશવંત છે.

* * *

શ્રદ્ધાયુક્ત અંતઃકરણથી જ્ઞાનપૂર્વક અને ઉપાસનાપૂર્વક
કરેલું કર્મ અત્યંત સામર્થ્યવાન થાય છે.

सायंकाल की प्रार्थना

ॐ ब्रह्मा वरुणेन्द्ररुद्रवरुणः स्तुन्वन्ति दिव्यैः स्तवै-
र्वैदेः सांगपदकमोपनिषद्भिर्गानन्तं यं सामगाः
स्थानावस्थिततद्गतेन मनसा पश्यन्ति यं योगिनो
पस्यान्तं न विदुः सुमुखगणा देवाय तस्मै नमः

पीता अ० २

अर्जुन उवाच

स्थितप्रज्ञस्य का भाषा समाधिस्थस्य केशव
स्थितधीः किं प्रभाषेन विभासीत ब्रजेत किम् ५४

श्री भगवानुवाच

प्रजहाति यदा कामान् सर्वान्पथ मनोगतान्
आत्मन्येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तदा दृश्यते ५५ :

સાથંકાળની પ્રાર્થના

અક્ષા, વસ્ત્રા, ઈંદ્ર, રુદ્ર અને પવનો, ઋષિ સ્તોત્રોથી જેમની સ્તુતિ કરે છે, સામવેદનું ગન કરનારા મુનિઓ, અંગો, પદ, કમ અને ઉપનિષદ સાથે વેદોથી જે પરમાત્માની સ્તુતિ કરે છે, યેગીના સનાધિ ચઢાવીને પરમાત્મામાં રહેલા મન વડે જે નાં દર્શન કરે છે, અને દેવતાઓ તથા દૈત્યો જેમના મહિમાના પારને પામતા નથી, તે પરમાત્માને હું નમસ્કાર કરું છું.

ગીતા શ્લોક અ૦ ૨

૫૪ અર્જુન ઓલ્યા:—હે કૃષ્ણ ! સામાધિસ્થ સ્થિતપ્રજ્ઞ કોને કહેવો ? સ્થિતપ્રજ્ઞનું બોલવું, બેસવું, ચાલવું કેવું હોય છે ? તે મને કહો.

૫૫ શ્રીભગવાન ઓલ્યા:—હે પાર્થ ! મનની સર્વ ક્ષમનાઓને જ્યારે મનુષ્ય ઊડે છે અને પોતે પેતાનામાં ન જ્યારે સંતુષ્ટ રહે છે ત્યારે તેને સ્થિતપ્રજ્ઞ કહે છે.

दुःखेष्वनुद्विग्नमनाः सुखेषु विगतस्पृहः
वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ५६

यः सर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तप्राप्य शुभाशुभम्
नाभिनन्दति न द्वेष्टि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ५७

यदा सहरते चायं कूर्मोज्ञानीव सर्वशः
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतीष्ठिता ५८

विषया विनिवर्तन्ते निराहारस्य देहिनः
रसवर्जं रसोप्यस्य परं दृष्ट्वा निवर्तते ५९

यततो ह्यपि कौन्तेय पुरुषस्य विपश्चितः
इन्द्रियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसभ मनः ६०

૫૬ દુઃખથી જેના મનમાં ખેદ થતો નથી, સુખમાં જેની આસક્તિ નથી, અને પ્રોતિ, ભય અને ક્રોધ એ બધાં જેનાં છૂટી ગયેલા છે, એને મુક્તિઓ સ્થિતપ્રજ્ઞ કહે છે.

૫૭ સર્વ વિષયે માગી જેનું મન નિઃસંગ થયેલું છે, સારંતરસું પ્રાપ્ત થતા જેને અનંદ અથવા વિષાદ પણ થતો નથી, તેની પ્રજ્ઞા સ્થિર થઈ એમ કહેવાય છે.

૫૮ જેમ કાચમાં પોતાના હાથ પગ વગેરે અંગો સવ બાજુએથી સંકેરી લે છે તે પ્રમાણે ન્યારે કોઈ પુરુષ ઇન્દ્રિયોના શબ્દસ્પર્શાદિ વિષયોથી પોતાની ઇન્દ્રિયોને સંકેરી પોતામાં સમાવી લે છે, ત્યારે તેની પ્રજ્ઞા સ્થિર થઈ કહેવાય છે.

૫૯ નિરાહાર પુરુષના વિષયો છૂટે છે તોપણ તેનો રસ (મીઠાશ) છૂટતો નથી; પણ પરબ્રહ્મનો અનુભવ થયા પછી સવ વિષયમાંથી રસ પણ છૂટી જાય છે. એટલે વિષય અને વિષયનો રસ બન્ને છૂટે છે.

૬૦ કારણ, કવચ ઇન્દ્રિયોના દમનને સાર ચત્ત કરનાર વિદ્વાન પુરુષનું પણ મન હે કુંતીપુત્ર! એ મસ્તાની ઇન્દ્રિયો બળાત્કારે (વિષયો તરફ) ખેંચી જાય છે

४९

तानि सर्वाणि संयम्य युक्त आसीत मत्परः
वशे हि यस्येन्द्रियाणि तस्थुः प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ६१

आयतो विषयान्पुंसः संगतेषु गजायते
संगात्सजायते कामः कामात्कायाऽभिजायते ६२

कोपाद्भ्रुवनि समोदः समोऽतस्मृ नविभ्रमः
स्मृतिभ्रशाद् बुद्धिभ्रमो बुद्ध्याशात्प्रणश्यति ६३

रागद्वेषावियुक्तस्तु विषय निन्दितैश्चान्
आत्मवश्यैर्विधेयात्मा प्रगाःसंयमगच्छति ६४

૬૧ માટે તે સવ ઇન્દ્રિયોનું સચમન કરી યુક્ત (એટલે યોગયુક્ત) અને મારે વિષે પરાયણ થઈ રહેવું. ચેતાની ઇન્દ્રિયો આ પ્રમાણે જેના તાબામાં આવી હોય તેની બુદ્ધિ સ્થિર થઈ કહેવાય.

૬૨ વિષયનું ચિંતન કરનાર પુરુષનો પ્રથમ તે વિષયમાં સખ હિંપન્ન થાય છે; સંજયી તે વિષય માટે કામના—તે વિષય મને પ્રાપ્ત થઓ એવી વાસના—જન્મ પામે છે; અને તે કામના (વૃક્ષ થવામા કંઈ વિષ્ણુ આવ્યું તો તે કામન મા) થી ક્રોધ જન્મ પામે છે;

૬૩ ક્રોધથી પછી સંમોહ (એટલે અવિવેક), સંમોહથી સ્મૃતિવિભ્રમ. સ્મૃતિવિભ્રમથી બુદ્ધિનાશ થાય છે, અને આ બુદ્ધિના નાશથી છેવટે તે પુરુષનો પણ નાશ થાય છે (વર્મ, અર્થ, કામ કે મોક્ષ એમાના કોઈ પણ પુરુષાર્થને તે યોગ્ય રહેતો નથી)

૬૪ પણ ચેતાનો આત્મા એટલે અંતઃકરણ જેના તાબામાં છે તે પુરુષ, પ્રીતિ અને દોષરહિત થયેલી અને ચેતાને સ્વાધીન એવી ઇન્દ્રિયો વડે વિષયોને સેવતો હોય છતાં પ્રસાદને પામે છે.

४४

प्रसादे सर्वदुःखानां हानिरस्योपजाते
प्रसन्नचेतसो ह्याशु बुद्धिः पर्यवतिष्ठते ६५

नास्ति बुद्धिरयुक्तस्य न चायुक्तस्य भावना
न चाभावयतः शान्तिरशांतस्य कुतः सुखम् ६६

इन्द्रियाणां हि चरता यन्मनोऽनुविधीयते
तदस्य हरति प्रज्ञां वायुर्नावमिवामसि ६७

तस्माद्यस्य महाबाहो निगृहीतानि सर्वशः
इन्द्रियाणीन्द्रियार्थेभ्यस्तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ६८

या निशा सर्वभूतानां तस्यां जागर्ति संयमी
यस्यां जाग्रति भूतानि सा निशा पश्यतो मुनेः ६९

૬૫ ચિત્ત પ્રમન્ન થતાં તેનાં સર્વે દુઃખો હણાઈ જાય છે. કારણ, જેનું ચિત્ત પ્રસન્ન છે તેની બુદ્ધિ પણ તત્કાળ સ્થિર થાય છે.

૬૬ જે પુરુષ યુક્ત એટલે ઉપર કહ્યા તેવા પ્રકારના યોગથી યુક્ત નથી તેને (સ્થિર) બુદ્ધિ હોતી નથી અને તેવા પુરુષને ભાવના એટલે દૃઢ બુદ્ધિરૂપ નિષ્ઠા પણ હોતી નથી. જેને ભાવના નથી તેને શાંતિ પણ હોતી નથી. અને અશાંત પુરુષને સુખ ક્યાંથી હોય ?

૬૭ (વિષયોમાં) ફરતી ઇન્દ્રિયોની પાછળ પાછળ મન ક્યાં કરે છે, તે જ—વાયુ જેમ જળમાં નાવને ખેંચી જાય તેમ—તેની બુદ્ધિને હરી જાય છે.

૬૮ માટે હે મહાબહો ! ઇન્દ્રિયોના વિષયો ભણીથી જેની ઇન્દ્રિયો ચારે બાજુથી અકુશમા આવી ગયેલી છે, તેની જ બુદ્ધિ સ્થિર થઈ એમ કહવાય છે.

૬૯ સર્વ લોકને જે રાત છે તેમા સંયમી (સ્થિતપ્રજ્ઞ) પુરુષ જાગતો રહે છે; અને જેમાં સર્વ લોક જાગતા રહે છે ત્યાં આ જ્ઞાનવાન પુરુષને રાત જણાય છે.

४६

आपूर्गमणमचलप्रतिष्ठं

समुद्रमापः प्रविशन्ति यद्वत्

तद्वत्कामा यः प्रविशन्ति सर्वे

स शान्तियाप्नोति न कामकामी

७०

विहाय कामान्यः सर्वान्पुषांश्चरति निःस्पृहः

निर्ममो निरहकारः स शान्तिमधिगच्छति

७१

एषा ब्राह्मी स्थितिः पार्थ नैनां प्राप्य विमुह्यति

स्थित्वास्यामन्तकालेऽपि ब्रह्मनिर्वाणमृच्छति

७२

૭૦ ચારે તરફ (પાણીથી) ભરાતો જતો હોય તેમ છતાં જેની મર્યાદા અચ્ચત્ રહે છે, તેવા સમુદ્રમાં જેમ દેશદેશનાં પાણી પ્રવેશ કરે છે તેમ જે પુરુષમાં સર્વ કામના તેની શાંતિને ભંગ ન કરતાં પ્રવેશ કરે છે તે જ પુરુષને (ખરી) શાંતિ મળે છે વિષયની ઇચ્છા રાખનારને (આ શાંતિ મળવી શક્ય) નથી

૭૧ સર્વ કામ (ગામક્તિ) છોડી જે પુરુષ નિરપૃહ થઈને વ્યવહારમાં વર્તે છે, અને જેને મમત્વ અને અહંકાર નથી તે પુરુષને શાંતિ મળે છે

૭૨ હે પાર્થ ! બ્રહ્મસ્થિતિ (જે કહેવાય છે તે) આ જ. એને પ્રાપ્ત કરીને કંઈ મેહમાં પડતું નથી અને અંતકાલે પણ એ નિર્ધાતમા કયમ રહેનાર પુરુષ બ્રહ્મ-નિર્વાણને પામે છે (બ્રહ્મના મળી જાય છે, સ્વરૂપ પ્રાપ્તિરૂપ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે)

विद्यामन्त्र की प्रार्थना

ॐ सहनावनु । सह ना भुक्तु । सह वीर्यं
करवावहे । तेजस्विनावधीनमस्तु । मा विद्विषावहे ।
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

ॐ असतो मा सद्गमय । तमसो मा ज्योतिर्गमय ।
मृत्योर्माऽमृतं गमय ॥

योऽन्तः प्रविश्य मम वाचस्मिं प्रमुक्ताम्
संजीवयत्याम्बलशक्तधः स्वधाम्ना
अन्यांश्च हस्तचरणश्रवणत्वगादान्
प्राणान्नो भगवते पुष्पाय तुभ्यम्
या कुन्देन्दुतुषारहारधवला या शुभ्रवस्त्रवृता
या वीणावरदण्डार्द्धिका या श्वेताम्बासना
या ब्रह्माच्युतशकरप्रभृतिभिर्देवैः सदा वन्दिता
सा मां पातु सरस्वती भगवती निःशेषजाह्नवापहा

।વધાનંદિગ્ની પ્રાર્થના

આપણા બનેનું તે સાથે રક્ષણ કરો. આપણા બેનો તે સંયોગ કરો. આપણે સાથે પુનઃવાર્થ કરીએ આપણું અધ્યયન તેજસ્વી થાઓ. આપણે એકમીજનો દ્વેષ ન કરીએ. ઐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ

(હે પ્રભો !) મને અસતમાંથી સતમાં લઈ જા; અંધકારમાંથી પ્રકાશમાં લઈ જા, મૃત્યુમાંથી અમૃતમાં લઈ જા

જે સર્વશક્તિમાન મારી અંદર પ્રવેશ કરીને પોતાના તેજથી મારી આ મૃતેલી વાણીમાં, હૃદય, પગ, કાન, ત્વચા વગેરે અન્ય અવયવોમાં, તેમજ પ્રાણમાં પણ ચેતનનો સંચાર કરો છે, એવા હે ભગવાન પુરુષ ! તમને હું નમસ્કાર કરું છું

જે કુંદ, ચંદ્ર અને હિમન! હાર જેવી ધવલ દાંતિવાળી છે, જેણે શુભ્ર વસ્ત્ર પરિધાન કર્યા છે, જેનો હૃદય ઉત્તમ વીણાદંડથી શોભી રહેલો છે. જે સ્વેત પદ્મના આસન પર વિરાજમાન છે, અને જેને બ્રહ્મા, અચ્યુત, શંકર ઇત્યાદિ દેવો સદા વંદન કરે છે, એવી સકળ જડતાને હરનારી ભગવતી સરસ્વતી માફ રક્ષણ કરો.

अपेटपेंजरिकास्तोत्रभागः

दिनमपि रजना मण्ड पातः । निशिवसन्ता पुनरायातः
 कालः कीदृति सन्ध्यायुस्तदापि न मुञ्चत्याशावायुः १
 भज गोविन्द भज गोविन्द भज गोविन्द मूढमते
 प्राप्ते सन्निहिते मरणे नहि नहि रक्ष त 'इहज् करणे' ध्रुव०

जटिलो मुण्डी लुब्धेतकेशः काषायाम्बुबहुकृतवेषः
 पश्यन्नपि च न पश्यति मूढ उदरानमित्त बहुकृतवेषः २

अङ्ग गलितं पलित मण्डं दशनविहीनं जानं तुण्डम्
 अद्धो याति गृहीत्वा दण्डं तदपि न मुञ्चत्याशापिण्डम् ३

અર્પટપંજરકામાંથી

હે મૂઠા ! ગોવિંદને ભજ ગે વિંદને ભજ, ગેવિંદને ભજ,
ન્યારે મરણ ! જ પ સે ગ્યાવી લાગશે ત્યારે વ્યાકરણમાંથી
ગ્રાખેલાં સૂત્રો કામ આવવાના નથી.

દિવસ અને રાત, સાંજ અને સવાર, શિશિર અને
વસંત આવે છે અને જાય છે; અને એ રીતે કાળ પોતાની
રમત રમ્યો જાય છે ને આયુષ્ય ચાલ્યું જાય છે; છતાં
આશાક્રપી વાયુ માણસને છોડતો જ નથી !

કાંઈ જટા રાખે છે, કાંઈ (માથુ) મૂંડાવે છે. અને કાંઈ
દશલોચન કરાવે છે; ભગવાં વસ્ત્રથી વિવિધ પ્રકારના વેષ
ધારણ કરે છે. છતાં પેટ બરવા માટે બહુ પ્રકારના વેષ
દેવાવાળો મૂઠ હથાડી આંખ છતાં (કાળનો ખેલ) બેસે
નથી !

ગાત્રો ગળી ગયાં છે, માથે પાનિયાં આગ્યાં છે, મોઢું
બાથું બન્યું છે, ડોસાને લાકડો લઈને ચ લવું પડે છે, તો
પણ એ આશાના લાડુને છોડી શકતો નથી !

५२

पुनरपि जननं पुनरपि मरणं पुनरपि जननीजठरे शयनम्
इह संसारे भवदुस्तारे कृपयाऽगारे पाहि मुरारे ४

पुनरपि रजनी पुनरपि दिवसः पुनरपि पक्षः पुनरपि मासः
पुनरप्ययनं पुनरपि वर्षं तदपि न मुञ्चत्याशामर्षम् ५

गेयं गीतानाममहन्तं ध्येयं श्रीपतिरूपमञ्जलम्
नेयं सज्जनसंगे चित्तं देयं दीनजनाय च वित्तम् ६

ફરી ફરી જનમવું અને ફરી ફરી મરવું અને વળી
પાછું માતાના હૃદયમાં પડવું । હે મુસરી ! અપાર અને
દુસ્તાર સંસારસાગરના આ સંકટમાયી તારી કૃપા વડે
મને બચાવ.

પાછી રાત અને પાંચ દિવસ, પાછો પક્ષ અને પાછો
માસ, પાછું અયન અને પાછું વર્ષ આવે છે અને જાય
છે; છતાં આશાનો વળગાડ છૂટતો નથી.

પ્રાણીએ ગીતા અને સહસ્રનામ ગાવાં ધટે, કમળા-
પતિના રૂપનું નિરંતર ધ્યાન ધરવું ધટે, સત્પુરુષોના
સંગમાં ચિત્તને પરોવવું ધટે, અને દીનજનોને ધન આપવું
ધટે.

• વરસમાં ઉત્તરાયણ અને હરિણાચન એ બે અયન છે

द्वादशषंजरिकास्तोत्रभागः

मूढ जहीहि धनाममृतृष्णां कुरु मद्बुद्धिं मगसि वितृष्णाम्
यत्नमसे निजकर्मपत्तं वत्त तन विनाय वित्तम्

अर्थमनर्थं भावय नित्यं नास्ति ततः सुखलेशः सत्यम्
पुत्रादपि धनभाजा भीतिः सर्वत्रषा विहता नीतिः

कामं क्रोधं लोभं मोहं त्यक्त्वाऽऽमानं भावय कोऽहम्
अत्मज्ञानविहीना मूढास्ते पच्यन्ते नरकानगूढाः

त्वयि मयि चात्यत्रंको विष्णुवर्ग्यं कुप्यमि सर्वसहिष्णुः
सर्वस्मिन्नपि पश्यात्मानं सवत्र तसृज भेदाज्ञानम्

मलिनीदलगतमलिलं तरलं तद्वज्रं वितमतिशयचपलम्
विद्धि व्याप्यभिमानग्रस्तं लोकं शोकहतं च समस्तम्

દ્રાહશપંચરિકામાંથી

હે મૂખ ! ધનપ્રાપ્તિની વૃણનાનો ત્યાગ કર, સદ્બુદ્ધિ કરી મનને વૃણારુદિત કર; પોતાનાં કર્મે કરીને જે કાંઈ ધન પ્રાપ્ત થાય તેથી તારા ચિત્તને પ્રસન્ન રાખ

ધન અનર્થકારક છે એવી નિરન્તર ભાવના કર, તેમાં ખરે જ, જરાયે સુખ નથી; ધનવાનોને પુત્રથી પણ બ્હીલું પડે છે, આ નીતિ સર્વત્ર જાણીતી છે.

કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહનો ત્યાગ કરી હું કોણ છું એનો વિચાર કર, જે આત્મજ્ઞાન વિનાના મૂઠ છે, તે નરકમાં પડી સળડે છે.

તારામાં, મારમાં અને બીજાઓમાં એક જ સવને સહન કરવાવાળો વિદ્યુ છે, છતાં તે અર્થ કોપ કરે છે. સર્વમાં તે આત્માને જ જો; અને ભેદભાવરૂપી અજ્ઞાનનો ત્યાગ કર.

કમલપત્ર પરના પાણીની માફક જીવતર આતશય ચપળ છે. ત્યંધિ અને અભિમાનથી ઘેરાયેલો, અને શોકથી ભરેલો આ સર્વ સંસાર છે એમ જાણ.

पाण्डवगीताभाग.

पाण्डव :—प्रह्लादनारदपराशरपुण्डरीक—

व्यामाम्बरीषशुकशौनकभाष्मदात्मभ्यान

रुक्माङ्गशर्जुनवशिष्टविभीषणादीन्

पुण्यानिमान्ममभागवतान्स्मरामि

कुंती :—स्वर्कर्मकरनिर्दिष्टां या यां यानि व्रताभ्यद्दम्

तस्यां तस्यां हृषीकेश त्वयि भक्तिदृढाऽस्तु मे

द्रोण :—ये ये हताश्रकधरेण राज—

स्त्रैः शोषयनाथेन जनार्दनेन

ते ते गता विष्णुपुत्री प्रयाता :

कोधोऽपि देवस्य वरेण तुल्य :

गांधारी—

त्वमेव माता च पिता त्वमेव त्वमेव बंधुश्च मत्स्य त्वमेव

त्वमेव विद्या द्रविणं त्वमेव त्वमेव सर्वं मम देवदेव

विराट—नमो ब्रह्मण्यदेवाय गोवाह्यागहिताय च

जगद्धिताय कृष्णाय गोविन्दाय नमो नमः

પાણ્ડવગીતામાંથી

પાણ્ડવ — પ્રહ્લાદ, નારદ, પરાશર, પુણ્ડરીક, વ્યાસ, અંબરીષ, શુક, શંનક, ભીષ્મ, દ્રૌપદ્ય, રુક્મ, અંગદ, અર્જુન, વસિષ્ઠ, વિભીષણ, વગેરે પુણ્યશાળી પરમ ભાગવત પુરુષોત્તુ હું સ્મરણ કરે છું

કુન્તી — મારા કર્મના પરિણામરૂપે હું જે જે થે!નિમા જન્મું, ત્યાં ત્યાં હે હૃદીકિશ ! તારે વિષે મારી દૃઢ ભક્તિ રહે.

દ્રોણ — હે રાજા ! ચક્રધારી, ત્રિલોકીન થ જનાર્દનને હાથે જે જે માયાં ગયા, તે પણ ત્રિપલ્લુપુરીને પામ્યા. દેવનો ક્રોધ પણ વરના જેવો જ હોય છે.

ગાંધારી — હે દેવના દેવ ! તું જ મારી માતા છે, તું જ મારો પિતા છે, તું જ મારે સગો અને તું જ મિત્ર છે વિદ્યા પણ તું જ છે અને દ્રવ્ય પણ તું જ છે. તું જ મારે સર્વ કંઈ છે.

વિરાટ — બ્રહ્મણ્યદેવ, ગો-બ્રહ્મણ્યનું હિત કરવા-વાળા, જગતનું હિત કરવાવાળા, શ્રાદ્ધ પણ ગોવિંદને વારંવાર નમસ્કાર હતો.

२०८

प्रह्लाद—

नाथ योनिगहन्तेषु येषु येषु ब्रजस्यहम्
तेषु तेष्वचक्ष्मस्ति च्युताम्नु मदा त्वयि
या प्रीतिरावकाशां विधयेष्वनपायनी
त्वामनुस्मरन् मा मे हृदयान्नापयतु

अरुद्राज—

लाभस्तेषां जयस्तेषां कुतस्तेषां पगजय
येषामिन्दीवरश्चामो हृदयस्थो जनार्दनः

मार्कण्डेय—

सा हानिस्तन्मद्राच्छिद्र सा चान्धजडमृदता
यन्मुहूर्तं क्षणं वापि वासुदेव न चितयेत्

शौनक—

भोजनाच्छादने चितां यथा कुर्वन्ति वेष्णवाः
योऽसौ विश्वभरो देवः स भक्तान्क्रमुपेक्षते ?
आकाशान्यतितं तोयं यथा मच्छन्ति सागरम्
सर्वदेवनमस्कारः केशवं प्रति गच्छते

મહલાદ — હે નાથ ! હજારો યોનિઓમાંથી જ્યાં ત્યાં હું જન્મ ગયાં ત્યાં હું અચ્યુત ! તારામા (મારી) દ્વારે અચલ ભક્તિ રહો.

અવિવેકી પુરુષોને જેવી વિષયોમાં પ્રીતિ છે, તેવી જ પણ કલ્યાણકારી પ્રીતિ તારું સ્મરણ કરનારા મારા હૃદયમાંથી કદિ ન ટળે.

ભરદ્વાજ — જેમના હૃદયમાં કમતાપતિ જનાદન ઠીક છે, એમનો લાભ જ છે, જય જ છે; એમનો રાજ્ય વળી કેવો ?

માર્કણ્ડેય — જે મુહુર કે ક્ષણમાં પણ વાસુદેવનું ચિંતન ન કરે તેમાં આવ્યું તે મહાનુસાન થયું જાણે, એક મોટું છિદ્ર પડ્યું જાણે, તે જ અંધતા, જડતા અને મૂઢતા જાણે.

શૌનક — વાણુવો અત્ર અને વસુની ચિંતા વ્યથે છે. આખા વિશ્વને જે પાળે છે તે દેવ શુ પોતાના ક્ષત્ર વિષે બેપરવા રહેશે ?

જે રીતે અકાશમાંથી પડતું પાણી સમુદ્રમાં જ જાય, તેમ કોઈ પણ દેવને કરેલો નમસ્કાર કેશવને જ હોંચે છે.

मुकुन्दमालाभागः

श्रीवल्लभेति वरदेति दयापरेति

भक्तप्रियेति भवलुण्ठनकोविदेति

नाथेति नागशयनेति जगत्त्रवासे-

त्यालापिन प्रतिदिनं कुरु मां मुकुन्द

१

मुकुन्द मूर्त्तिं प्रणिम्य याचे

भवन्तमेकान्तमियन्तमर्थम्

अवस्मृतिस्त्वच्चरणारविन्दे

भवे भवे मेऽस्तु भवत्प्रसादात्

२

नास्था धर्मे न वसुनचये नैव कामोपभोगे

यद् भाव्यं तद् भवतु भगवन् पूर्वकर्मनिरूपम्

एतत् प्रार्थ्यं मम बहुमतं जन्मजन्मान्तरेऽपि

त्वत्पादाम्भारुदयुगगता निश्चला भक्तिरस्तु

३

મુકુંદમાલામાંથી

હે મુકુંદ ! એતું કર કે હું પ્રતિદિવસ હે શ્રીવલ્લભ,
હે વરદ, હે દયાનિધન, હે ભક્તપ્રિય, હે ભવનો નાશ
કરવામા કુશળ, હે નાથ, હે નાગરાયન, હે જગન્નિવાસ
એતું બોલ્યા જ કર

હે મુકુંદ ! માથું નમાવી આ હું આપની પાસે
આટલી જ એક વસ્તુ માગું છું કે જન્મે જન્મે તારી
દુપાથી તારા ચરણારવિંદનું મને કદિ વિસ્મરણ ન થાઓ.

હે ભગવન ! મને ધર્મમા આસ્થા નથી, ધનનો
સંગ્રહ કરવામાં પણ નથી, અને ભોગ ભોગવવામાં ગણ
નથી એ બાબતમાં તે પૂર્વકર્માનુસારે જેમ થવાનું હો
તેમ થાઓ. પણ આ પ્રાર્થના જ મને બહુ મહત્ત્વની
લાગે છે, કે જન્મજન્માન્તરમાં પણ તારા ચરણકમળની
ભેદીમાં મારી નિશ્ચળ ભક્તિ રહે.

६२

दिवि वा भुवि वा ममाप्नु वासे।

नरके वा नरान्धके प्रकामम्

भवधीरेतशरङ्गाविन्दो

चरणां ते स्मरणेऽपि विन्तयामि

४

कृष्ण त्वदीयपदगङ्गजगज्जरान्त-

मयैव मे विशनु मानसगच्छसः

प्राणप्रयाणसमये कफकातपितः

कण्ठावरोधनावेवौ स्मरणं कुतस्ते

५

भवजलधिगतान् द्वंद्ववाताहतानां

सुतदुहितृकलत्रत्राणभागवृत्तानाम्

विषमविषयनाये मज्जतामहवनां

भवति शरणमेका विष्णुपातो नराणाम्

६

भवजलधिमगान् दुस्तर निम्नरेय

कथनश्रमिणि चेत्तो मा मम गाः हातरत्वम्

परसिजदृशि देवे तावही भक्तमेका

नरकभिदि निपण्णा तारयिष्यत्यवश्यम्

७

હે નરકનો નાશ કરનારા ! રવગમા, પૃથ્વી કે નરકમાં
પણ મારો વાસ ભરે થાઓ; પણ એટલું કરો કે મરણ
સમયે બ્રહ્માદિકે ધારણ કરેલા તારા ચરણકમળનું હું
ચિંતન કરું

હું કૃષ્ણ ! મારા ચિત્તરૂપી માનસહંસ અંતે જ તારા
ચરણકમળરૂપી યાજ્ઞરામા પૂરાનું જ ના. પ્રાણ ત્રવાને સમયે
જ્યે રે, કરું, વાત અને પિત્તથી કંઠ રૂધિર જાય, ત્યારે
તારું સ્મરણ કયાથી થઈ શકશે ?

ભવસાગરમાં પડેલા, સુખદુઃખાદ્ય દ્વંદ્વરૂપી વાયુના
કપાટા ખૂલતા, પુત્ર, પુત્રી, સ્ત્રી વગરના રક્ષુ મના ભાર તળે
અગદાયેલા, નાવ વિના વિષમ નિધયાના પાણીમાં ગળકાં
ખાતા મનુષ્યોને વિદ્યુરૂપી હોડી એક શરણ થાય છે

હે ચિત્ત ! આ અગાધ અને દુષ્પર ભવસાગરને હું
કવી રીતે તરી જઈશ, એવી ધસ્તાથી બહી જ નહિ.
કમળ જેવા નેત્રધાળા, નરકનો નાશ કરનારા દેવને વિષે
માત્ર એક ભક્તિ હશે, તો તે તરવાણા હોવાથી તને
જરૂર તારશે.

६४

बद्धेनाञ्जलिना नतेन शिवा गत्रैः सरोमोद्भवे
काठेन स्वरादुदेन नयनेनोद्गर्णे ॥१॥ भुना
नित्यं त्वच्चरणाराव युगलव्यानामृतस्य दिना-
मस्माकं सरसीरुहाक्ष सतत सपद्यता जीवितम् ८

मदन परिहर स्थिति मर्दाये
मनसि मुकुन्दयदार्वन्दधाम्नि
हरनयन कृशानुना मूर्ध्नि ऽ म
स्मरसि न चक्रपराक्रम मुरारेः ९

इदं शरीरं शतमन्विजर्जरं
तपत्यवड्य परिणामपेशलम्
किमौषधः क्लिश्यसि मूढ दुर्धत
निरामय कृष्णरमयन पिब १०

नमामि नारायणपदपङ्कज
करोमि नारायणपूजन सदा
वदामि नारायणनाम निर्मलं
स्मरामि नारायणतत्त्वमव्ययम् ११

બે હાથ જોડી, માથું નમાવી અંગોનાં રવાઠા ઉઘાં
થાય એવો પુણકિત થઈ, ગદ્ગદ કંઠે, આંસુ વહેતે નેત્રે
નિરંતર તારા ચરણ-મળની જોડીનું ધ્યાનામૃત ચાખતાં
અમારૂં જીવંતર, હે કમળનયન પૂર થાયો.

હે મદન ! મુકુન્દના ચરણકમળ રૂપી સ્થાનમાં રહેલા
મારા ચિત્તમાંથી તું તરત ચાલ્યો જ. શિવના નેત્રના
અભિથી તું કૃશ તો થયેરો જ છે, છતાં હજી મુરારિના
ચક્રનું પરક્રમ કેમ યાદ કરતો નથી ?

આ શરીર સેંકડો સાધાઓથી ખખળી જાય છે, તપન
શીલ છે, અને અવશ્ય પરિણામને પમે છે તો હે મૂઠ
અને દુર્બુદ્ધિ પુરુષ ! બીજા ઓસડોથી શું કામ હેરાન થાય
છે ? સર્વરોગરહિત કૃષ્ણરૂપી રસાયન પી લે

નારાયણના પાદપંક્જને હું નમુ છું; નારાયણનું સદૈવ
પૂજન કરે છું; નારાયણનું નિર્ભળ નામ વહું છું, અવિનાશી
નારાયણ તત્ત્વને સ્મરતો રહું છું

६६

अनन्त वैकुण्ठ मुकुन्द लण
गाविन्द दातादर कोटिगोत्र
वक्तुं समर्थोऽहं न वाक्यं शि-
वहा जनानां वन्द्यमात्मुर्यम्

आचार्यकृत प.प.टी

अविनयमयनय विष्णु-
दमय मनः गमय विषयसृगनृणाम्
भूतदयां विस्तारय तावत्पुनरप्यगस्तः
दिव्यधुनीमकरन्दे पादमल्यरत्नगमच्चिदानन्दे
श्रीपतिपदारविन्द भवभयत्वमस्तुद वन्दे

सत्यनि मेदपगवे नाथ तवाहं न मामकीनस्त्वम्
सामुद्रो हि तरंगः कवन भगुद्रो न तारंगः

અનંત, વૈકુંઠ, મુકુંદ, કૃષ્ણ, ગોવિંદ, દામોદર, માધવ
હત્યાદિ નામો બ્રહ્મની શક્તિ હતા કોઈ તે બ્રહ્મ નથી.
અરેરે, મનુષ્યોની વ્યસનો તરફ કેવી બળવાન વૃત્તિ
હોય છે !

શ્રીશંકરાચાર્યની પદ્મહી

૧ હે વિષ્ણુ ! મારા અવિનયને દૂર કર; મનનું દમન
કર, વિષયરૂપી મૃગતૃષ્ણાને શાંત કર; ભૂતદયાનો વિસ્તાર
કર, અને મને સંસારસાગરમાંથી તાર.

૨ ભવના ભયથી ઉત્પન્ન થતા ખેદનો નાશ કરવા-
વાળા, જેમાં દિવ્ય નદી (ગંગા) રૂપી મધુર રસ ભરેલો છે,
અને સચ્ચિદાનંદ રૂપી જેના પરાગનો ઉપભોગ છે, એવાં
શ્રીપતિનાં ચરણકમળોને વંદન કરું છું.

૩ જોકે તારી અને મારી વચ્ચેનો ભેદ દૂર થયો છે,
તોપણ હે નાથ ! હું તારો છું, તું મારો નથી. તરંગ એ
સમુદ્રનો કહી શકાય, કદિ સમુદ્રને તરંગનો કહી શકાય છે ?

६८

उद्धतं नगं नगभिर्दनु न दनु न कुञ्जमित्र मित्रशशिदृष्टे
दृष्टे भवति प्रभवति न भवति किं भवतिरस्कारः

मत्स्यादिभिरवतारैरवतारवता सदा वसुधाम्
परमेश्वरं पश्यात्यो भवता भवतापभीतोऽहम्

दाशोदर गुणमदिर सुन्दरवदनारविन्द गोविन्द
भवजलधमथनमदर परमं दामपनय त्व मे

नारायण करुणामय शरणं करवाणि तावकौ चरणां
इति पट्पदा मदीये वदनसरोजे सदा वसतु

૪ હે (જીવન) પવતને ધારણ કરનાર, ઇંદના નાના ભાઈ, સક્તિસકુળેના શત્રુ, સર્વ અને ચંદ્ર રૂપી નેત્રો-વાળા વિષણુ ! આપનું પ્રભાવવળું દર્શન થાય, તો શું આ સંસાર ઉપર તિરસ્કાર ઉપજ્યા વિના રહે ?

૫ મત્સ્યાદિક અવતારોવડે નિરંતર પૃથ્વીની રક્ષા કરનાર, હે પરમેશ્વર ! બવતાપથી બાંધેલો જે હું, તેનું આપે રક્ષણ કરવું ઘટે છે.

૬ હે દામોદર ! ગુણોના નિવાસ, સુંદર મુખકમળવાળા, ગોવિંદ ! હે ભવસાગરને મંથન કરવા માટેના મંદરાચળ ! મારામાં રહેલો મહાન ગર્વ દૂર કરો.

૭ હે નારાયણ ! હે કરુણામય ! તારા ચરણોનો હું આશ્રય લઉં છું. આ પ્રમાણે આ ષટપદી^૧ મારા મુખ-કમળમાં સદા રહેા

૧ ષટપદીના બે અર્થ થાય છે. છ કડીવાળું આ સ્તોત્ર, અથવા છ પદવાળો ભમરો, ભમરો કમળમાં રહે, તેમ આ સ્તોત્ર મારા મુખમાં રહેા.

भजनकी धुन

१

हरे राम, हरे राम, हरे राम हरे

भज मन निशदिनी प्यारे

२

रघुपति राघव राजाराम, पवित्रपावन सीताराम

३

राम लक्ष्मण जानकी, जय बोलो हनुमान की

४

भारुति राया बलभीमा, भजना लागी

५

जय जय राधा कृष्ण हरि, मां वळ्या रामकृष्ण हरि

६

शिव हर शंकर गौरीशं, वन्दे गंगाधरजीश

७

नारायण नारायण जय गोविन्द हरे

नारायण नारायण जय गोपाल हरे

८

राधाकृष्ण जय कुजबिहारी, मु श्रीवर गोवर्धनधारी

९

निवृत्ति ज्ञानदेव सोगन मुक्ताबाई

एकनाथ नामदेव तुकाराम

१०

राम लक्ष्मण भरत शत्रुघ्न, राम लक्ष्मण जानकी
जय बोलो हनुमान को

११

श्रीकृष्ण गोविन्द हरे मुरारे, हे नाथ नारायण वासुदेव

१२

राजा राम राम राम, सीता राम राम राम

१३

गोपाल कृष्ण, भधेकृष्ण

१४

जय राम जय राम जय जय राम
श्री राम जय राम जय जय राम

१५

प्रभु एक जगदीश त्राना, सकलांसि आश्रयदाता
प्रभु एक सदायगणराया, येउ धा आमचा दया

राग भूपाला-तीन ताल,

गाइये गणपति जगवन्दन ॥

मकर-सुअन भवानी-नन्दन ॥ ध्रु० ॥

सिद्धिसदन गजवदन विनायक ॥

कृपामिश्र सुन्दर सबलायक ॥ १ ॥

मोदकप्रिय मुदमगलदाता ॥

विद्यावारिधि बुद्धि-विधाता ॥ २ ॥

मोंगत तुलसिदास कर जोरे ॥

बसहिं रामसिय मानस मोरे ॥ ३ ॥

सुअन : पुत्र; वारिधि : समुद्र, सिय : सीत!

२. राग तोड़ी-व्रत चार ताल

दीन को दयालु दावि दूसरो न कोऊ ।
 नासों दीनता कहौ हौं देखौ दीन सोऊ ॥ १ ॥
 सुर नर मुनि असुर नाग साहिब तो घनेरे
 तोल्यौ जोलौ रावरे न नेकु नयन फेरे ॥ २ ॥
 त्रिभुवन तिहुँकालविदित वदत वेद चारी ।
 आदि अंत मध्य राम साहिबी तिहारी ॥ ३ ॥
 तोहि माँगि माँगनो न माँगनो कहायो ।
 मुनि सुभाऊ सील सुजस जाचन जन आयो ॥ ४ ॥
 पाहन पसु विटप विहग अपने कर लीन्हे ।
 महाराज दशरथ के रंक राय कीन्हें ॥ ५ ॥
 तू गरीब को निवाज हौं गरीब तेरो ।
 वारक कहिये कृपालु तुलसिदास मेरो ॥ ६ ॥

तोल्यौ : त्यांसूधी; जोला : ज्यांसूधी; रावरे : आपनो
 नेकु : जरीक; तिहुँ : त्रणे; सुभाऊ : स्वभाव, वारक : एकवार

१. राग देस-दादरा

तू दयालु दीन हौ, तू दानि हौ भिखारी ।

हौ प्रसिद्ध पातकी, तू पापपुजहागी ॥ १ ॥

नाथ तू अनाथ को अनाथ कौन मोमों ।

मो समान आरन नहि, आरतहर तोसों ॥ २ ॥

ब्रह्म तू, हौ जीव हौ, तू ठाकुर, हौ चैरो ।

तात मात गुरु सखा तू सबविधि दित मेरो ॥ ३ ॥

तोहिं मोहिं नाते अनेक मानिये जो भावे ।

ज्यों त्यों तुलसी कृपाल चरन-सरनपावे ॥ ४ ॥

हौ : हुं; चैरो : सेवक; ज्यों त्यों : कोइने कोइ उपाये

४. राग सोहनी-तीन ताल

ऐसी मूढता या मन की ।
 परिहरि रामभक्ति-सुरसरिता आस करत ओसकन की ॥
 धूम-समूह निरखि चातक ज्यों तृपित जानि मति धन की ।
 नहिं तहँ शीतलता न वारि पुनि हानि होत लोचन की ।
 ज्यों गच कौच विलोकि सेन जड छौह आपने तन की ।
 दृष्ट अति आतुर अहारवश छति बिसारी आनन की ।
 कहँलौ कहौ कुचाल कृपानिधि जानत हौ गति जन की ।
 तुलसिदास प्रभु हरहु दुसह दुख करहु लाज निजपन की ॥

ओसकन : झाकल; गच : उड़ाण; छति : नुकसान

५. राग खमाज-तीन ताल

जाऊँ कहाँ तजि चरन तिहारे ।
 काको नाम पतित-पावन जग केहि अति दीन पियारे ।
 कौने देख बरिआइ बिरदहित हठि हठि अधम उधारे ।
 खग मृग व्याध पषाण विटप जड जवन कवन सुर तारे ॥
 देव दनुज मुनि नाग मनुज सब माया-विवस बिचारे
 तिनके हाथ दास तुलसी प्रभु कहा अपनपौ हारे ॥

बरिआइ : बलजोरीथी; जवन : यवन; अपनपौ : पोताने
 हठिहठि : आग्रहपूर्वक

६. राग परज-तीन ताल

यह विनती रघुवीर गुसाईं ।
 और आस विस्वास भरोसो हरु जिय की जडताई ॥
 चढ़ौ न सुगति सुमति मपति कछु रिधि मिधि विपुल बढाई ।
 हेतु-रहित अनुराग रामपद बढो अनुदिन अधिकाई ॥
 कुटिल करम लै मोहि जाइ जहँ तहँ अपनी बरिआई ।
 तहँ तहँ जनि छिन छोह छँडिये कमट-अण्ड की नाई ॥
 यह जग में जहँ लगि या तनु की प्रीति प्रतीति सगाई ॥
 ते सब तुलसिदास प्रभुही सो होहि सिमिटि एक ठाई ॥

जनि : नहीं; छोह : कृपा; सिमिटि : एकत्र थईने

७. राग खमाज तीन ताल

माधव मोह-पास क्यों दूटै ?

बाहर कोटि उपाय करिय अभ्यन्तर ग्रन्थि न छूटै ॥

घृतपूरन कराह अन्तरगत सप्रतिबिम्ब दिखावै ।

इंधन अनल लगाइ कल्पसत ओंटत नास न पावै ॥

तरु कोटर मँह बस विहग तरु काटै मरे न जैसे ।

साधन करिअ विचारहीन मन सुद्ध होइ नहि तैसे ॥

अतर मलिन विषय मन अति तन पावन करिय पखारे ।

मरइ न उरग अनेक जतन बलमीकि विविध विधि मारे ॥

तुलसिदास हरि गुरु करुना बिनु विमल विवेक न होई ।

बिनु विवेक ससार घोर निधि पार न पावै कोई ॥

कराह : कढाई;   अनल : अग्नि;   ओंटत : ओलुं थवु
पखारे : धुवे

८. राग कौशिया-तीनताल

मैं केहि कहौ विपति अति भारी । श्रीरघुवीर दीन-हितकारी ॥
 मम हृद भवन प्रभु तोरा । तह बसे आइ बहु चोरा
 अति कटिन करहिं बरजोरा । मानहिं नहि विनय निहोरा ।
 तम लोभ मोह अहंकारा । मद कोह बोध-रिपु मारा ॥
 अति करहिं उपद्रव नाथा । मरदहि मोहिं जान अनाथा ॥
 मै एक अमित बटपारा । कोउ सुनै न मोर पुकारा ॥
 भागेउ नहि नाथ उबारा । रघुनायक करहु सँभारा ॥
 कह तुलसिदास सुनु रामा । लूटहिं तस्कर तव धामा ॥
 चिन्ता यह मोहि अपारा । अपजस नहि होई तुम्हारा ॥

बरजोरा : बळात्कार; विनय : विनंति; निहोरा : आजीजी

मरदहि : कचड छे; उबारा : बचाव

९. राग आशावरी या तोड़ी-तीन ताल

ऐसो को उदार जगमाहीं ।

बिनु सेवा जो द्रवै दीन पर रामसरिस कोउ नाहीं ॥

जो गति योग विराग जतन करि नहिं पावत मुनि ज्ञानी ।

सो गति दई गीध सबरी कहै प्रभु न बहुत जिय जानी ॥

जो संपति दससीस अरपि रावन सिव पँह लीन्ही ।

सो संपदा विभीषन कहै अति सकुच सहित हरि दीन्ही ॥

तुलसिदास सब भॉति सकल सुख जो चाहसि मन मेरो ।

तौ भजु राम काम सब पूरन करै कृपानिधि तेरो ॥

रामसरिस : राम सरखो; जिय : मनमां; पँह : पासेथी;

कहँ : ने; सकुच : सकोचपूर्वक

१०. राग खमाज-तीन ताल

जाके प्रिय न राम वैदेह ।
 तजिये ताहि कोटि बैरी सम, जद्यपि परम सनेही ॥
 तज्यो पिता प्रह्लाद, विभीषण बधु, भरत महतारी ।
 बलि गुरु तज्यो, कंथ व्रज वनितनि, भये जगमंगलकारी ॥
 नाते नेह राम के मनियत सुहृद सुसेव्य जहाँलौं
 अजन कहा आंखि जेहि फूटे बहुतक कहौ कहाँलो ॥
 तुलसी सोइ सब भॉति परमहित पूज्य प्रान ते प्यारो ।
 जाते होइ सनेह रामपद एतो मतो हमारो ॥

महतारी : मा;   नाते : नातो;   मनियत : मानीए

११. राग पूर्वी-तीन ताल

मन पछितै है अवसर बीते ।

दुर्लभ देह पाइ हरिपद भजु करम वचन अरु ही ते ॥१॥

सहसबाहु दसवदन आदि नृप बचे न काल बली ते ।

हम हम करि धन-धाम सँवारे अत चले उठि रीते ॥२॥

सुत-वनितादि जानि स्वारथ-रत न कह नेह सब ही ते ।

अंतहुँ तोहि तजैगे पामर तू न तजै अबही ते ॥३॥

नाथहिँ अनुरागु जागु जड त्यागु दुरासा जीते ।

बुझै न काम-अगनि तु रक्षी कहँ विषय-भोगबहु घीते ॥४॥

१२. राग आसावरी-तीन ताल

कौन जतन विनती करिये ।

निज आचरन विचारि हारि हिय मानि जानि बरिये ॥१॥

जेहि साधन हरि द्रबहु जानि जन, सो हठि परिहरिये ।

जाते विपति-जाल निसिदिन दुख तेहि पथ अनुसरिये ॥२॥

जानतहुँ मन वचन करम परहित कीन्हें तरिये ।

सो विपरीत देखि परसुख बिनु कारन ही जरिये ॥३॥

मृति पुरान सबको मत यह सतसंग सुदृढ धरिये ।

निज अभिमान मोह इरषा वस तिन्हहिं न आदरिये ॥४॥

सतत सोइ प्रिय मोहिं सदा जाते भवानेधि परिये ।

कहो अब नाथ कौन बल ते संसार-सोग हरिये ॥५॥

जब जब निजु कहना सुभाऊ ते द्रबहु तो निस्तरिये ।

तुलसिदास विस्वास आन नहिं कत पचि पचि मरिये ॥६॥

जतन : रीते;   पचि पचि : मथी मथी

१३० राग पिल्लू-तीन ताल

रघुवीर तुमको मेरी लाज ।

सदा सदा मैं सरन तिहारी तुम बडे गरीबनिवाज ॥१॥

पतितउधारन बिरुद तिहारो स्रवनन सुनी अवाज ॥२॥

हौ तो पतित पुरातन कहिये पार उतारो जहाज ॥३॥

अघ-खटन दुख-भजन जन के यही तिहारो काज ॥४॥

तुलसिदास पर किरपा करिये भक्ति-दान देहु आज ॥५॥

अघ : पाप

१४. राग खमाज-तीन ताल

जानत प्रीत-रीत रघुराई ।

नाते सब हाते कर राखे राम सनेह सगाई ॥ ध्रु० ॥

तिय-विरही सुग्रीव सखा लखि प्रानपिया बिसराई ।

रन पन्यो बधु विभीषणही को सोच हृद अधिकारै ॥१॥

घर गुरुगृह प्रिय-सदन सासुरे भई जब जहँ पहुनाई ।

तब तहँ कहि सबरी के फलन की रुचि माथुरी न पाई ॥२॥

तुलसी राम सनेह सील लखि जो न भक्ति उर आई ।

तो तोहि जनमि जाय जननी जड तनु तरुनता गवाँई ॥३॥

१५ राग बीमास-द्रुत चौताल

जागिये रघुनाथ कुवर पंछी बन बोले ॥ ध्रु० ॥

चंद्र-किरण शीतल भई, चकई पिय मिलन गई,
त्रिविध मंद चलत पवन पल्लव-द्रुम डोले ॥ १ ॥

प्रात भानु प्रकट भयो, रजनी कौ तिमिर गयो,
भृग करत गुंज-गान कमलन दल खोले ॥ २ ॥

ब्रह्मादिक धरत ध्यान, सुरनरमुनि करत गान,
जागन की बेर भई नयन-पलक खोले ॥ ३ ॥

तुलसिदास अति अनद निरखि के मुखारविंद,
दीनन को देत दान भूषण बहुमोले ॥ ४ ॥

पंछी: पक्षी,   चकई: चकवाकी;   बेर: समय
पलक: आंखनी पांपण

१६ राग भैरव द्रुत चौताल

— —

सीतापत रामराय, रघुपत रघुराई ॥ ध्रु० ॥

विपत सुनो प्रभु हमारि जानत हो जगकि सारी;
हरन आयो पार कीजे भवसागर मांही ॥ सीता० ॥१॥

रसना रस नाम लेत सतन को दरस देत,
विहसत मुख मद मद सतन-सुखदाई ॥ सीता० ॥२॥

रसन : जीभ

१७. राग कौशिया-तीन ताल

जानकीनाथ सहाय करे जब । कोन बिगार करे नर तेरो॥ध्रु०॥
 सूरज मंगल सोम भृगूसुत । बुध अरु गुरु वरदायक तेरो ।
 राहु केतु की नार्हि गम्यता । संग शनीचर होत उचेरो॥१॥
 दृष्ट दुःशासन निबल द्रौपदी । चीर उतार कुमन्तर प्रेरो ।
 जाकी सहाय करी करुणानिधि । बढ गये चीर के भार घनेरो॥२॥
 गरभ में राख्यो परिक्षित राजा । अश्वत्थामा जब अस्त्र प्रेरो ।
 भारत में भरुही के अढा । ता पर गज को घटा गेरो ॥३॥
 जाकि सहाय करी करुणानिधि । ताके जगत में भाग बढेरो ।
 रघुवंशी संतन सुखदायी । तुलसिदास चरण को चेरो ॥४॥

भृगुसुत : :शुक;   गम्यता : प्होच;   उचेरो : उंचो
 घनेरो : षणो;   भरुही : टींढोढी;   गेरो : नांख्यो
 बढेरो : मोढं;   चेरो : सेवक

१८. राग छाया खमाज-तीन ताल

कुटुब तजी शरण राम तेरी आयो,

त्यज गढ लंक महल औ मंदिर,

नाम सुनत उठ धायो ॥ ध्रु० ॥

भरी सभा में रावण बैठयो चरण प्रहार चलायो,

मूरख अंध कह्यो नहिं मानै बार बार समझायो ॥१॥

आवत ही लंकापति कीनो हरि हँस कंठ लगायो ।

जन्म जन्म के मिटे परा-भव राम दग्गस जब पायो ॥२॥

हे रघुनाथ अनाथ के बंधू दीन जान अपनायो

तुलसिदास रघुवर की शरणा भक्ति अभय पद पायो ॥३॥

रामे दरस : रामचंद्रजीनां दर्शन

१९. राग भैरवी, तनि ताल

भज मन रामचरण सुखदाई ॥ १० ॥

जिहि चरणन से निकसि सुरसरी शंकर जटा समाई ।

जटाशंकरी नाम पर्यो है त्रिभुवन तारन आई ॥१॥

जिहि चरणन की चरणपादुका भरत रह्यो लवलाई ।

सोई चरण केवट धोय लीने तब हरि नाव चलाई ॥२॥

सोइ चरण सतन जन सेवत सदा रहत सुखदाई ।

सोइ चरण गौतम ऋषिनारी परश परमपद पाई ॥३॥

दडकवन प्रभु पावन कीन्हो ऋषियन त्रास मिटाई ।

सोई प्रभु त्रिलोक के स्वामी, कनकमृगा सग धाई ॥४॥

कपि सुग्रीव बधुभयव्याकुल तिन जय-छत्र फिराई ।

रिपु को अनुज विभीषण निशिचर परशत लका पाई ॥५॥

शिवसनकादिक अरु ब्रह्मादिक शेष सहसमुख गाई ।

तुल्यसदास मास्त-सुत की प्रभु निज मुख करत बढाई ॥६॥

सुरसरी : गंगा; लवलाई : लेह लगाडी : केवट : नाविक

कीन्हो : कयों; निशिचर : राक्षस

२० राग सिंध-काफी

प्रभु मोरे अवगुण चित न धरो ।

समदरशी है नाम तिहारो, चाहे तो पार करो ॥ध्रु०॥

इक नदिया इक नाल कहावत मैलो हि नीर भरो ।

जब मिल करके एक वर्ण भयो सुरसरि नाम पय्यो ॥१॥

इक लोहा पूजामें राख्यो, इक घर बधिक पय्यो ।

पारस गुण अवगुण नहिं चितवे, कंचन करत खरो ॥२॥

यह माया भ्रमजाल कहावे सूरदास सगरो ।

अबकि बेर मोहे पार उतारो नहिं प्रण जात टरो ॥३॥

चितवे : जुए

२१ राग आसा-ताल दादरा

दीनन-दुख-हरन देव सन्तनहितकारी ॥ ध्रु० ॥
 भजामील गीध व्याध, इनमें कहो कौन साध ।
 पछी को पद पढात, गणिका सी तारी ॥ १ ॥
 ध्रुव के सिर छत्र देत, प्रह्लाद को उबार लेत ।
 भक्त हेत बांध्यो सेत, लंक-पुरी जारी ॥ २ ॥
 तंदुल देत रीझ जात, साग-पात सों अघात ।
 गिनत नहीं जूठे फल, खाटे मीठे खारी ॥ ३ ॥
 गज को जब ग्राह प्रस्यो, दुःशासन चीर खस्यो ।
 सभा बीच कृष्ण कृष्ण, द्रौपदी पुकारी ॥ ४ ॥
 इतने हरि आय गये, बसनन आरूढ भये ।
 सूरदास द्वारे ठाढो अंधरो भिकारी ॥ ५ ॥

उबार : उद्धारी;

साग-पात : कंदमूक

अघात : तृप्त थाय छे;

ठाढो : उभो

२२ राग भैरवी-तीन ताल

सुनरी मेरे निर्वल के बल राम ।
 पिछली साख भहं सतन की आडे सँभारे काम ॥ध्रु०॥
 जबलग गज बल अपनो वरत्यो नेक सरो नहिं काम ।
 निर्वल होय बल राम पुकारो आये आधे नाम ॥ १ ॥
 दुपदमुता निर्वल भइ ता दिन गह लाये निज धाम ।
 दुःशासन की भुजा थकित भई वसनरूप भये इयाम ॥२॥
 अपबल तपबल और बाहुबल चौथा है बल दाम ।
 सूर किशोर कृपा से सब बल हारे को हरनाम ॥३॥

आडे सँभारे : संकटमां सभाळी ले छे

वरत्यो : वर्यौ, चलाव्युं, गह लाये : लई आव्या

२३ राग यागेश्वरी-तीन ताल

सब दिन होत न एक समान ।

एक दिन राजा हरिश्चद्र गृह सपति मेरु समान ।

एक दिन जाय श्वपच गृह सेवत अंबर हरत मसान ॥१॥

एक दिन दूलह बनत बराती चहुँदिसि गडत निसान ।

एक दिन डेरा होत जंगल में कर सूधे पग तान ॥२॥

एक दिन सीता रुदन करत है महा विपिन उद्यान ।

एक दिन रामचन्द्र मिलि दौड विचरत पुष्पविमान ॥३॥

एक दिन राजा राज युधिष्ठिर अनुचर श्रीभगवान ॥

एक दिन द्रौपदी नयन होत है चीर दुशासन तान ॥४॥

प्रगटत है पूरब की करनी तज मन सोच अजान ।

सूरदास गुण कहैं लग वरणों विधि के अक प्रमान ॥५॥

श्वपच : चांडाल; अंबर : वस्त्र; दूलह : वरराजा;

अंक : लेख

२४ राग काफी-दीपचंदी

अबकी टेक हमारी । लाज राखो गिरिधारी ॥ ध्रु० ॥

जैसी लाज राखी अर्जुन की भारत युद्ध मंजारी ।

सारथि हो के रथ को हांको चक्रसुदर्शनधारी ॥

भक्तन की टेक न टारी ॥ १ ॥

जैसी लाज राखी द्रौपदि की होने न दीनि उषारी ।

खैचत खैचत दो भुज थाक्यो दुःशासन पचहारी ॥

चोर बढायो मुरारी ॥ २ ॥

सूरदास की लाज राखो अब को है रखवारी ।

राधे राधे श्रीवर प्यारो श्रीवृषभानदुलारी ।

शरण तक आयो तुम्हारी ॥ ३ ॥

पचहारी : मथी थाक्यो; श्रीवृषभानदुलारी : राधा

२५ राग केदार-तीन ताल

मो सम कौन कुटिल खल कामी ।
 जिन तनु दियो ताहि बिसरायो ऐसो निमकहरामी ॥ध्रु०॥
 भरि भरि उदर विषय को धावों,
 जैसे सूकर ग्रामी ।
 हरिजनछाड़ हरीबिमुखन की
 निसिदिन करत गुलामी
 पापी कौन बढो है मोतें,
 सब पतितन में नामी ।
 सूर पतित को ठौर कहां है,
 सुनिये श्रीपति स्वामी ॥ २ ॥

तनु : शरीर; मोते : मारा करतां; ठौर : आश्रय, शरण

२६. राग कल्याण-तीन ताल

चरण-कमल वन्दौ हरि राई ।

जाकी कृपा पगु गिरि लधे अँधै को सब कछु दरसाई ।

बहिरो सुनै मूक पुनि बोलै रक चलै सिर छत्र धराई ।

सूरदास स्वामी करुनामय बारबार वन्दौ तिहिँ पाई ॥१॥

२७. राग गारा-तीन ताल

अखियों हरिदर्शन की प्यासी ।

देख्यो चाहत कमलनैन को, निसिदिन रहत उदासी ॥१॥

आये ऊधो फिर गये आँगन डारि गये गर फाँसी ॥२॥

केसरि-तिलक मोतिन की माला वृन्दावन को वासी ॥३॥

काहू के मन की कोऊ न जानत लोगन के मन हाँसी ॥४॥

सूरदास प्रभु तुमरे दरस बिन लेहौ करवट कासी ॥५॥

करवट कासी : काशीमां करवत मूकावतुं

२८. राग काफी

अधो कर्मन की गति न्यारी ।
 सब नदियाँ जल भर भर रहियाँ
 सागर किस विधि खारी ॥ ध्रु० ॥
 उज्ज्वल पंख दिये बगुला को
 कोयल कित गुण कारी ।
 सुंदर नैन मृगा को दीने
 बन बन फिरत उजारी ॥ १ ॥
 मूरख मूरख राजे कीने
 पंडित फिरत भिखारी ।
 सूरशाम मिलवे की आशा
 छिन छिन बीतत भारी ॥ २ ॥

उजारी : उजड़;   बीतत : बीते छे

२९. राग भीमपलासी-तीन ताल

साक्षसे ऊंची प्रेम सगाई ।

दुर्याधिन को मेवा त्यागो साग विदुर घर पाई ॥ध्रु०॥

जूठे फल शबरी के खाये बहुविधि प्रेम लगाई ॥

प्रेम के वश नृप-सेवा कीन्ही आप बने हरी नाई ॥१॥

राजसुयज्ञ युधिष्ठिर कीनो तामें जूठ उठाई ॥

प्रेम के वश अर्जुन-रथ हांक्यो भूल गये ठकुराई ॥२॥

ऐसी प्रीति बढी वृन्दावन गोपिन नाच नचाई ।

सूर कूर इस लायक नाहीं कहलग करौं बडाई ॥३॥

नाई : हजाम; ठकुराई : मोटप

३० राग जोगी तीन ताल

अब मैं नाच्यो बहुत गुपाल ।

काम क्रोध को पहिरि चोलना कट विषय की माल ॥

महामोह के नूपुर बाजत निन्दा सब्द रसाल ।

भरम भय्यो मन भयो पखावज चलत कुसगति चाल ॥

तृस्ना नाद करत घट भीतर नाना विधि दै ताल ।

माया को कटि फेंटा बांध्यो लोभ तिलक दै भाल ॥

कोटिक कला काछि दिखराई जलधल सुधि नहि काल ।

सूरदास की सवै अविद्या दूर करो नंदलाल ॥

चोलना : चोली;   सब्द : शब्द;   पखावज : मृदंग

काछि : धारण करीने;   दिखराई : देखाडी

३१. राग भैरवी-तीन ताल

छाँडि मन हरि विमुखन को संग ॥

जिन के सग कुबुधि उपजत है

परत भजन में भंग ॥ ध्रुव० ।

कहा होत पय पान कराये विष नहिं तजत भुजग ॥

कागडि कहा कपूर चुगायो स्वान न्हवाये गंग ॥

खरको कहा अरगजा लेपन मरकट भूषन अंग ॥

गज को कहा न्हवाये सरिता बहुरि धरहि खहि छग ॥

पाहन पतित बान नहिं बेधत रीतो करज निखग ॥

सूरदास खल कारी कामरि चढत न दूजो रंग ॥

खहि : धूल; छग : खोळो; कामरि : काम

३२. राग खमाज विलंबित-तीन ताल

अब तो प्रगट भई जा जानी ।

वा मोहन सों प्रीति निरन्तर
क्यों रहेगी छानी ॥ ध्रु० ॥

कहा करो सुन्दर मूरत इन
नयनन माँझ समानी ।

निकसत नहीं बहुत पचहारी
रोम रोम उरझानी ॥ १ ॥

अब कैसे निवार जात है
मिले दूध ज्यों पानी

सूरदास प्रभु अन्तर्यामी
ग्वालिन मन की जानी ॥ २ ॥

निवार निवारु; उरझानी : व्यापी रहुं

३३. राग आसावरी-दीपचंदी

मन तोहे किस विध कर समझाऊ ।

सोना होय तो सुहाग मंगाऊ बकनाल रस लाऊ ।

ग्यान शब्द की फूक चलाऊ, पानी कर पिघलाऊ ॥१॥

घोडा होय तो लगाम लगाऊ ऊपर जीन कसाऊ ।

होय सवार तेरे पर हूं चाबुक देके चलाऊ ॥२॥

हाथी होय तो जंजीर गढाऊं, चारों पैर बधाऊ ।

होय महावत तेरे पर बैठूं अक्रुषा लेके चलाऊ ॥३॥

लोहा होय तो ऐरण मगाऊ ऊपर धुवन धुवाऊं ॥

धुवन की गनघोर मचाऊं जतर तार खिचाऊ ॥४॥

ग्यानी न हो ग्यान सिखाऊं सत्य की राह चलाऊ ।

कहत कबीर सुनो भई साधू अमरापुर पहुचाऊं ॥५॥

सुहाग : टंकणखार; बंकनाल : लगड़ी ओतवानी मूस

गढाऊं : ढालुं; धुवन : हथोडो

३४. राग कानडा-दीपचंदी

घूगट का पट खोल रे

तोहे राम मिलेगे ॥—ध्रु० ॥

घट घट रमता राम रमैया

कटुक वचन मत बोल रे ॥—तोहे०॥१॥

रग महल में दीप बरत है

आसन से मत ढोल रे ॥—तोहे०॥२॥

कहत कबीर सुनो भई साधू

अनहत बाजत ढोल रे ॥—तोहे०॥३॥

३५ राग भैरवी-ताल केरवा

बीत गये दीना भजन बिना रे

भजन बिना रे, भजन बिना रे, भजन बिना रे॥ध्रु०॥

बाल अवस्था खेल गवायो

जब जवानि तब मान किया रे-बीत० ॥ १ ॥

लाहे कारण मूल गवायो

अजहु न मिटि तेरी मन की तृष्णा रे-बीत० ॥ २ ॥

कहत कबीर सुनो भई साधो

पार उतर गये संत जना रे-बीत० ॥ ३ ॥

मान : अभिमान;   लाहे : नफो

३६ राग केदार-तीन ताल

तू तो राम सुमर जग लढवा दे ॥ ध्रु० ॥
 कोरा कागज काली शार्ङ्ग, लिखत पढत वाको पढवा दे ॥२॥
 हाथि चलत है अपनी गत मो, कुतर भुक्त वाको भुक्वा दे ॥३॥
 कहत कबीर सुनो भई साधू नरक पचत वाको पचवा दे ॥४॥

पचत : सबड़े

३७. राग भैरवी-ताल तवरा

मत कर मोह तू, हरि भजन को मान रे
 नयन दिये दरसन करने को, श्रवण दिये सुन ज्ञान रे ।
 वदन दिया हरिगुण गाने को, हाथ दिये कर दानरे ।
 कहत कबीर सुनो भई साधो, कंचन निपजत खान रे ॥

३८ राग हमीर-तीन ताल

गुरुबिन कौन बतावे बाट, बड़ा विकट यमघाट ॥ध्रु०॥
 भ्रांति की पहाड़ी नदिया विचमों अहंकार की लाट ॥१॥
 मदमत्सर का मेह बरसत माया पवन बहे दाट ॥२॥
 कहत कबीर सुनो भई साधो क्यों तरना यह घाट ॥३॥

३९ राग विहाग-तीन ताल

नहीं छोड़ु रे बाबा रामनाम,
 मेरो और पढ़न सो नही काम ॥ ध्रु० ॥
 प्रह्लाद पढ़ाये पढ़न शाल,
 सग सखा बहु लिये बाल ।
 मोको कहा पढ़ावत आलजाल,
 मेरी पटिया पे लिख देउ श्रीगोपाल ॥ १ ॥
 यह षडामर्क कथो जाय,
 प्रह्लाद बुलाये बेग धाय ।
 तू राम कहन की छोड़ बान,
 तुझे तुरत छुड़ाऊ कही मान ॥ २ ॥

मोको कहा सतावो बारबार,
 प्रभु जल थल नभ कीन्है पहार ।
 एक राम न छोहूं गुरुहि गार,
 मोको घाल जार चाहे मार डार ॥ ३ ॥
 काढ खड्ग कोप्यो रिसाय,
 तुझे राखनहारो मोहि बताय ।
 प्रभु खब से निकसे हो विस्तार,
 हरिणाकुश छेद्यो नख विदार ॥ ४ ॥
 श्रीपरमपुरुष देवाधिदेव,
 भक्त हेत नरसिंह मेख ।
 लहे कबीर काऊ लखे न पार,
 प्रह्लाद उबारै अनेक बार ॥ ५ ॥

पठाये : मोकल्या;   आलजाल : नकामा विषय
 बान टेव;   षंडामर्क : प्रह्लादना शिक्षागुरुनुं नाम
 गार : सोगद;   काऊ : कोई

४०. राग भैरवी-तीन ताल

झिनि झिनी झिनी झिनि बिनी चदरिया ॥
 बिनी चदरिया, बिनी चदरिया ॥ ध्रु० ॥
 आठ कमल दस चरखा डोले
 पांच तत्त गुन तिनी चदरिया ॥ १ ॥
 साइको सीयत मास दस लगे
 ठोंक ठोंक कर बिनी चदरिया ॥ २ ॥
 सो चादर सुर नर मुनि ओढी
 ओढी के मेली किनी चदरिया ॥ ३ ॥
 दास कबीर जतन सो ओढी
 ज्यों की त्यों घर दीनी चदरिया ॥ ४ ॥

साइको : मालिकने;   सीयत : शीवतां

४१. राग बरवा काफो-तीन ताल

जन्म तेरो बातो में बीत गयो ।

तेने कबहुं न कृष्ण कह्यो ॥ ध्रु० ॥

पांच बरस का आला भोला अब तो बीस भयो ।

मकरपच्चीसी माया कारन देश त्रिदेश गयो ॥ १ ॥

तीस बरस की अब मति उपजी लोभ बढे नित नयो

माया जोरी लाख करोरी अजहुं न तृप्त भयो ॥ २ ॥

वृद्ध भयो तब आलस उपजी कफ नित कण्ठ रह्यो ।

साधु कि संगति कबहुं न कीनी विरथा जन्मू गयो ॥ ३ ॥

यह संसार मतलब का लोभी झूठा ठाट रच्यो ।

कहत कबीर समझ मन मूरख तू क्यों भूल गयो ॥ ४ ॥

तेने : तें;

करोरी : करोडो

४२. राग पिलू—दीपचंदी

इस तन धन की कौन बडाई ।

देखत नैनो में मिट्टी मिलाई ॥ ध्रुव० ॥

अपने खातर महल बनाया ।

आपहि जा कर जंगल सोया ॥ -१ ॥

हाड जले जैसे लकरि की मोली

बाल जले जैसी घास की पोली ॥ २ ॥

कहत कबीरा सुन मेरे गुनिया ।

आप मुवे पिछे डुब गई दुनिया ॥ ३ ॥

पोली : पूली

४३. राग खमाज—घुमाली

भजो रे भैया राम गोविंद हरी ॥ ध्रुव० ॥

जप तप सावन कछु नहि लागत

खरचत नहि गठरी ॥ १ ॥

मंतत सप्त सुख के कारण

जासे भूल परी ॥ २ ॥

कहत कबीरा ज्या मुख राम नहि ।

वो मुख धूल मरी ॥ ३ ॥

४४. राग आसा-दीपचंदी

ठाकुर तब शरणाई आयो ।

उतर गयो मेरा मन का संशा

जब तेरा दरशन पायो ॥ ध्रुव० ॥

अनबोलत मेरी बिरथा जानी

अपना नाम जपायो ।

दुख नाठे सुख सहज समायो ।

अनद अनद गुण गायो ॥ १ ॥

बाँह पकड़ कढ़ लीने अपने

गृह अंध कूपते मायो ।

कहु नानक गुरु बंधन काटे

बिछुरत आन मिलायो ॥ २ ॥

संशा : संशय; निरथा : व्यथा; नाठे : नाश पाभ्या

मायो : अंदर; बिछुरत : बिखटा पडेलाने

४५ राग मल्हार-तीन ताल

साधो मन का मान त्यागो ।

काम क्रोध सगत दुर्जन की ताते अह्निस भागो ॥ध्रु०॥

सुख दुख दोनों सम कर जाना और मान अपमाना ।

हर्ष-शोक ते रहे अतीता तिन जग तत्व पछाना ॥१॥

अस्तुति निंदा दोऊ त्यागे खोजै पद निरबाना ।

जन नानक यह खेल कठिन है किनहुं गुरुमुख जाना ॥२॥

अतीता : पलीमेर; अस्तुति : प्रशंसा

४६ राग शंकरा-तेवरा

बिसर गई सब तात पराई ।

जब से साधू सगत पाई ॥ ध्रु० ॥

नहिं कोई बैरी नहिं बेगाना,

सकल सग हमरी बन आई ॥ १ ॥

जो प्रभु कीन्हो सो भला कर मान्यो,

यह सुमति साधु से पाई ॥ २ ॥

सब मैं रम रहा प्रभु एकाकी,

पेख पेख नानक विहँसाई ॥ ३ ॥

बेगाना : पगयो; पेख : देख; एकाकी : एकलो

४७ राग दुर्गा-तीन ताल

रे मन राम सों कर प्रीत ॥ ध्रु० ॥

श्रवण गोविंदगुण सुनो अह गाउ रसना गीत ॥१॥

कर साधुसंगत सुमिर माधो होय पतित पुनीत ॥२॥

कालव्याल ज्यो प्रस्थो डोळे मुख पसारे मीत ॥३॥

कहे नानक राम भज ले जात अवसर बीत ॥४॥

कालव्याल : कालसर्प; मीत : मित्र

४८ राग बीहाग-तीन ताल

नाम जपन क्यों छोड़ दिया ?
 क्रोध न छोड़ा झूठ न छोड़ा ।
 सत्यवचन क्यों छोड़ दिया ॥ ध्रुव ॥
 झूठे जग में दिल ललचा कर ।
 असल वतन क्यों छोड़ दिया ?
 काँडी को तो खूब सम्हाला ।
 लाल रतन क्यों छोड़ दिया ॥ १ ॥
 जिहि सुमिरन ते अतिमुख पावे ।
 सो सुमिरन क्यों छोड़ दिया ?
 खालस इक भगवान भरोसे ।
 तन मन धन क्यों न छोड़ दिया ॥ २ ॥

४९ राग कौशिया-विलंबित तीन ताल

सुमरन कर ले मेरे मन ।

तेरि बिति जाति उमर हरनाम बिन ॥ध्रुव॥

कूप नीर बिन, धेनु क्षीर बिन, मदर दीप बिन,
जैसे तरुवर फल बिन हीन, तैसे प्राणी हरनाम बिन ॥१॥
देह नैन बिन, रैन चद्र बिन धरती मेह बिन,
जैसे पंडित वेदविहीन तैसे प्राणी हरनाम बिन ॥ २ ॥
काम क्रोध मद लोभ निहारो छांढ दे अब संतजन ।
कहे नानकशा सुन भगवत या जगमें नहिं कोइ अपन ॥३॥

५०. राग छाया कालिंगडा-तीन ताल

बंधन काट मुरारी हमरे बंधन काट मुरारी ।
 ग्राह गजराज लडै जल भीतर ले गयो अंबु मँझारी ॥१॥
 गज की टेर सुनी यदुनदन तजी गहड असवारी ॥२॥
 पांचाली प्रभु कारण मोरे पग धार्यो गिरिधारी ।
 पट शठ खैचत निकसत नाहीं सकल सभा पचहारी ॥३॥
 चरणस्पर्श परमपद पायो गौतम ऋषि की नारी ।
 गणिका शबरी इन गति पाई बैठ विमान सिधारी ॥४॥
 सुन सुन सुयश सदा भक्तन को मुख सो भजो इक बारी ।
 बिधिचंद दरशन को प्यासो लीजिये सुरत हमारी ॥५॥

पट : वल्ल; शठ : दुःशासन, दुष्ट

५१. राग सिंध काफी-दादरा

नाम को अधार तेरे नाम को आधार ॥ ध्रु० ॥
 मेरी मेरी करत फिरत दिन दि रैन सारा ।
 नजर भर के देख प्राणि ध्रुद का पसारा ॥ नाम० ॥१॥
 जमुना में गेद गिरी श्वाल बाल हारा ।
 कालिनाग नाथ लिनो कृष्ण भयो कारा ॥ नाम० ॥२॥
 राजा बलि के द्वारे ठाडे वामन रूप धारा ।
 बीस भुजा रावण की छिन में काट डारा ॥ नाम० ॥३॥
 मथुरा में जन्म लिनो गोकुला सिधारा ।
 कस को निरवश क्तिनी मोर मुगुटवारा ॥ नाम० ॥४॥

रैन : रात्रि; ठाडे : उभा; सिधारा : सिधाव्या
 नाथ लीनों : नाथ्यो

५२० राग मलकंस-झपताल

धर्ममणि मीन, मर्यादमणि रामचंद्र ।
 रसिकमणि कृष्ण और तेजमणि नरहरि ॥
 कठणमणि कमठ, बल-विपुलमणि वाराह,
 छलनमणि वामन, देह विक्रमधरि ॥ १ ॥
 गिरिनमणि कनक गिरि, उदधिनमणि क्षीरनिधि,
 सरनमणि मानसर, नदिनमणि सुरसरी ॥ २ ॥
 खगनमणि गरुड, द्रुगनमणि कल्पतरु ।
 कपिन मणि हनुमान्, पुरिनमणि अवधपुरी ॥ ३ ॥
 सुभटमणि परशुधर, क्रांत मणि चक्रवर,
 शक्तिमणि पार्वति, ज्ञान शंकरवरी ॥ ४ ॥
 भक्तमणि प्रल्हाद, प्रेममणि राधिके,
 मणिनकी माल गुह कंठ कान्हूर धरी ॥ ५ ॥

मर्यादमणि : मर्यादाना आदर्श; कमठ : काचबो
 सरन : तलाव; क्रांत : चक्र; गुह : गुंथीने

५३ राग भीमपलासी-तीन ताल

समझ बूझ दिल खोज पियारे, आशक हो कर सोना क्या ?
 जिन नैनो से नीद गँवाई तकिया लेफ बिछौना क्या ? ॥१॥
 रुखा सूखा राम का टुकड़ा चिकना और सलोना क्या ? ॥२॥
 कहत कमाल प्रेम के मारग सीस दिया फिर रोना क्या ? ॥३॥

चिकन : धीचोपड   सलोना : शाकराइतां इ०

५४ राग बागेश्वरी-झुमरा ताल

टेर सुनो ब्रजराज दुलारे,
 दीन मलीन हीन शुभगुण सो,
 आप प्यो हूँ द्वार तिहारे ॥ टेर० ॥
 काम क्रोध अति कपट लोभ मद
 सोहि माने निज प्रीतम प्यारे,
 भ्रमत रह्यो इन सग विषयन में
 तुव पदकमलन मैं उर धारे ॥ टेर० ॥

टेर : पोकार

५५ राग तोड़ी-तीन ताल

अवगुण मेरो कीजे हरि माफ ।

अब कीजे माफ । अब कीजे माफ ॥ध्रु०॥

तिहारे चरण शरण आयो हूं

अविनाशी जानि प्रबल अप्रताप ॥ १ ॥

जैसे हि तैसे तिहारो हि किंकर,

मन वच कर्म करी जपूं नित जाप ।

प्रेमानंद कहे नाथ, मेरो कही ग्रहो हाथ,

उर शीघ्र पर धरो चरनछाप ॥ २ ॥

५६ राग बिहाग-तीन ताल

विसर न जाजो मेरे मीत, यह वर मांगूं मैं नीत ॥ध्रु०॥
 मैं मतिमद कछु नहिं जानूं, नहि कछु तुम संग हीत ।
 बाँह गहे की लाज तुमको, तुम संग मेरी जीत ॥१॥
 तुम रीझो ऐसो गुण नाहीं, अवगुण की हूं भीत ।
 अवगुण जानि बिसारोगे जीवन, होऊंगी मैं बहुत फजीत ॥२॥
 मेरे दृढ भरोसो जिय मैं, तजिहों न मोहन प्रीत ।
 जन अवगुण प्रभु मानत नाहीं, यह पूरब की रीत ॥३॥
 दीनबंधु अति मृदुलसुभाऊ, गाऊं निसदिन गीत ।
 प्रेमसखी समझूं नहि ऊंडी, एक भरोसो चित्त ॥४॥

मीत : मित्र; नीत : नित्य; गहेकी : पकड़ेलानी

५७. राग तिलंग-तीन ताल

मैं तो विरद भरोसे बहुनामी ।

सेवा मुमिरन कछुवे न जानू, सुनियो परम गुरु स्वामी ॥ध्रु०॥

गज अरु गोध तारि है गणिका, कुटिल अजामिल कामी ॥१॥

एहि साख श्रवणे सुनि आयो, चरण शरण सुखधामी ॥२॥

प्रेमानंद तारो के मारो, समरथ अंतरायामी ॥ ३ ॥

विरद : टेक, प्रतिज्ञा

५८. राग भैरवी तीन ताल

हो रसिया मैं तो शरण तिहारी,
 नहि साधन बल बचन चातुरी
 एक भरोसो चरणे गिरिधारी ॥ ध्रु० ॥
 कहुइ तुंबरिया मैं तो नीच भूमि की
 गुण-सागर पिया तुम हि संवारी ॥ १ ॥
 म अति दीन बालक तुम शरण
 नाथ न दीजे अनाथ बिसारी ॥ २ ॥
 निज जन जानि सभालोगे प्रीतम
 प्रेमसखी नित जाऊ बलिहारी ॥ ३ ॥

कहुइ तुंबरिया : कडवी तुंबडी

६०

५९. राग आसा-तीन ताल

ऊधो सो मूरत हम देखी,
 शिव सनकादि सकल मुनि बुलभ
 ब्रह्म इद्र नहि पेखी ॥ ध्रु० ॥
 खोजत फिरत युगोयुग जोगी
 योग जुगत ते न्यारी,
 सिद्धि समाध स्वपन नहीँ दरसी
 मोहनि मूरत प्यारी ॥ १ ॥

पेखी : देखी

नाथ यती अरु जोगी जगम

ढूढ रहे वन माहीं,

मेक धरे धरति भ्रमिहारे

तिनहूं दरसी नाहीं ॥ २ ॥

निगम आगम विमला यश गावे

रहत सदा दरबारी,

तिलभर पार वार नहीं पायो

कहि कहि नेते पुकारी ॥ ३ ॥

सो हम गृह गृह नाच नचाई

तनक तनक दधि देखे

रामदास हम रगी श्यामरग

जाहु योग घर लेके ॥ ४ ॥

६७ राग भैरवी-दादरा

रचा प्रभु तूने यह ब्रह्मांड सारा ।

प्राणोंसे प्यारा तू ही सबसे न्यारा ॥ ध्रु० ॥

तू हि भाई बंधु तू हि जगतजननी ।

सकल जगत में एक तेरा पसारा ॥ १ ॥

धर्म दूध से माता तुम हमको प'लो ।

देओ खोल विद्या का अपने भंडारा ॥ २ ॥

जमा कर सीस प्रभु विनती हमारी ।

देओ दान भक्ति का होवे विस्तारा ॥ ३ ॥

६१ राग भैरवी-तीन ताल

हे जग-त्राता, विश्व-विधाता,
 हे सुख-शान्तिनिकेतन हे ।
 प्रेम के सिधो, दीन के बधो,
 दुःख दरिद्र-विनाशन हे ॥ श्रु० ॥
 नित्य, अखंड, अनंत, अनादि,
 पूरण ब्रह्म, सनातन हे ।
 जग-आश्रय, जगपति, जगर्वदन,
 अनुपम, अलख, निरजन हे ।
 प्राणसखा, त्रिभुवन प्रतिपालक,
 जीवन के अवलवन हे ॥ १ ॥

६२ राग तिलक कामोद-दीपचंदी

नाथ कैसे गज को बध छुड़ायो

यही अचरज मोहि आयो ॥ टेक ॥

गज और ग्राह लडत जल भीतर,

लडत लडत गज हा-यो ।

जब-भर सूड रही जल ऊपर ।

तब हग्निनाम पुकायो ॥ नाथ० ॥ १ ॥

शक्ती के बेर सुदामा के तदुल,
 रुचि रुचि भोग लगायो ।
 दुर्योधन का सेवा त्यागो,
 साग विदुरधर खायो ॥ नाथ० ॥ २ ॥
 पैठ पाताल कालि नाग नाथ्यो,
 कण पर नृत्य करायो ।
 गिरि गोवरधन कर पर धार्यो,
 नदघर लाल कश्यो ॥ नाथ० ॥ ३ ॥
 अघासुर मार्यो बकासुर माय,
 दावानल पान करायो,
 खभ फोड हिरणाकुस मार्यो,
 नरसिंह नाम धराया ॥ नाथ० ॥ ४ ॥
 अजामील गज गणिका तारी,
 वृषदी को चीर पुरायो ।
 पशुपान करत पूतना मारी,
 कुब्जा को रूप बनायो ॥ नाथ० ॥ ५ ॥

कौरव पांडव को युद्ध रचाया,
 कौरव को मार हटायो ।
 दुर्योधन को मान घटायो,
 मोहे भरामो आग्रो ॥ नाथ० ॥ ६ ॥
 सब सखियन मिलि कगन बांध्यो,
 रेशम गांठ बधायो ।
 छूटे नहीं राधाजी को कंगन,
 कैसे गोवरधन उठायो ॥ नाथ० ॥ ७ ॥
 जोगी जाको ध्यान धरत है,
 ध्यान धरत नहीं आयो ।
 सूरदाम प्रभु तिहारे मिलन को,
 जगोदा की धेनु चरायो ॥ नाथ० ॥ ८ ॥

पैठ : पेसीने;   कंगन : चूड़ी

६३. राग पहाड़ी झिजोटी-ताल धुमाळी

वो कहाँ प्रभु अगम अपाग अरु कहाँ तू मुग्ध गंवारा ॥१॥
 जिनके गुण रवी सकारे, शशि वायू अग्नि सितारे ।
 षडक्रतू और बन सारे, गा गा के नेति पुकारे ।
 गये गुजर अनंत महत्त योगी, सुर संत अंत न निकारा ॥१॥

गंवारा : गमार; सकारे : स्वीकारे

जल पर जमीन ठहरा के, अस्मान अधर लटका के ।

सब नियमित रहे 'चला के ।

कइ कोटि कोस से दूर, चमक रहा नूर ।

हुकम के द्वारा ॥ २ ॥

कहां पर्वत शिखर के ऊपर, कर दिये खडे जहां तरुवर ।

उनको भी वहां निरतर, पहुचावत है जीवनझर ।

चींटी को तो कनकन का, हस्ति को मन का देननहारा ॥ ३ ॥

क्या अद्भुत खेल बनाया, पत्थर से पानी बहाया ।

कांटो में फूल समाया, लकड़ी से फल निपजाया ।

एक तत्त्व से मानव जैसे, पुतले वैसे बनाये हजारों ॥ ४ ॥

पृथ्वी यदि पत्र बनावे, सागर दवात हो जावे ।

बनवृक्ष की कलम चलावे, गुण लिखते पार न पावे ।

सब हो कर रोम जबान, करे यदि गान, न लगे सुमारा ॥ ५ ॥

जीवनझर : पाणी; चींटी : कोड़ी; रोम : केश,

जबान : जीभ

६४. गजल

है बहारेबाग दुनिया चंदरोज़ ।

देख लो इसका तमाशा चंदरोज़ ॥

ऐ मुसाफिर कूच का सामान कर ।

इस जहाँ में है बसेरा चंदरोज़ ॥

पूछा लुकमां से जिया तू कितने रोज़ ।
 दस्ते हजरत मल के बोला चंदरोज ॥
 बाद मदफन् कब्र में बोली कजा ।
 अब यहां पे सोते रहना चंदरोज ॥
 फिर तूम कहाँ और मैं कहाँ ऐ । दोस्तों ।
 साथ है मेरा तुम्हारा चंदरोज ।
 क्यों सताने हो दिले बेजुर्म को ।
 जालिमों, है ये जमाना चंदरोज ॥
 याद कर तू ऐ नजीर कबरों के रोज़ ।
 जिदगी का है भरोसा चंदरोज ॥

बहारेबाग़ दुनिया । ससारनो ल्हावो; चन्दरोज : चार
 दहाडा, सामान : तैयागी; बसेरा : वासो;
 लुकमां : लुकमानहकीम, उर्दुमां धन्वंतरी;
 दस्तेमलके : हाथघसीने बाद मदफन् : दफनाव्याबाद,
 कजा : मं त- डे जुर्म : निरपराध

६५ गझल

अगर दे शौक मिलने का तों हरदम लो लगाता जा ।
 जला कर खुदनुभाई को भसम तन पर लगाता जा ॥
 पकड़कर इश्क की झाड़ू सफा कर हिज्ज ए दिल को ।
 दुई की धूल को लेकर मुसल्ले पर उड़ाता जा ॥
 मुसल्ला फाड़ तसवी तोड़ किताबें डाल पानी में ।
 पकड़ दस्त तू फिरश्तो का गुलाम उनका कहाता जा ॥
 न मर भूखा न रख रोजा न जा मस्जद न कर सिजदा ।
 वजू का तोड़ दे कूजा शराबे शौक पीता जा ॥
 हमेशा खा हमेशा पी न गफलत से रहो इकदम ।
 नशे में मँर कर अपनी खुदी को तू जलाता जा ॥

७२

न हो मुल्ला न हो बम्मन् दुई को छोड़ कर पूजा ।
हुक्म है शाह कलदर का अनलहक तू कहाता जा ॥
कहे मनसूर मस्ताना हक मैने दिल में पहचाना ।
वही मस्तों का मयखाना उसीके बीच आता जा ॥

लाःन्याव, खुदनुभाई.अहकार, दुई.द्वेत;
मुसल्ला कर्मकाड, तसबी माळा, किताबें:शास्त्रोंना
पोथा, दस्त हाथ; सिजदा सेजदो, घुटणीए पडवु;
वजु-निमाज पहेलां हाथ नो यो योवां; कूना:करवो,
सुरई; शराबेशौक:ईश्वरी प्रेमरूपी शराब;
नशेमें:ईश्वरी प्रेमनी मस्तीमां; सैर:सहेल,
खुर्दा:अहकार, अनलहक:योऽहम, हक:सत्य;
मयखाना-पीठु, शराबखानु

राग बिहारों तीन ताल

जय जगदीश हरे ।

भक्तजनों का सकट छिन में दूर करे ।

जो ध्यावे फल पावे, दुख विनसे मन का ॥ध्रु०॥

सुखमर्पाति गृह आवे कष्ट मिटे तन का ।
 मात पिता तुम मेरे शरण गहूं किसकी ।
 तुम बिना और न दूजा आस करूं जिसकी ॥ १ ॥
 तुम पूरण परमात्मा तुम अतर्यामी ।
 पारब्रह्म परमेश्वर तुम सबके स्वामी ।
 तुम करुणा के सागर, तुम पालनकरता ।
 मैं मूरख खल कामी कृपा करो भरता ॥ २ ॥
 तुम हो एक अगोचर सबके प्राणपती ।
 किसविध मिलूं गुसांई तुमको मे कुमती ॥
 दीनबधू दुखहरता ठाकुर तुम मेरे ।
 अपने हाथ उठावो द्वार पर्यो तेरे ॥
 विषय विकार मिटावो पाप हरो देवा ।
 श्रद्धा भक्ति बढावो मतन की सेवा ॥ ३ ॥

गहू.पकडु; भरता:पालनकर्ता; गुसांई:स्वामी, मालिक

६७ राग अढाणा झुमरा

नैया मेरी तनक सी बोझी पाथर भार ।
 चहुँ दिशि अति भौरे उठत केवट है मतवार ॥
 केवट है मतवार नाव मँझधारहिं आनी ।
 ओधी उठत प्रचढ तेहुँ पर बरसै पानी ॥
 कह गिरिधर कविराय नाथ हो तुमहि खेवैया ।
 उठहि दया को डोढ घाट पर आवै नैया ॥

नैया : नाव, तनक:नानी; बोझी:लादी भौरे:वमळ;
 केवट:मांझी, खारवो; मतवार:मतवालो, पागल;
 मँझधारहि:प्रवाह वचोवच; ओधी:वावाझोडु
 खेवैया:नाविक, कर्णधार; डोढ:हल्लेसु

६८. राग काफ़ी-तीन ताल

सत परम हितकारी, जगत मांही ॥ ध्रु० ॥

प्रभुपद प्रगट करावत प्रीति, भरम मिटावत भारी ॥१॥

परम कृपाल सकल जीवन पर, हरि सम सबदुखहारी ॥२॥

त्रिगुणातीत फिरत बन, त्यागी रीत जगत से न्यारी ॥३॥

ब्रह्मानंद सतन की सोवत, मिलत हैं प्रकट मुरारी ॥४॥

६८ राग देस-तेवरा

कोई वन्दो कोई निन्दो कोई कैसे कहो रे ।
 रघुनाथ साचे प्रीत बांधी होय तैसे होय रे ॥ ध्रु० ॥
 चन्द्र सूर्य जिमि ज्योत, स्तभ विन आकाश रे ॥
 जल ऊपर पाषाण तारे क्यों न तारे दास रे ॥ १ ॥
 जपत शिवसनकादि मुनिजन नारदादि सत रे ।
 जन्म जन्म के स्वामी रघुपति दास जनि जसर्वत रे ॥ २ ॥

जिमि : जेरा

६९ राग भैरव-धमार

आज मिल सब गीत गावो

उस प्रभू के धन्यवाद ॥

जिसका यश नित्य गाते हैं गंधर्व-

मुनिगण धन्यवाद ॥ ध्रु० ॥

मंदरों में, कंदरों में, परवतों के

सिखर पर ।

देते हैं लगातार सो सो बार मुनिवर

धन्यवाद ॥ १ ॥

कंदरों : गुफाओं; लगातार : रातदिवस

७० राग बहार-ताल विलंबित तीन ताल

अब हों कासों वैर वरों ।

कहत पुकारत प्रभु निज मुख ते ।

धट घट हों बिहरो ॥

आपु समान सबै जग देखो ।

भक्त न अधिक दरो ।

श्रीहरिदास कृपा ते हरि की

नित निर्भय विचरो ॥ १ ॥

हों : हुं; कासों : केनी जोड़े

७१ राग भैरव-तीन ताल

नद-भवन को भूखन माई ।

यशोदा को लाल वीर हलधर को
राधारमन परम-सुखदायी ॥ ध्रु० ॥

शिव को धन सतन को सर्वस
महिमा वेद पुरानन गाई ।

इंद्र को इंद्र देव देवन को
ब्रह्म को ब्रह्म अकिक अधिकाई ॥ १ ॥

काल को काल ईश ईशान को
अति हि अतुल तोल्यो नहि जाई

नंददास को जीवन गिरिधर
गोकुल-गाम को कुँवर कन्हवाई ॥ २ ॥

भूखन : भूषण, घरेणु

७२ राग सारंग-तीन ताल

दरशन देना प्रान पियारे ।

नंदलाला मेरे नैनो के तारे ॥ ध्रु० ॥

दीनानाथ दया सकलगुण,

नवकिशोर मुदर मुखवारे ॥ १ ॥

मनमोहन मन रुकत न रोष्यो,

दरसन की चित चाह हमारे ॥ २ ॥

रासिक खुशाल मिलन की आशा ॥

निशिदिन सुमरन ध्यान लगारे ॥ ३ ॥

७३ राग बीभास-दीपचंदी

अकल कला खेलत नर झानी

जैसे हि नाव हिरे फिरे दशे दिश

ध्रुव तारे पर रहत निशानी ॥ ध्रु० १

चलन बलन अवनी पर वाकी
 मन की सुरत अकाश ठहरानी
 तत्त्वसमास भयो है स्वतंतर
 जैसे हिम होत है पानी ॥—अकल० ॥ १ ॥
 छूटी आदि अंत नहिं पायो
 जइ न सकत जहां मन बानी
 ता घर स्थिती भई हं जिनकी
 कहि न जात ऐसी अकथ कहानी ॥—अकल० ॥ २ ॥
 अजब खेल अदभूत अनुपम
 जाकू है पहेचान पुरानी
 गगनहि गेब भया नर बोले
 एहि अखा जानत कोइ ज्ञानी ॥—अकल० ॥ ३ ॥

७४. राग देश-तीन ताल

तुही एक मेरा मददगार है,
 तेरा आसरा मुझको दरकार है ॥ ध्रु० ॥
 किये मैंने अपराध बख्शो सभी
 नहिं जिनका कुछ भी शुम्मार है ॥ १ ॥
 कइ पतित तारे सुनाऊ मैं क्या क्या
 बताने में ब्रह्मा भी लाचार हैं ॥ २ ॥
 भगतराम भी दर तेरे पै पड़ा ।
 तु चाहे तो अब ही बेडा पार है ॥ ३ ॥

बख्शो : बक्षी दो, माफ करो; दर : बारणु, दरवाजो;

७५ राग त्रिहाग-तीन ताल

चेतन अब मोही दर्शन दीजे ।

तुम दर्शन शिव सुख पामीजे,

तुम दर्शन भव छीजे ॥ चेतन० ॥ १

तुम कारन तप सयम किरिया,

कहो कहां लो काजे ?

तुम दर्शन बिनु सब या जूटी,

अंतर चित्त न भीजे ॥ चेतन० ॥ २ ॥

८६

किया मूढमति कहे जन कोई,
ज्ञान और को प्यारो,
मिलत भाव रस दोउ न भाखे,
तू दोनों ते न्यारो ॥ चेतन० ॥ ३ ॥

सब में हूँ और सब में नहीं,
पूरन रूप अकेलो,
आप स्वभावे बेकिम रमतो,
तू गुरु अह तू चेलो ॥ चेतन० ॥ ४ ॥

अकल अलख प्रभु तू सब रूपी,
तू अपनी गति जाने,
अगम रूप आगम अनुमारे,
सेवक सुजस बखाने ॥ चेतन० ॥ ५ ॥

८६ राग तिलक-तीन ताल

जब लग उपशम नाही रति

तब लग जोग धरे क्यौ होवे, नाम धरावे जति

॥ जब० ॥ १ ॥

कपट करे तू बहुविध भांते, क्रोधे जलै छति

ताको फल तू क्या पावेगो, ग्यान बिना नाही बती

॥ जब० ॥ २ ॥

भूख तरस और धूप सदत है, कहे तु ब्रह्मवती

पाप केलने माया मंडे, मनमें धरे व्यक्ति ॥ जब० ॥ ३ ॥

८८

भस्म लगावत ठाढा रहेवत, कहत हे हु वसती
जत्र मत्र जडी वूटी मेषज, लोभ वश मूढमति

॥ जब० ॥ ४

बडे बडे बहु पूर्वधारो, जिनमे शक्ति हती
मो भी उपशम छोडी बिचारे, पाये नरक गति

॥ जब० ॥ ५ ॥

कोउ गृहस्थ कोउ होवे वैरागी, जांगी भगत जति
अभ्यातम भावे उदासी रहोगे, पावेगो तब ही मुगति

॥ जब० ॥ ६ ॥

श्री नयविजय विबुधवर राजे, जाने जग कीरति
श्री जसविजय उपज्ञाय पसाये, हेम प्रभु सुख सति

॥ जब० ॥ ७ ॥

बती : कुमणुं फल   केलवे : मेळवे   मडे : आचरे
मेषज : औषधि   उपज्ञाय : उपाध्याय

५७ राग धनाश्री-तान ताल

—

अब हम अमर भये न मरेग ।

या कारन मिथ्यात दियो तज, बगो कर देह धरेगे ॥अ०॥१॥

राग दोष जग बध करत हं इनको नाश करेगे

मन्यो अनत काल ते प्रानी सो हम काल हरेगे । अ०॥२॥

देह विनाशी हू अविनाशी अपनी गाते पकड़ेगे

नासीनासी हम थीरवासी, चोखे व्हें निखरेगे ॥अ०॥३॥

मन्यो अनतबार बिन समज्यो अब सुखदुःख बिसरेगे

आनन्दघन निनट निकट अक्षर दो नहीं समरे सो मरेगे

॥ अ० ॥ ४ ॥

८ राग केदार-तीन ताल

राम कहो रहमान कहो काउ, कान कहो महादेव गे
पागसनाथ कहो कोउ ब्रह्मा, सकल ब्रह्म स्वयमेव री ॥ राम ॥

भाजनभेद कहावत नाना एक मृत्तिदा रूपी री
तेमे खड कल्पनारोपिन आप अखड सरूप री ॥ राम ॥

निजपद रमे राम सो कहिये, रहिम करे रहिमान री
करजे कर्म कान सो कहिये, महादेव निर्बाण री ॥ राम ॥

परसे रूप पार सो कहिये, ब्रह्म चिन्हे सो ब्रह्म री
इह विनि साधो आप आनन्दधन, चेतनमय निकर्म री

॥ राम० ॥ ४ ॥

७९ राग देस-तीन ताल

नहीं ऐसो जन्म बारंबार ।

क्या जानू कछु पुण्य प्रगटे मानुसा अवतार ॥ ध्रु० ॥

बहुत पल पल घटत छिन छिन, चलत न लागे बार ।

बिरछ के ज्यों पात द्रष्टे लगे नहीं पुनि डार ॥ १ ॥

भवसागर अति जोर कहिये विषम औखी धार ।

सुरत का नर बांधे बेडा वेग उतारो पार ॥ २ ॥

साधु सतां ते महतां चलत करत पुकार ।

दास भीरां लाल गिरिधर जीवना दिन चार ॥ ३ ॥

मानुसा : मनुष्यनो; बिरछ : वृक्ष; औखी : आकरी;

त : ध्यान; बेग : जल्दी;

८० राग तांडी-तीन तेंवरं

मन रे परमि हरि के चरन ॥

सुभग सीतल कमल कोमल त्रिविध ज्वालाहरन ।

जे चरन प्रह्लाद परसे इन्द्र पदवी-धरण ॥ १ ॥

जिन चरन ध्रुव अटल कीनो राखि अपने सरन ।

जिन चरन ब्रह्मांड मेख्यो नखमिखौ श्रीभरन ॥ २ ॥

जिन चरन प्रभु परसि लीने तरी गौतम घरन ।

जिन चरन कालीहि नाथ्यो गोपलीला करन ॥ ३ ॥

जिन चरन धरियो गोवर्धन गरव मधवा हरन ।

दास मीराँ लाल गिरधर अगम तारनतरन ॥ ४ ॥

मधवा : इन्द्र

८१ राग मांड-दादरा

माई मने गोविंद लीनो मोल । गोविंद लीनो मोल ॥ध्रु०॥
 कोई कहे सस्ता, कोई कहे महंगा, लीनो तराजू तोल ॥१॥
 कोई कहे घर में, कोई कहे बन में, राधा के सग खिलोल ॥२॥
 मीरां के प्रभु गीरधर नागर, आवत प्रेम के डोल ॥३॥

किलोल : कलोल

८२. राय खमाज-दास

मेरे तो गिरिधर गोपाल दूधरा न कोई ॥ ध्रु ॥
 जाके शिर मोर-मुकुट मेरो पति सोई ।
 शख चक्र गदा पद्म कठ माल सोई ॥ १ ॥
 तात मात सुत न भ्रात, आपनो न कोई ।
 छांड दई कुल की कान क्या करेगा कोई ॥ २ ॥
 सतन संग बैठ बैठ लोक लाज खोई ।
 अब तो बात फैल गई जानै सब कोई ॥ ३ ॥
 असुअन जल सींच सींच प्रेम-बेल बोई ।
 मीरां प्रभु लगन लगी होनी हो सो होई ॥ ४ ॥

कान : मरजाद;

असुअन : आसू

८१ राग पहाड़ी खमाज—धुमाली

मेरे राणाजी, मैं गोविंद-गूण गाना ॥ ध्रु० ॥
 राजा रुठे नगरी रक्खे अपनी, मैं हर रुठ्या कहाँ जाना ॥१॥
 राणे भेजा जहर प्याला, मैं अमृत कह पी जाना ॥२॥
 डबिया मे काला नाग भेजा, मैं शालग्राम कर जाना ॥३॥
 मीरांवाई प्रेम-दिवानी, मैं सांवलिया वर पाना ॥४॥

रुठे :

८४ राग मलकंस-तीन ताल

मोरी लगी लटक गुरु-चरन की ॥ ध्रु० ॥

चरन बिना मुझे कछु नहीं भावे

झूठ माया सब मपनन की ॥ १ ॥

भवसागर सब सूख गया है

फिकर नहीं मुझ तरनन की ॥ २ ॥

मर्रा कहे प्रभु गिरिधर नागर

उलट भई मारे नयन की ॥ ३ ॥

लटक : रट

८१ सारठा

जेहि सुमिरत सिधि होय,
 गणनायक करिवरवदन
 करौ अनुग्रह सोई,
 बुद्धिराशि शुभगुणसदन ॥
 मूक होई वाचाल,
 पंगु चढै गिरिवर गहन ।
 जासु कृपासु दयालु,
 द्रवौ सकल कलिमलदहन ॥

८६

—

बिन काज आज महाराज लाज गई मेरी—

दुःख हरी द्वारिकानाथ शरन में तेरी:

दुःशासन वश कुठार महा दुःखदाई—

कर पकरत मेरा चीर लाज नहीं आई—

अब भयो धर्म को नाश पाप रह्यो छाई—

लखी अधम सभाकी ओर नहीं बिलखाई.

शकुनि दुर्योधन करन खेड खल घेरि, दुःख० १

तुम दीननकी सुधि लेत देवकीनदन,

महिमा अनत भगवंत भक्त-भय-भंजन

तुम किया सिया दुःख दूर शंभु धनु खडन,

हे तारण मदन गोपाल मुनिन मन रंजन

करुणा निधान भगवान करी क्यों देरी; दुःख० २

बैठ जहां राजसमाज नीति सब खोई,
 नहि कहत धर्मकी बात सभामें कोई
 पांचौ पति बैठे मौन कोन गति होई,
 लै नंदनंदन को नाम द्रौपदी रोई,
 करि करि विलाप सताप सभामें टेरी, दुःख० ३

तुम सुनि गजेंद्रकी टेर विश्वअघनाशी,
 ग्रह मारी छुडाही बदि काटी पग फांसी
 मै जपौ तुम्हारा नाम द्वारिकावासी,
 अब काहे राज समाज करावत हांसी
 अब कृपा करौ यदुनाथ जानि चित चेरि, दुःख० ४

तुम पति राखी प्रल्हाद दीन दुख टारो,
 भये खभ फारी नरसिंह असुर सहारो
 ब्रज खेलत केशी आदि बकासुर मारो,
 मथुरा मुष्टिक चणुर कंस मद गारो
 तुम भक्त पिताकी आनि कटाइ बेरी, दुःख० ५

१००

जे भक्तन हित अवतार कन्हाई तुमने,
यमलार्जुनकी जड योनि छुटाई तुमने,
जल बरसत प्रभुता अगम दिखाई तुमने,
नखपर गिरि धरि ब्रज लीयो उगारी तुमने
प्रभु अब बिलब क्यों करी अमारी बेरि, दुःख० ६

सुन दीनबधु भगवान भक्त हितकारी,
हरी भये चीर मे प्रगट हरो दुख भारि,
संचत हारो मतिमद वीर बलकारी,
राखि लई दीनकी लाज आप बनवारी
बरसत हरसत सुर सुमन बजावत भेरि, दुःख० ७

क्या करो द्वारिकानाथ मनोहर माया,
अंबरका लगा पहाड अत नहीं पाया
तिहु लोक चहुदिशि भुवन चीर दरशाया,
बदिश गणेश परसाद कृष्ण गुण गाया,
दीननकी दीनानाथ विपति निरबेरि, दुःख० ८

८७ राग धनाश्री-तीन ताल

अब तुम ऋब सुमरोगे राम,
 जिवडा दो दिन का मिजमान ॥
 गरभापन मे हाथ जुड़ाया,
 निकल हुवा वेईमान ॥
 बालपने में खेल गुमाया,
 तारुनपन में काम ॥
 बुढ़ेपन में कांपन लागा,
 निकल गया अवसान ॥
 झूठी काया झूठी माया,
 आखर मोत निदान ॥
 कहत कबीर सुनो भाई साधु,
 यही घोडा मैदान ॥

८८ राग पितु-दीपचंदी

जिन मुखसे सीयाराम न समझो,
 तिन मुखमें तो धूर परी ॥ ध्रु० ॥
 धिक तेरो जन्म ऐ जीवन तेरो
 धिक ये मनुखा देह धरी ।
 जीवन तात मुए नहि तेरा
 क्यूं जन्म्यो तू गेबार भरी रे ॥ जिन० ॥

रामनाम बिनु रमना कैसी,
 करो उपका टुकरा टुकरी ।
 जिन नयनन प्रभु रूख न निरह्यो,
 सो नयननमें लूण मरी रे ॥ जिन० ॥

रत्न पदारथ जन्म मानुखो,
 आवत नहि सो फेर फरी ।
 अब तेरो दाव बन्यो है मूरख,
 करना हो सो ले ने करी रे ॥ जिन० ॥

पान पसार कियो नहि सुकृत,
 दंत दुवारे दगन भरी ।
 खीम कहे तू भूलो आयो
 खाली तेरी खेप परी रे ॥ जिन० ॥

८२ राग कानडा-तीन ताल

दे पूतना विष मे अमृत पायो,
 जो कछु देयत सो कल पेयत नाहक वेदन गायो ॥ध्रुव॥
 शतयज्ञ राजा बलि कीनो बाध पाताल पठायो
 लक्ष गऊ राजा वृष दीन गिरगट रूप करायो ॥१॥
 रक जन्म के मित्र मुदामा कचन धाम बनायो
 सुरदास तेरी अदभुत लीला वेद नेति कहि गायो ॥२॥

९० राग भैरवी-तीन ताल

लज्जा मोरी राखो श्याम हरी
 कीनी कठिन दुःशासन मोसे गहि केशों पकरी ॥ ध्रुव ॥
 आगे सभा दुष्ट दुर्योधन चाहत नग्न करी
 पांचों पांडव सब बल हारे तिनसों कछु न सरी ॥ १ ॥
 भीष्म द्रोण विदुर भये विस्मय तिन सब मौन धरी
 अब नहि मात पिता सुत बांधव एक टेक तुम्हरी ॥ २ ॥
 वसन प्रवाह किये करुणानिधि सेन हार परी
 सुरश्याम जब सिंह शरण लइ स्यालों को काहि डरी ? ॥ ३ ॥

२३. तौटक छंद

—

जय राम रमा-रमनं समन—

भव-ताप-भयाकुल पाहि जन ।

अवधेस मुरेस रमेस विभो

सरनागत भोगत पाहि प्रभो ॥

दम-सीस-विनासन बीस भुजा—

कृत दूरि महा-महि भूरि-रुजा ।

रजनी-चर-वृद्धपतग रहे

सर-पावक-तेज प्रचड दहे ॥

महि-मडल-मडन चारुतर ।

धृत-सायक-चाप-निषंग-वर ॥

मद-मोह-महा-ममता-रजनी

तमपुंज दिवाकर-तेज-अनी ॥

मनजात किरात निपात किये

मृग लोग कुभोग सरेन द्विये ॥

हृति नाथ अनाथन्हि पाहि हरे ।

विषयावन पाँवर भूलि परे ॥

बहु रोग वियोगन्हि लोग हये ।

भवदंघिनिरादर के फल ये ॥

भवमिन्धु अगाध परे नर ते ।

पद-पंकज-प्रेम न जे करते ॥

अति दीन मलीन दुखी नितही ।

जिन्हके पदपंकज प्रीति नही ॥

अबलब भवत कथा जिन्हके

प्रिय सत अनन सदा तिन्हके ॥

नहि राग न लोभ न मान मदा ।

तिन्हके सम वैभव वा विपदा ॥

एहि ते तब सेवक होत मुदा ।

मुनि त्यागत जोग भरोस सदा ॥

करि प्रेम निरंतर नेम लिये ।

पदपंकज सेवित सुख हिये ॥

सम मानि निरादर आदरही ।

सब सत मुखी विचरति मही ॥

मुनि-मानस-पकज-भृग भजे ।

रघुवीर महारनधीर अजे ॥

तव नाम जपामि नमामि हरी ।

भवरोगमहामदमानअरी ॥

गुनमूल कृपापरमायतन ।

प्रनमामि निरंतर श्रीरमन ॥

रघुनंद निकदय द्वंद्वघन ।

महिपाल विलोकय दीनजन ॥

दो—बार बार वर माँगउ हर्षि देहु श्रीरग ।

पदसरोज अनपायनी भगति सदा सतसग ॥

पाहि : रक्षा करो; भूरि-रुजा : महा रोग; सायक : बाण
निषग-वर : भार्युः अनी अणी, मनजात : कामदेव
किरात : भील, निपात : हरावबु; हति : मारीने; पाँवर : पामर
हये : मूआ; भवदंघ्रि : आपनां चरणकमल; अजे : नहि
जीतानार; परमायतन : परमनिधान; अनणायनी : अखंड

मुदमंगलमय सत समाजू ।
 जो जग जगम तीरथराजू ।
 रामभक्ति जहँ सुरसरिधारा
 सरस्वति ब्रह्मविचारप्रचारा ॥ १ ॥

* *

सुमति कुमति सबके उर बसहि ।
 नाथ पुरान निगम अस कहहि ॥
 जहां सुमति तहां सपति नाना ।
 जहां कुमति तहां विपति निदाना ॥२॥

* *

रघुकुल-रीति सदा चलि आई ।
 प्राण जाय वरु वचन न जाई ॥
 नहि असत्य सम पातकपुंजा ।
 गिरि सम होइ कि कोटिक गुजा ॥३॥

* *

૧૧૦

મોસમ દીન ન દીનહિત

તુમ સમાન રઘુવીર ।

અસ વિચારિ રઘુ-વંશ-મણિ

હરહુ વિષમ ભવપીર ॥ ૪ ॥

* *

ભવપીર : ભવપીડ

ગુજરાતી ભજન

૧૨ રાગ સ્વમાજ-ધુમાळી

વૈષ્ણવ જન તો તેને કહિયે, જે પીડ પરાઈ જાણે રે
 પરદુઃખે ઉપકાર કરે તોયે, મન અભિમાન ન આણે રે
 સકલ લોકમાં સહુને વદે, નિદા ન કરે કેની રે
 વાચ કાઢ મન નિશ્ચલ રાખે, ધન ધન જનની તેની રે
 સમદૃષ્ટિ ને તૃષ્ણાત્યાગી, પરછી જેને માત રે
 જિલ્હા થકી અસત્ય ન બોલે, પરધન નવ શાલે હાથ રે
 મોહ માયા વ્યાપે નહિ જેને, દડ વૈરાગ્ય જના મનમાં રે
 રામનામ શુ તાळી લાગી, સકલ તીરથ તેના તનમાં રે
 વળલોભી ને કપટરહિત છે, કામ ક્રોધ નિવાળ્યા રે
 મળે નરસૈંયો તેનું દરશન કરતાં. ફલ ઇકોતેર તાર્યા રે

९३ राग खंमाज-धुमाळी

भूतळ भक्ति पदारथ मोटुं, ब्रह्मलोकमां नाहीं रे
 पुण्य करी अमरापुरी पाण्या, अन्ते चोर्याशी मांही रे
 हरिना जन ते मुक्ति न मागे, मागे जनमोजनम अवतार रे
 नित सेवा नित कीर्तन ओच्छव, निरखवा नन्दकुमार रे
 भरतखंड भूतळमां जनमी, जेणे गोविन्दना गुण गाया रे
 धन धन रे एनां मातपिताने, सकळ करी एणे काया रे
 धन वृन्दावन धन ए लीला, धन ए व्रजनां वासी रे
 अष्ट महासिद्धि आंगणीये रे ऊभी, मुक्ति छे एमनी दासी रे
 ए रसनो स्वाद शकर जाणे, के जाणे शुक्रजोगी रे
 काईएक जाणे व्रजनी रे गोपी, भणे नरसैयो भोगी रे

९४ राग आसा मांड-ताल झपताल

समरने श्रीहरि मेल ममता परी

जोने विचारीने भूळ तारु

नू अल्या कोण ने कोने बळगी रख्यो

वगर समज्ये कहे मारुं मारुं १

देह तारी नथी जो तुं जुगते करी

राखतां नव रहे निश्चे जाये

देहसबध तज्ये अवनवा बहु थशे

पुत्र कलत्र परिवार व्हाये २

धन तणुं ध्यान तुं अहोनिश आदरे

ए ज तारे अंतराय मोटी

पासे छे पियु अल्या तेने नव परखियो

हाथथी बाजी गई थयो रे खोटी ३

भरनिद्रा भर्यो रुंधी घेर्यो घणो

सतना शब्द सुणी कां न जागे

न जागतां नरसैया लाज छे अति घणी

जनमोजनम तारी खांत भागे ४

૧૫ રાગ આસા માહ-સપતાલ

અખિલ બ્રહ્માણ્ડમાં એક તુ શ્રીહરિ

જૂઝવે રૂપે અનત માસે

દેહમાં દેવ તુ, તેજમાં તત્ત્વ તુ

શૂન્યમાં શબ્દ થઈ વેદ વાસે ૦

પવન તુ પાણી તુ ભૂમિ તુ ભૂધરા

વૃક્ષ થઈ ફૂલી રથો આકાશ

વિવિધ રચના કરી અનેક રસ લાવિને

શિવ થકી જીવ થયો એજ આશે ૨

વેદ તો એમ વદે શ્રુતિસ્મૃતિ સાલ દે

કનક કુણ્ડલ વિષે ભેદ ન્હોયે

ઘાટ ઘણ્યા પછી નામરૂપ જૂઝવા

અંતે તો હેમત્તુ હેમ હોયે ૩

વૃક્ષમાં બીજ તુ, - બીજમાં વૃક્ષ તુ

જોડ પટંતરે એ જ પાસે

મળે નરસૈયો એ મન તણી શોધના

પ્રીત કહં પ્રેમથી પ્રગટ થાશે ૪

१६ राग आसा-माड

ज्या लगी आतमातत्त्व चीन्हो नहि
 त्यां लगी साधना सर्व जूठी
 मनुष्यदेह ताहरो एम एळे गयो
 मावठानी जेम वृष्टि वूटी

१

शु थयु स्नान पूजा ने नेवा थकी
 शु थयु घेर रहो दान दीधे
 शु थयु धरी जटा भस्मलेपन कर्ये
 शु थयु बाळ लांचन कीधे

२

शु थयु तप ने तीरथ कीधा थकी
 शु थयु माल ग्रही नाम लीधे
 शु थयुं तिलक ने तुलसी धार्या थकी
 शु थयु गगजल पान कीधे ३

शु थयु वेद व्याकरण वाणी बधे
 शु थयुं राग ने रग जाण्ये
 शु थयु खट दरशन सेव्या थकी
 शु थयु वरणना भेद जाण्ये ४

ए छे परपच सहु पेट भरवा तणा
 आतमाराम परिव्रद्ध न जोयो
 भगे नरसैयो के तत्त्वदर्शन विना
 र न चितामणि जन्म खोयो ५

९५ राग आसा मांड-झपताल

जे गमे जगतगुरु देव जगदीशने
 ते तणो खरखरो फोक करवो
 आपणो चितव्यो अर्थ कांइ नव सरे
 उगरे एक उद्वेग धरवो १

हु कह हु कह ए ज अज्ञानता
 शकटनो भार जेम श्वान ताण
 सृष्टि मढाण छे सर्व एणी पेरे
 जोगी जोगेश्वरा कोक जाणे २

नीपजे नरथी तो कोई न रहे दुखी
 शत्रु मारीने सौ मित्र राखे
 राय ने रक कोई दृष्टे आवे नहि
 भवन पर भवन पर छत्र दाखे ३

ऋतु लता पत्र फल फूल आवे यथा
 मानवी मूर्ख मन व्यर्थ शोचे
 जेहना भाग्यमां जेहने जे लख्युं
 तेहने ते संभ ते ज प्होचे ४

प्रथ गडबड करी बात न करी खरी
 जेहने जे गमे तेने पूजे
 मन कर्म वचनथी आप मानी लहे
 सत्य छे ए ज मन एम सुझे ५

सुख ससारी मिथ्या करी मानजो
 कृष्ण विना बीजु सर्व काचु
 जुगल कर जोडी करी नरसँयो एम कहे
 जन्म प्रतिजन्म हरि ए ज जाचु ६

९८ राग आसा माड-झपताल

गने जोड तो जगत दीसे नहि

उघमां अटपटा भोग भामे

चित्त चैतन्य विलास तद्रूप छे

ब्रह्म लटका करे ब्रह्म रामे १

पंच महाभूत परिव्रज्य विषे ऊपज्य

अणु अणु माही रच्यां रे वक्रगां

फूल ने फल ते तो वृक्षना जाणवा

थडथकी डाळ ते नहि रे अळगी २

वेद तो एम वदे श्रुति स्मृति मख दे

कनक कुडल विषे भेद न्होये

घाट घड्या पछी नाम रूप जूजवा

अते तो हेमनु हेम होये ३

जीव ने शिव तो आप इच्छाए थया

रची परपच चौद लोक कीधा

भणं नरसैयो ए, ते ज तु ते ज तु

एने समर्थी कई मत सीव्या ४

९९ राग आसा माड-ताल झपताल

प्रेमरस पा ने तु मोरना पिच्छधर

तत्त्वनु द्रपणं तुच्छ लागे

दुबळा डोरनु कुशके मन चले

चतुरधा मुक्ति ते तो न मागे १

- प्रेमनी वात परिक्षित प्रीछयो नह।
 शुकजीए समजीने रस सताडयो
 ज्ञान वैराग्य करी ग्रन्थ पूरो कर्यो
 मुक्तिनो मार्ग सुधो देखाडयो २
- मारीने मुक्ति आपी घणा दैत्यने
 ज्ञानी विज्ञानी बहु मुनि रे जोगी
 प्रेतने जोग तो व्रज तणी गोपिका
 अवर विरला कोइ भक्त भोगी ३
- प्रेमने मुक्ति तो परम वल्लभ सदा
 हेतुना जीव ते हेतु तूठे
 जन्मोजन्म लीलारस गावतां
 ल्हाणनां व्हाण जेम द्वार छूटे ४
- मैं ग्रह्यो हाथ गोपीनाथ गरवा तणो
 अवर बीजु कांइए न भावे
 नरसैयो महामति गाय छे गुण कथी
 जति सतीने तो स्वप्ने न आवे ५

११० राग आसा मांडि-ताल झपताल

बापजी पाप में कवण कीधां हशे

नाम लेतां तारु निद्रा आवे

उंघ आलस्य आहार में आदर्या

लाम विना लव करवी भावे १

दिन पुठे दिन तो वही जाय छे

दुर्मतिनां में भर्था रे डाला

भक्ति भूतळ विषे नव करी ताहरी

खांडधा ससारनां थोथां ठाला २

देह छे जूठडी, कर्म छे जूठडां

भीडभंजन ताम नाम साचु

करी फरी वरणवु, श्री हरि तुजने

पतिनपावन ताहं नाम जाचु ३

तारी करुणा विना कृष्ण कोडामणा

कळ अने अकळनु बळ न कावे

नरसैंया रकने, जखना ताहरी

हेइ बेडी भागो शरण आवे ४

१०१ राग आसा-मांड ताल झपताल

रात रहे जाहरे पाछली खटवडी

साधु पुरुषने सुई न रहेवुं

निद्राने परहरी समरवा श्रीहरि

एक तुं एक तु एम कहेवु १

जोगीया होय तेणे जोग समारवा

भोगीया होय तेणे भोग त्यजवा

वेदीया होय तेणे वेद विचारवा

वैष्णव होय तेणे कृष्ण भजवा २

सुकवि होय तेणे सद्ग्रंथ बांधवा

दातार होय तेणे दान करवुं

पतिव्रता नारीए कथने पूछवुं

कथ कहे तेह तो चित्त धरवु ३

आपणे आपणा धर्म संभाळवा

कर्मनो मर्म लेवो विचारी

नरसैयाना स्वामीने स्नेहथी समरतां

फरी नव अवतरे नर ने नारी ४

१०२ आसा-मांड, झपताल

ध्यान धर हरितणु अल्पमति आळसु

जे थकी जन्मनां दुःख जाये

अवर धंधो कर्ये अरथ कांड नव सरे

माया देखाडीने मृत्यु व्हाये

ध्यान०

सकभ कल्याण श्रीकृष्णना चरणमां

शरण आवे सुख पार न्होये

अवर वेपार तुं मेल्य मिथ्या करी

कृष्णनु नाम तु राख म्होंये

ध्यान०

पटक माया परी अटक चरणे हरि

वटक मां वात सुणतां ज साची

आशनु भवन आकाश सूधी रच्युं

मूढ ए मूळयी भीत काची

ध्यान७

सरस गुण हरितणा जे जनो अनुसर्या

ते तणा सुजश तो जगत बोले

नरसैंया रकने प्रीत प्रभुशु घणी

अवर वेपार नहि भजन तोले

ध्यान०

१०३ राग खमाज काफी ताल धुमाळी

तु तारा बीरद स मु जोजे शामळा
न जोइश करणी अमारी रे टेक

हिरण्यकशिपुने हाथ रे हणीयो
माशी पुतना मारी रे
प्रह्लाद कारण स्तंभमां वसीया
प्रगट्या देव मुरारि रे १

लाक्षागृहमां जेम पांडव उगार्या
ब्रह्मांड ज्वाला व्यापी रे
गज गणिका सारी
जयदेवने पद्मिनी आर्या रे २

दुष्ट ससामा जेम चोर ज पूर्या
 लाज पावालीनी पाळी रे
 तेलकटा जेम शीतळ कीधी
 वेळा मुधन्वानी वाळी रे ३

ऋषीश्वरे जेम अहल्या शापी
 ब्रह्मशल्या थई भारी रे
 ते पण तारे चरणे रघुवर
 थई अनुपम नारी रे ४

मीरांबाईनां विख अमृत कीथा
 विदुरनी आरोग्या भाजी रे
 शबरीना तमे बोर ज प्रादया
 तेनी प्रीते थया राजी रे ५

अनेक भक्त एवा आगे उगार्या
 सहाय थया मोरारी रे
 नरसैयाना स्वामी लक्ष्मीवर
 मोटी ओथ तमारी रे ६

૧૦૪ રાગ અસા માંડ-ત્રીન તાલ

જૂનું થયુ રે દેવઠ જૂનુ થયુ,
 મારો હસલો નાનો ને દેવઠ જૂનુ થયુ   ધ્રુવ૦
 આ રે કાયા રે હસા, ડોલવાને લાગી રે
 પડી ગયા દાંત માંથલી રેઘુ તો રયુ   મારો૦ ૧
 તારે ને મારે હસા, પ્રીતુ બધાળી રે
 ઉડી ગયો હસ પાંજર પડી તો રહ્યુ   મારો૦ ૨
 બાઈ મીરાં કહે છે પ્રભુ, ગિરધરના ગુણ
 પ્રેમનો પ્યાલો તમને પાઈને પિઠ   મારો૦ ૩

१०५ राग कालिंगडी-दीपचंदी

नहि रे विसारु हगि, अतरमांथी नहि रे० ध्रुव०

जल जमुनानां पाणी रे जातां

शिर पर मटकी धरी १

आवतां ने जातां मारग वच्चे

अमुलख वस्तु जडी २

आवतां ने जातां वृन्दा रे वनमां

चरण तमारे पडी ३

पीछां पीतांबर जरकशी जामा

केसर आढ करी ४

मोर मुगट ने काने रे कुडळ

मुख पर मोरली धरी ५

बाई मीरां कहे प्रभु गिरिधरना गुण

विट्टल वरने वरी ६

१०६ राग झिजोटी-तीन ताल

बोल मां बोल मां बोल मां रे

राधाकृष्ण विना बीजु बोल मां ध्रुव०

साकर शेरडीनो स्वाद तजीने

कढवो लिंबडो घोळ मां रे १

चांदा सूरजनुं तेज तजीने

आगीया सगाते प्रीत जोड मां रे ०

हीरा माणेक झवेर तजीने

कथीर सगाते मणि तोळ मां रे ३

मीरां कहे प्रभु गिरिधर नागर

शरीर आप्युं समतोलमां रे ४

१८७ राग काफी-द्रुत दीपचदी

मुखड ना माया लागो रे, मोहन प्यारा ध्रुव०
 मुखडुं मे जोयु तारु, सर्व जग थयु खारु
 मन मारु रह्यु न्यामं रे मोहन०
 संसारीनु सुख एवु, ज्ञासवाना नीरु जेवुं
 तेने तुच्छ करी फरिये रे मोहन०
 मीरांवाई बलिहारी, आशा मने एक तारी
 हवे हु तो बडभागी रे मोहन०

૧૦૮ રાગ જોગી-ધુમાळી

જે કોઈ પ્રેમઅશ અવતરે પ્રેમરસ તેના ઉરમાં ઠરે   ધ્રુવ૦
 સિંહણ કેરુ દૂધ હોય તે સિંહણસુતને જરે
 કનકપાત્ર પાલે સહુ ધાતુ ફોડીને નાંમરે   ૧
 સકરચોરનુ સાકર જીવન, ચરના પ્રાણ જ હરે
 ક્ષાર સિંધુનુ માછલડુ જ્યમ મીઠા જલમાં મરે   ૨
 સોમવેલી રસપાન શુદ્ધ જે બ્રાહ્મણ હોય તે કરે
 વગરવંશીને વમન કરાવે વેદવાણી ઝચરે   ૩
 ઉત્તમ વસ્તુ અધિકાર વિના મલે તદપિ અર્થ ના સરે
 મત્સ્યભોગી બગલો મુક્તાફલ દેખી ચંચુ ના ભરે   ૪
 એમ કોટિ સાધને પ્રેમ વિણ પુરુષોત્તમ પૂઠ ન કરે
 દયા પ્રીતમ શ્રી ગોવર્ધનધર પ્રેમભક્તિનુ દર   ૫

૧૦૯ ગાગ હાયા યમાચ-ધુમાળી

ચિત તુ શીદને ચિતા ધરે કુષ્ણને કરવુ હોય તે કરે ॥૩૦॥

સ્થાવર જગમ જડ ચૈતનમાં માયાનુ બઠ ઠરે

સમરણ કર શ્રીકૃષ્ણચદ્રનુ આત્મ મરણ ભય હરે ૧

નવ માસ પ્રાણી કુષ્ણચદ્રનુ આત્મ મર્મમાં ધરે

માયાનુ આવર્ણ કર્યુ ત્યાગે લક્ષ ચોરાશી ફરે ૨

- તુ અતર ઉઢેગ ધરે તેથી કારજ શુ સરે !
- ધણીનો ધાર્યો મનમુલો હર વ્રજાથી નવ ફરે ૩
- દોરી સર્વની એના હાથમાં, મરાવ્યુ ડગલુ મરે
- જેવો જત્ર વગાડે જત્રી તેવો સ્વર નીસરે ૪
- થનાર વસ્તુ થયા કરે, જ્યમ થીફલ પાળી મરે
- જનાર વસ્તુ ણી પેરે જાશે, જ્યમ ગજ કોઠું મરે ૫
- જેને જેટલુ જે જ્યમ કાલે, તે તેને કર ઠરે
- એમાં ફેર પડે નહિ કોઈથી, શીદ કુટાઈ તુ મરે ? ૬
- તારુ ધાર્યુ થતુ હોય તો, મુખ મચે દુઃખ હરે
- આપ તણુ અજ્ઞાનપણુ ણ, મૂઝ વિચારે સરે ૭
- થાવાનુ અણવિતવ્યુ થાજે, ઉપનિષદ ઓચરે
- રાખ મરોસો રાધાવરનો, દયા માંદને ડરે ? ૮

११० राग बिलावल-ताल झपताल

महा कष्ट पाम्वा विना कृष्ण कोन मलया

चारे जुगना जुओ साधु शोधी

बहाल वैष्णव विषे विरलाने होय बहु

पीडनारा ज भक्तिविरोधी

ध्रु०

देवजी, प्रदलादजी, भीष्म, बलि, विभीषण

विदुर, कुन्ती कुवर सहित दुखियां

अनुदेव देवकी, नंदजी, पशुपति

मकल व्रजभक्त दुःखी भक्तमुखिया

१

नल दमयंती, हरिश्चंद्र तारानयनी

रुक्मांगद अंबरीषादि कष्टी

नरसिंह महेतो ने जयदेव, मीरां, जनो

प्रथम पीढा पछी मुखनी वृष्टि

२

व्यास आधि व्याधि तुलसी माधवादिक

शिव कपीला विधा विश्व निन्दे

जगजननी जानकी दुःख दुस्तर सत्पु

पाप वण ताप जेने जगत वदे

३

सचित क्रियमाण प्राणा जेने नशी

तेने भय ताप आका नडे छे

अकल गत ईश हेतु न समज्यु पडे

प्रबल इच्छा सरव ते पडे छे

४

छे कथन मात्र ए पाप ने पुण्य ने

नचव्युं नदकुवरनु जगत नाचे

दया प्रीतम रुचि विना पत्र हाले नहि

पण न भागे भ्रमण मन काचे

५

૧૧૧ રાગ છાયા સમાજ તાન તાલ

હરિનો મારગ છે ગગનો, નહિ કાયરનું કામ જોને
 પરથમ પહેલું મસ્તક મૂકી, વઝતી લેવું નામ જોને ૧
 મુત વિત દારૂ શીશ સમરપે, તે પામે રમ પીવા જોને
 સિધુ મધ્યે મોતી લેવા માંહી પડયા મરજીવા જોને ૨
 મરણ આગળે તે મરે મૂઠી, દિલની દુગ્ધા વામે જોને
 તીરે ઝમા જુવે તમાસા, ત કોઢી નવ પામે જોને ૩
 પ્રેમપથ પાવકની ત્વાઝા, ભાઝી ધાછા ભાગે જોને
 માંહી પડયા તે મહામુખ માળે, દેખનારા દાણે જોને ૪
 માથા સાંટે મોઠા વસ્તુ, સાંપડવી નહિ સ્હંલ જોને
 મહાપદ પામ્યા તે મરજીવા, મૂર્કા મનનો મેલ જોને ૫
 રામ અમલમા રાતા માતા પૂરા પ્રેમી પરચે જોને
 પ્રીતમના સ્વામીની લીલા તે રજનીદત નરચે જોને ૬

८१२ राग सारंग-दीपचंदी ताल

जलग वसाव्यु रे जोगीये, त्यजी तनडानी आश जी
वात न गमे आ विश्वनी, आठे पहोर उदास जी ध्रु०

सेज पलंग पर पोढता, मदिर झरुखा मांय जी
तेने नहि नृण साथरो, रहेता तरुतळ छांथ जी १

શાલ દુશાલા ઓઢતા, શીળા જરકસી જામ જી
 તેળે રે રાખી કંથા ગોદહી, મહે શિર શીત ધામ જો ૨
 માવતાં ભોજન જમતા, અનેક વિધિનાં અન્ન જી
 તે રે માગણ લાગ્યા ટુકડા, ભિક્ષા ભવન ભવન જી ૩
 હાજી કહેતા હમાર ઉઠતા, ચાલતાં લશ્કર લાવ જો
 તે નર ચાલ્યા રે એકલા, નહિ પેજાર પાવ જી ૪
 રહો તો રાજા રસોઈ કરુ, જમતા જાઓ યોગીરાજ જી
 સ્ત્રીર નીપજાવુ ક્ષણુ એકમાં, તે તો ભિક્ષાને કાજ જી ૫
 આહાર કારણ ડભો રહે, એકની કરી આશ જી
 તે જોગી નહિ ભોગી જાણવો, અતં થાય વિનાશ જી
 રાજ માજ સુખ પરહરી, જે જન લેશે જોગ જી
 તે ધન દારામાં નહિ ધસે, રોગ સમ જાણે ભોગ જી ૭
 વન્ય તે ત્યાગ વૈરાગને, ત્યજી તનહાની આશ જી
 કુલ રે ત્યજીને નિષ્કુલ થયા, તેનુ કુલ અવિનાશ જી ૮

૧૧૩ રાગ સારંગ-દીપચંદી તાલ

જહમરતની જાતના, જોગી જે જગમાંય જી
 ઇન્દ્રિય મનની ઉપરે, રહે શત્રુ સદાય જી ધ્રુવ૦
 વિકલ ન થાયે વિષયમાં, રહે પર્વત પ્રાય જી
 ધરમ ધીરજ મૂકે નહિ, મર મસ્તક જાય જી ૧
 આઠે પહોરમાં એક ઘડી, નવ માને નિજ દેહ જી
 તેના મુલ્ય સારુ શુ કરે, ઉપાય નર એહ જી ૨
 હરિદ્વિચ્છાએ હરે ફરે, કરે જીવનો ઉદ્ધાર જી
 જેને મળે એવા જોગીયા, પામે તે ભવ પાર જી ૩
 એવા જોગીને આવી મળે, જાણ્યેઅજાણ્યે જન જી
 નિષ્કુલ્લાનંદ કહે એ નરને, પલમાં કરે પાવન જી ૪

११४ राग सारंग-दीपचंदी ताल

जननी जीवो रे गोपीचदनी, पुत्रने प्रेयो वैराग जी
 उपदेश आयो एणी पेरे लाग्यो मसारीडो आग जी ध्रुव०
 धन्य धन्य माता ध्रुव तणी, कहां कठण वचन जी
 राजा राजसुख परद्वरी, वेगे चालीया वन जी १
 उठी न शके रे उंटीयो, बहु बोलाव्यो बाजद जी
 तेने रे देखी त्रास उपज्यो, लिथी फकीरी छोड्यो फद जी २
 भलो रे त्याग भरधरी तणो, तजी सोळसे नार जी
 मंदिर अरुखा मेली करी, आसन कीधलां बहार जों ३
 ए वैरागवतने जाऊ वारणें, बीजा गया रे अनेक जी
 भला रे भुडा अवनी उपरे, गणतां नावे छेक जी ४
 क्यां गयुं कुळ रावण तणु, सगरसुत साठ हजार जी
 न रद्यु ते नाणुं राजा नदनुं, सर्व मुपन वेवार जी ५
 छत्रपति चाली गया, राज मूकी राजन जी
 देव दानव मुनि मानवी, सर्व जाणो सुपन जी ६
 समजी मूको तो साहं घणु, जहर मूकावशे जम जी
 निष्कुळानंद कहे नहि मटे, साचुं कहु खाई सम जी ७

२१५ राग सारंग-क्षीपचंदी ताल

त्याग न टुके रे वैराग विना, करीये कोटी उपाय जी
 अंतर उडी इच्छा रहे, ते तो केम त्यजी जाय जी ध्रुव०
 वेप लीधो वैरागनो, देश रही गयो दूर नी
 उपर वेप अच्छो बन्यो, मांही मोह मरपूर जी १
 काम क्रोध लोभ मोहनु, ज्यां लगी मूळ न जाय जी
 सग प्रमगे पांगरे, जोग भोगनो थाय जी २
 उष्ण रते अबनी विषे, बोज तव दिसे बहार जी
 घन वरसे वन पांगरे, इन्द्रिय विषय आकार जी ३
 कनक देखीने लोह चळे, इन्द्रिय विषय सजोग जी
 अणमेटे रे अभाव छे, मेटे भोगवशे भोग जी ४
 उपर त्यजे ते अतर भजे, एम न सरे अरथ जी
 वणश्यो रे वर्णाश्रम थकी, अंत करजे अनरथ जी ५
 भ्रष्ट थयो जोगभोगथी, जेथ वगड्यु दूध जी
 गयु घृत मही माखण थकी, आपे थयु रे अशुद्ध जी ६
 पळमां जोगी रे भोगी पळमां, पळमां गृही ने त्याग जी
 निष्कुळानंद ए नरनो, वणसमज्यो वैराग जी ७

११६ राग आसा-झपताल

धीर धुरन्धरा शूर साचा खरा

मरणनो भय ते तो मन नाणे

खर्व निखर्व दळ एक सामा फरे

तरणने तुल्य तेने ज जाणे १

मोहनु सेन महा विकट लडवा समे

मरे पण मोरचो नहि झ त्यागे

कवि गुण पंडित बुधे बहु आगळा

ए दळ देखतां सर्व भा २

काम ने क्रोध मद लोभ दळमां मुन्वी

लडवा तणो नव लाग लागे

जोगीया जंगम तपी त्यागी घणा

मोरचे गये धर्मद्वार मागे ३

एवा ए सेनशु अडिखम आखडे

गुरुमुखी जोगीया जुक्ति जाणे

मुक्त आनंद मोह फोज मार्या पछी,

अखड मुख अटळ पद राज माणे ४

११७ गरवी

(शीख घासुजी दे छे रे—ए ढाळ)

- टेक न मेले रे, ते मरद खरा जग मांही
 त्रिविध तापे रे, कदी अंतर डोले नाहि १
- निधडक बदते रे दड धीरज मन धारी
 काळ कर्मनी रे, शका देवे विसारी २
- मोडुं बहेलुं रे, निश्चे करी एक दिन मरचु
 जगमुख सारु रे, कैदी कायर मन नव करवुं ३
- अतर पाडी रे, समजीने सबळी आंटी
 माथु जातां रे, मेले नहि ते नर माटी ४
- कोईनी शंका रे, कैदी मनमां नव धारे
 नकारजंजना रे नकाराते मन न विगाने ५

११८ गरवी

(ढाळ—सगपण हरिवरनु साचु)

रे शिर साटे नटवरने वरीये

रे पाळु ते पगळु नव भरीये ध्रुव०

रे अन्तर दष्टि करी खोळ्यु

रे ढहापण झाझु नव डोळ्यु

ए हरि सारु माथुं घोळ्यु

रे समज्या विना नव नीसरीये
 रे रण मध्ये जईने नव डरीये
 त्यां मुख पाणी राखी मरीये २

रे प्रथम चडे शूरो थईने
 रे भागे पाछो रणमां जईने
 ते शु जीवे भूडु मुख लईने ३

रे पहेलु ज मनमां त्रेवडीये
 रे होडे होडे जुद्धे नव चडीये
 रे जो चडीये तो कटका थई पडीये ४

रे रग सदित हरिने रटीये
 रे हाक वाग्ये पाछा नव हटीये
 ब्रह्मानंद कहे त्यां मरी मटीये ५

११९ धीरा भगतनी-काफी

जेने राम राखे रे, तेने कुण भारी शके
 अवर नहि देखु रे, बीजो कोई प्रभु पखे ध्रुव०
 चाहे अमीरने भीख मंगावे, ने रकने करे रे राय
 थळने थानक जळ चलावे, जळ थानक थळ थाय
 तरणांनो तो मेरु रे, मेरुनु तरणु करी दाखवे १
 नीभाढाथी बळतां राख्या, मांजागीना बाळ
 टींटीडीनां ईडां उगार्या, एवा छो राजन रखवाळ
 अन्त वेळा आवो रे, प्रभु तमे तेनी तके २
 बाण ताणीने उभो पारधी, सिचाणो करे रे तकाव
 पारधीने पगे सर्व डसीयो, सिचाणा शिर नहि घाव
 बाज पडयो हेठो रे, पखी उडी गयां सुखे ३
 गज कातरणी लईने बेठा, दरजी तो दीनदयाळ
 वधे घटे तेने करे बराबर, सौनी ले सभाळ
 धणी तो धीरानो रे, हरि तो मारो हींडे हाके ४

१२० धीरा भगतनी-काफी

तरणा ओथे डुगर रे, डुगर कोई देखे नहीं
 अजाजूथ मांहे रे, समरथ गाजे सही श्रुव०
 सिंह अजामां करे गर्जना, कस्तुरी मृग राजन
 तलनी ओथे जेम तेल रह्यु छे, काष्ठमां हुताशन
 दधि ओथे घृत ज रे वस्तु एम छुपी रही १
 कोने कहु ने कोण साभळशं, अगम खेल अपार
 अगम केरी गम नहि रे, वाणी न पढोंचे विस्तार
 एक देश एवो रे, बुद्धि थाकी रहे तहीं २
 मन पवननी गति न पढोंचं, छे अविनाशी अखड
 रह्यो सचराचर भर्यो ब्रह्म पूरण, तेणे रच्यां ब्रह्मांड
 ठाम नहि को ठालो रे, एक अणु मात्र कहीं ३
 सद्गुरुजीए कृपा करी तयारे, आप थया रे प्रकाश
 शां शां दोडी साधन साधे, पोतें पोतानी पास
 दास धीरो कहे छे रे, ज्यां जोऊं त्यां तुं ही तु ही ४

१२१ राग धनाश्री-तीन ताल

रामबाण वाग्यां होय ते जाणे (२) ध्रुव०

ध्रुवने वाग्यां, प्रह्लादने वाग्यां, ठगी वेंडा ठंकाणे
गर्भवासभां शुक्रदेवजीने वाग्यां, वेद वचन परमाणे १

मोगध्वज राजानां मन हरी लेवा व्हालो पधायी ते ठामे
काशीण, जडने करवत मेलाव्यां, पुत्र पत्नी वेड ताणे २

बाई मीगं उपर क्रोध करीने, राणो खडग लेई ताणे
झेरना प्याला गिरधरलाले, अमृत कर्या एवे टाणे ३

नगसिंह मेतानी हुडी सीकारी जेप करी खरे टाणे
अनेक भक्तीने एणे उगार्या, धनो भगत उर आणे ४

१२२ गग काफ़ी-ताल दीपचंद्र

काँई सहाय नथी, विना हरि कोई सहाय नथी ध्रुव०

बधा मां बलमां तुं बालक ममतामा मनथी

सूतो केम धरीने धीरज, धाम धरा धनथी १

भज भूधरने भाळ करीने, शमदम साधनथी

अवर तणी सेवा शा माटे, अरर ' करे अमथी २

काळ कराळ तणो भय भारे, जो मनमाहि मर्था

करशे ते थई शकशे कशव, आ उत्तम तनथी ३

૧૨૩ રાગ કાર્તિકગઢા-ત્રીન તાલ

ભક્તિ વડે વશ થાય, રમાપતિ ભક્તિ વડે વશ થાય ધ્રુવ૦
 જો ईશ્વર વશ થાય નહિ તો, જન્મમરણ નહિ જાય
 ભક્તિ પરમ સુખનું શુભ સાધન, સફળ કરે છે કાંઈ
 ભક્તિ વડે ભગવાન બદા વશ, નિગમાગમ પણ ગાય
 વ્રત્તિયાનાં વલ્લભ દયાધન, નિર્બલ થઈ વધાય
 સરુટ સેવક પર આવે તો, ત્યાં ધરણીધર ધાય
 ભક્તાધીન દયાનિધિ મૃધર, ભક્તિ વિના ન પમાય
 ભક્તિ વિના વ્રત જપ તપ આદિક, અફલ અનેક ઉપાય
 ધન યૌવન બલ બુદ્ધિ ચતુરતા નિર્બલ તે સમુદાય
 રંગ રૂપ કુલ જાતિ વિશેષે, ન કરે કોઈ સંભાય
 અજામીલ નારદમુનિ શબરી, ક્યાં ગણિકા ગજરાય
 કેશવ હરિની ભક્તિ તળા ગુણ, એક મુલે ન ગણાય

१२४ राग बागेश्वरी-ताल ध्रमाङ्ग अगर तैवरा

दीनानाथ दयाळ नटवर, हाथ मारो मूकशो मां
 हाथ मारो मूकशो मां, हाथ मारो मूकशो मां ध्रुव०
 आ महा भवसागरे, भगवान हु भूळो पड्या न्ह
 चौदलोकनिवासचलाकान्त, आ तरु चूकशो मां १
 ओथ ईश्वर आपनो, साधन विषे समजु नहि हु
 प्राणपालक पोत खोई, शस्त्र आखर फूकशो मा २
 मात तान सगां सहोदर, जे कहु ते आर मारे
 हे कृपामृतना सरोवर, दास माह मूकशो मा ३
 शरण केशवलालनु छं, चरण हे हरि राम तारु
 अम्बिलनायक आ समय, खोटे मजे पण मूकशो मां ४

१.२५ राग छाया खमाच-तीन ताल

मारी नाड तमारे हाथे प्रभु सभाळजो रे
 मुजने पोतानो जाणीने प्रभुपद पाळजो रे   अ०
 पथ्यापथ्य नथी समजानु, दुःख सदैव रहे उभरातु
 मने हशें गु थातु, नाथ निहाळजो रे   १
 अनादि आप वैद्य छो माचा, कोई उपाय विषे नहि काचा
 दिवस रहा छे टाचा, वेळा बाळजो रे   २
 विश्वेश्वर गुं हर्जा विमारां, वाजी हाथ छतां कां हारो !
 महा मुझागें मागे, नटवर टाळजो रे   ३
 केशव हाग मारु गु थाशे, घाण वळ्यो गु गढ घेराशें ?
 लाज तमागी जाशें, भूधर भाळजें रे   ४

१२६ राग छाया खमाच-तीन ताल

- सद्गुरु शरण विना अज्ञानतिमिर टळशे नहि रे
जन्म मरण देनाह वीज खरु बळशे नहि रे ध्रुव०
- प्रेमामृतवचपान विना साचा खोटाना भान विना
गांठ हृदयनी ज्ञान विना गळशे नहि रे १
- शास्त्र पुराण सदा तभारे तन मन इन्द्रिय तत्पर वारे
वगर विचारे वळमां सुख रळशे नहि रे २
- तत्त्व नथी मारातागमां मुज्ञ समज नरतासारां
सेवकधुनदारां दिन वळशे नहि रे ३
- केशव हरिनी करतां सेवा परमानंद बतावे तेवा
शोध विना सज्जन एवा मळशे नहि रे ४

૧૨૭ રાગ ગઝલ-ધેરવા

કહ લાલો નિરાશામાં અમર આશા છુપાઈ છે
 રૂપા મજર સનમનામાં રહમ ડટી લપાઈ છે   ધ્રુવ૦

જુદાઈ જિંદગીભરની, કરી રો રો બધી કાઢી
 રહી ગઈ વસ્ત્રની આશા, અમર ગરદન કપાઈ છે   ૧

ઘડી ના વસ્ત્રની આવી, સનમ પળ છેતરી ચાલી
 હજારો રાત વાતોમાં ગમાવી એ કમાઈ છે   ૨

જલ્મ દુનિયા જઘાનોના, મુસીબત લોફના સંજર
કતલમાંયે કદમબોસી, ઉપર ક્યામન લુદાઈ છે ૩

શમા પર જાય પરવાના, મરે ગીરી ઉપર ફરહાદ
અગમગમની સ્વરાબીમાં મજેદારી લૂંટાઈ છે ૪

ફના કરવું, ફના થાવું, ફનામાં શહ સમાઈ છે
મરીને જીવવાનો મંત્ર, દિલબરની દુદાઈ છે ૫

જહરનું નામ લે શોધી, તુરત પી લે ખુશીધી તું
સનમના હાથની છેલ્લી હકીકતની રફાઈ છે ૬

સદા દિલના તહપવામાં સનમની રાહ રોશન છે
તહપતે તૂટતાં અંદર સ્વહી માશૂક, સાંઈ ! છે ૭

ચમનમાં આવીને ઝમો ગુલો પર આફરી થઈ તું
ગુલોના સ્વારથી વચતાં બદનગુલને નવાઈ છે ૮

હજારોં ઓલીયા મુરશિદ ગયા માશૂકમાં ઢૂબી
ન ઢૂબ્યા તે મુઆ એવી કલામો સસ્ત ગાઈ છે ૯

૧૨૮ રાગ ભૈરવી-ત્રીન તાલ

મગલ મંદિર ખોલો

દયામય ! મગલ મંદિર ખોલો ધ્રુવ૦

જીવનવન અતિ વેગે વટાવ્યુ,

દ્વાર ઉભો શિશુ ભોલો

તિમિર ગયુ ને જ્યોતિ પ્રકાશ્યો

શિશુને ઝરમાં લ્યો લ્યો

૧

નામ મધુર તમ રચ્યો નિરંતર

શિશુ સદા પ્રેમે બોલો

દિવ્ય તૃપાતુર આવ્યો બાલક

પ્રેમ અમીરસ ઢોલો

૨

१२९. राग माड-दादरा ताल

प्रेमळ ज्योति तारो दाखवी

मुज जीवनपन्थ उजाळ

ध्रुव०

दूर पड्यो निज धामथी हु ने

धेरे घन अधार

मार्ग सुझे नव घोर रजनीमा

निज शिशुने भभाळ

मारो जीवनपन्थ उजाळ

१

હાગમગનો પગ રાસ તું સ્થિર સુજ
 દૂર નજર છો ન જાય
 દૂર માર્ગે જાંઘા લોભ લગીર ન
 એક હાલુ બસ થાય
 મારે એક હાલુ બસ થાય

આજલગી રત્નો ગર્વમાં હુ ને
 માગી મદદ ન લગાર
 આપબહે માર્ગે જોઈને ચાલવા
 હામ ધરી મૂઢ બાઝ
 હવે માગુ તુજ આધાર

નમકમર્યા તેજયો હુ લોભાયો ને
 ભય છતાં ધર્યો ગર્વ
 વીત્યાં વર્ષો ને લોપ સ્મરણથી
 સ્વલન થયાં જે સર્વ
 મારે આજ થકી નવું પર્વ

મારા પ્રભાવે નિભાવ્યો મને પ્રભુ
 આજ લગી પ્રેમમેર
 નિશ્ચે મને તે સ્થિર પગલેથી
 ચલવી પહોંચાડશે ઘેર
 દાસવી પ્રેમઠ જ્યોતિની પેર ૧

કર્દમભૂમિ કઢળ ભરેલી ને
 ગિરિવર કેરી કરાડ
 ધસમસતા જઠ્ઠ કેરા પ્રવાહો
 સર્વ વટાવી કૃપાઠ
 મને પહોંચાડશે નિજ દ્વાર ૨

રજની જશે ને પ્રભાત ડજઠ્ઠશે ને
 સ્મિત કરશે પ્રેમાઠ
 દિવ્યગુણોનાં વદન મનોહર
 મારે હૃદય વસ્ત્રાં ચિરકાઠ
 જે મેં છોયાં હતાં ક્ષણવાર ૩

૧૩૦ ગરબી

(શીશ્વ સાસુજી દે છે રે—એ ઢાઢ)

મારા નયણાંની આઢસ રે, ન નિરહ્યા દરિને જરી
એક મટકુ ન માડયુ રે, ન ઢરિયા ઝાંઢી કરી ૧

શોકમોહના અગ્નિ રે, તપે તેમાં તપ્ત થયાં
નથી દેવનાં દર્શન રે વીધાં તેમાં રક્ત રહ્યાં ૨

પ્રભુ ષઘઢે વિરાજે રે, સૃજનમાં સભર ભર્યા
નથી અણુ પણ ઢાલી રે, ચરાચર માંહિ ભઙ્યા ૩

नाथ गगनना जेवा रे, सदा मने छाई रहे
नाथ वायुनी पेटे रे, सदा मुज उरमां बहे ४

जरा उघडे आंखडली रे, तो सन्मुख तेह तदा
ब्रह्मब्रह्मांड अलगा रे, घडीये न थाय कदा ५

पण पृथ्वीनां पडळो रे, शी गम तेने चेतननी ?
जीवे सो वर्ष घूवड रे, न गम तोये कई दिननी ६

स्वामी सागर सरिखा रे, नजरमां न माय कदी
जीभ थाकीने विरमे रे, विराट विराट बदी ७

पेलां दिव्य लोचनियां रे प्रभु क्यारे उघडशे
आवां घोर अंधारां रे, प्रभु क्यारे उतरशे ८

नाथ एटली अरजी रे, उग्राडो जड पडदा
नेनां निरखो उडेऊ रे, हरिवर दरसे सदा ९

आंख आळस छांडो रे, ठरो एक झांखी करी
एक मटकु तो मांडो रे, हृदय भरी निरखो हरि १०

१३१ ढाल-ओधवजीनो संदेशो

- अपूर्व अवसर एवो क्यारे आवशे १
 क्यारे थईशु बाह्यांतर निर्ग्रथ जो २
 सर्व सबधनु बंधन तीक्ष्ण छेदीने
 विचरीशु कब महत्पुरुषने पथ जो १
- सर्व भावथी औदासीन्य वृत्ति करी
 मात्र देह ते समय हेतु होय जो
 अन्य कारणे अन्य कशु कल्पे नहि
 देहे पण किंचित् मूर्छा नव जाय जो २
- दर्शन मोह व्यतित थइ उपज्यो बोध जो
 देह भिन्न केवल चेतन्यनु ज्ञान जो
 तेथी प्रक्षीण चारित्र मोह विलोकीए
 चर्ते एवु शुद्ध स्वरुपनु ध्यान जो ३

आत्मस्थिरता त्रण सक्षिप्त योगनी
मुख्यपणं तो वतं देह पर्यंत जो
घोर परिषह के उपसर्ग भये करी
आवी शके नहि ते स्थिरतानो अत जो ४

सयमना हेतुर्था योगवर्तना
स्वरूपलक्षे जिनआज्ञा आधीन जो
ते पण क्षण क्षण घटती जाती स्थितिमां
अते थाये निजस्वरूपमा लीन जो ५

पच विषयमां रागद्वेष विरहितता
पच प्रमादे न मळे मननो क्षोभ जो
द्रव्य, क्षेत्र ने काम भाव प्रतिबधवण
विचरवु उदयाधीन पण वीतलोभ जो ६

क्रोध प्रत्ये तो वतं क्रोधस्वभावता
मान प्रत्ये तो दीनपणानु मान जो
माया प्रत्ये माया साक्षीभावनी
लोभ प्रत्ये नहि लोभ समान जो ७

बहु उपसर्गकर्ता प्रत्ये पण क्रोध नहि
 वदे चक्री तथापि न मळ मान जो
 देह जाय पण माया धाय न रोममा
 लोभ नहि छो प्रवळ सिद्धि निदान जो ८

शत्रु मित्र प्रत्ये वर्ते समदशिता
 मान अमाने वर्ते तेज स्वभाव जो
 जीवित के मरण नहि न्यूनाधिकता
 भव मोक्षे पण वर्ते शुद्ध स्वभाव जो ९

मोह स्वयभ्रमण समुद्र तर्गि वर्ग
 स्थिति त्यां ज्या क्षीण मोहगुणस्थान जो
 अंत समय त्यां पूर्ण स्वरूप वीतराग थई
 प्रगटायुं निज केवलतान निधान जो १०

वेदनयादि चार कर्म वर्ते जहां
 बळी गीदगीवन् आकृति मात्र जो
 ते देहायुष आर्धन जेनी स्थिति छे
 आयुष पूर्ण मटिये दहिक पात्र जो ११

एक परमाणु मात्रनी मळे न स्पर्शता
 पूर्ण कलकरहित अडोल स्वरूप जो
 शुद्ध निरंतर चतन्यमूर्ति अतन्यमय
 अगुल्लघु अमूर्त सहजपदरूप जो १२

पूर्व प्रयोगादि कारणना योग्यी
 उर्ध्व गमन सिद्धालय प्राप्त मुस्थित जो
 सादि अनत अनत समाधि सुखमां
 अनंत दर्शन ज्ञान अनत महित जो १३

जे पद श्री सर्वज्ञ दीप्त ज्ञानमां
 कही शक्या नहि पण ते श्री भगवान जो
 तेह स्वरूपने अन्य वाणी ते शू कहे ४
 अनुभवगोचर मात्र रहे ते ज्ञान जो १४

एह परमपदप्राप्तिनुं कयु^१ ध्यान में
 गजा वयरनो हाल मनोरथ रूप जो
 तोपग निश्चय राजचंद्र मनने रचो
 प्रभु आज्ञाए थाशु तेज स्वरूप जो १५

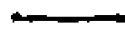
१.३२ भजन

सुखदुःख मनमां न आणिये, घट साथे रे घडियां
टाळ्यां ते कोइनां नव टळे, रघुनाथनां जडियां सुख०
नळराजा सरखो नर नहि, जेनी दमयन्ती राणी
एक वस्त्र वनमां भय्या, न मळे अन्न ने पाणी सुख०
पांच पांडव सरखा बघवा, जेने द्रौपदी राणी
बार वग्न वन भोगव्या नयणं निद्रा न आणी सुख०
सीता सरखी सती नाह, जेना रामजी स्वामी
रावण तेने हरी गयो, सती मदा दुख पामी मुख०
रावण सरखो राजियो जेनी मदादरी राणी
दश मस्तक छेदाई गयो, बघी लका लुटाणी मुख०
हरिश्चन्द्र गाय सतवाटिया तागलोचनी राणी
तेने विपत्ति बहु पडा भया नीच घर पाणी मुख०
शिवजी सरखा सतिया नाहि जेने पार्वती राणी
भोळवाया भीलडी थकी, तपमा खामी गणाणी मुख०
सर्व देवने ज्यारे नीड पडा समर्प अंतरजामी
भाकट भांगी रे मूवरे मेता नरसैना स्वामी सुख०

१३३ राग खमाज ताल धुमाळी

जीभलडी रे तने हरिगुण गाता, आवडु आळस क्यांथी रे
 लवरी करतां नवराई न मळे, बोली उटं मुखमांथी रे
 परनिदा करवाने पूरी, शूरी खटरस खावा रे
 झगडो करवा अझे वहेली, कायर हरिगुण गावा रे
 अतकाल कोई काम न आवे, बहाला वेरीनी टोळी रे
 वजन धारीने सर्वस्व लेशे, रहेशो आंखो चोळी रे
 तल मगावो ने तुलसी मगावो, रामनाम सभळावो रे
 प्रथम तो मस्तक नहि नमतु, पछी शुं नाम मृणावो रे
 घर लाग्या पछी कूप खोदावे, आग ए केम होलवाज रे
 चोरो तो धन हरी गया पछी, दीपकथो शु थाशे रे
 मायाधेनमां ऊधी रहे छे जागीने जो तु तपासी रे
 अत समे रोवाने बेठी, पडो काळनी फांसी रे
 हरिगुण गातां दाम न बेसे, एके वाळ न खरशे रे
 स्हेजे पथनी पार न आवे, भजन थकी भव तरशे रे

૧૩૪ ગગ કાલિંગડા-ત્રીન તાલ

કાચવો અને કાચવી જઝમાં રહેતાં, હતાં હરિનાં દાસ
દર્શન કારણ વારણે નીમર્યો, રાખીને વિશ્વાસ
આવતાં નજરે ભાગ્યા, જાલીને બાંધી માર્યા ૧

કાચવી કહે કાચબાને તે કટ્ટેણ ન માની કથ
આપણ બેડને જાલીને ચાલ્યો ન તો લાંબે પથ
હતાં બેડ જીવ ગગથે, પડયા પાપીને હાથે ૨

પાપીણ પાપ પ્રગટ કીધાં, ઓર્યા આંધરણ માંચ
ચોદશથી મઠગાવિયાં, દુઃખી થયાં બહુ ત્યાંચ
ક્યાં છે તારો સારગપાળો માથે આવી મોત નિશાની ૩

કાચવો કહે છે કાચવીને તુ રાખની ધારણ વીર
 આપણને ડગારશે વ્હાલી જુગતે શુ જદુર્વાર
 ચિંતા મેલી શરણ આવો મરવા તુને નહિ દે માવો ૪

વારતી'તી ત્યારે શીદને માઠ કંથ ન માન્યુ કહેણ
 કાઠ આવ્યો કોણ રાખશે, તમે નીચાં ઢાઢો નેણ
 પ્રભુ તારો નાધ્યો પ્રાણી માથે આવી મોત નિશાની ૫

અબઝાને ઇતબાર ન આવે કોટિ કરોને ઉપાય
 કહ્યુ ન માને ક્યનુ, ૫ તો ગાયુ પોતાનુ ગાય
 એવી વિશ્વાસની વોળી પ્રથમ પહેલી મતર્ના પ્રાણી ૬

કાચવી કહે છે ક્યાં છે તારો રાખણદારો રામ
 હરિ નથી કોઈના હાથમાં, તમે શુ બોલો છો શ્યામ
 મરવા ડાળે મતિ મુઝાણી, તૂટ્યા પછી ઝાલ્યુ તાણી ૭

ત્રિકમજી ત્રણ લોકમાં મારે તમારો છે ઇતબાર
 અટક પડે હરિ આવજો મારા આત્માના ઓધાર
 છોગાઢા વાત છે છેલી થાજો વઢતાંના બેલી ૮

१७२

काचवी कहे छे कोण उगारे, जातो रह्यो जुगदीश
चारे दिशाए सळगी गथुं तेमां रह्यां वीचोवीच
जेनो विश्वास छे तारे, तेनो ईतबार नहि मारे ९

बळती होय तो बेसने मारी पीठ पर राखु प्राण
निदा करे मारा नाथनी ए तो वांग छे मुजने बाण
व्हालो मारो आवशं वारु आपणने उगारवा सारु १०

काचवी कहे किरतार न आव्यो, आव्यो आपणो अत
प्राण गया पछी पहुँचशे, तमे ते शु बांध्यो तंत
आमाथी जो आज उगरीये तो तो बद्दार पग न भरिये ११

विठ्ठलजी मारीं विनात सुणी शामळा रेजो मार
लाज लोपाशे लोकमां बीजी वांसे केनी व्हार
हरि मार्ग हासी थाशे, प्रभु तारी परतीज जाशे १२

कृष्णजीए तो किरपा कीधी ने मोवल्या मेघ मल्हार
आधणमांधी उगारीयां आवी काचवीने किरतार
भांजी कहे भरुसो जेने, प्रभु मारो राखशेतेने १३

૧૩૫ રાગ વિહાગ-ત્રીન તાલ

મુને વ્હાલુ વ્હાલું વ્હાલું દાદા રામજીનુ નામ
 મારે અવર વિદ્યાતણું નથી કાંઈ કામ   ધ્રુવ૦
 જુઓ રે પિતાજી આળી મુજ પર પ્રીત
 મારી પાટીમાં લક્ષ્મીનો રૂઢાં ગોવિંદજીનાં ગીત

मारे मन माधव कृष्ण मुकुद मुरार
 भजुं मधुसूदन केशव आपे किरतार
 मारे दामोदर अविनाशी रे अनन्त
 मारे भजवो छे भक्तवत्सल भगवन्त
 मारे श्रीवर सुन्दर वरदा सुजात
 मारे नारायण प्रभु निरगुण नाथ
 मारे पुरुषोत्तम परिव्रज्य वसुदेव
 मुख भूधर भजवानी पढी मने टेव
 हु तो हृदये मांहे लखी राखु राम गोविन्द
 वळी तन मन धन मारे सच्चिदानन्द
 मारा वदनमा वस्यो विट्ठल विशाळ
 तेणें विसरतो नथी मने मदनगोपाळ
 मारे श्रवणे श्री रासजीनु गान
 मारे रामजीनु स्मरण रामजीनु ध्यान
 मारे विष्णुनु वदन सेवन श्री राम
 मारे धर्म ने कर्म ते साचो सुन्दरश्याम

हुं तो सदा ने सर्वदा श्रीहरि कैरे शरण
 कोधु आपसमर्पण प्रमुजीने चरण
 मारे धरणीधर पर दृढ विश्वास
 हु तो जन्मोजन्म थकी देव केरो दास
 मारु जगतमां ज्यां लगी कलैवर क्षेम
 मारे तप तीरथ पर लाग्यो पूरण प्रेण
 मारे निर्धननु धन छे सारंगपाण
 मारा मन्दिरमां जोते जडी मोतीडांनी खाण
 हुं तो मुकु नहि मुखथी श्री विष्णुनां वखाण
 हु तो पूरे प्रेमे भज्या कहं पुरुष पुराण
 हु तो विद्यातणुं तत्व तपासु रुडी गीत
 चारे वेद बलोणामां विष्णु नवनीत
 ए उडा भवसागरमां प्रभुनाम छे नाव
 ना'वे मानवी देह विना बेठा केरो दाव
 एवा जगजीवन त्रिभुवन प्राण
 कोण सिधु मांहे कुदी पडे मेली मोटां व्हाण

मराठी भजन

१३६ राग जोगी माड-ताल कवाली

जे कां गजले गांजले, त्यासि द्यणे जो आपुले	१
तोचि माधु ओळखावा, देव तेथंचि जाणावा	२
मृदु सबाद्य नवनीत, तैसे सज्जनाचें चित्त	३
व्यासि आपगिता नाही, त्यासि धरीं जो हृदयीं	४
दया करणें जे पुत्रासी, तेचि दामा आणि दासी	५
तुका द्यणे सांग किती, तोचि भगवताची मूर्ति	६

गांजले   रोबाएला   आपगिता : पोतीकु कहेनार
सांगू : कहुं

१३७ राग पूर्वी अगर बिभास-ताल कवाली

देव जवळि अतरी, भेटी नाहीं जन्मवेरी	ध्रुव०
मूर्ति त्रिलोक्यां सचली, दृष्टि विश्वाची चुकली	१
भाग्ये आले सतजन, झाले देवाचें दर्शन	२
रामदामा योग झाला, देहीं देव प्रगटला	३

जवळि : नजीक; वेरी : सूधी; संचली : भरी

१३८. राग पूर्वी-तीन ताल

ते मन निष्ठुर कां केले,
 जें पूर्ण दयेनें भरलें,
 गजेन्द्राचे हांके सरिसे, धाउनियां आलें
 प्रह्लादाच्या भावार्थासी, स्तर्भी गुरगुरले १
 पांचाळीच्या करुणावचनें, कळवलुनी आले
 षष्ठा जनार्दनी पूर्ण कृपेनें निशिदिनिं पदिं रमलें २

कळवलुनी आले : उमळको आव्यो

१३९. केदार-ताल केरवा अगर धुमाळी

पापाची वासना नको दाउं डोळां	
त्याहुनी आंधळा बराच भी	१
निदेचें श्रवण नको माझे कानी	
बधिर करोनि ठेवी देवा	२
अपवित्र वाणी नको माझ्या मुखा	
त्याजहुनी मुका बराच मी	३
नको मज कधीं परस्त्री सगती	
जनांतुनी माती उठतां भली	४
सुका म्हणे मज अवध्याचा कटाळा	
त एक गोपाळा आवडसि	५

नको दाउ : देखाडीश मां, अवध्याचा : सघळानो

१४० राग खमाच-तीन ताल

स्मरतां नित्य हरी, मग ती माया काय करी ? ध्रु०
 श्रवणें मननें अद्रय वचनें, पळतो काळ दूरी १
 करुणाकर वरदायक हरि जो, ठेवित हात शिरीं २
 तोचि निरतर उद्धव चरणीं, अमृत पान करी ३

मग : पछी

१४१ राग धनाश्री-तीन ताल

—

मत पदांची जोड, दे रे हरी

सत समागमें आत्ममुखाचा मृन्दर उगवे मोड १

सुफलित करुनि पूर्ण मनोरथ, पुरविनि जीविचे कोड २

अमृत म्हणे रे हरि भक्तांचा शेवट करिसी गोड ३

मोड : फणगो

१४२ राग झिझोटी-धुमाळी

भाव धरा रे, अपुलासा देव करा रे   धु०
 कोणी काय हणों या साठी, बळकट प्रेम असावें गांठीं
 निदाम्नुति वर लावुनो काठी, मी-तू हरा रे   १
 सकाम साधन सर्वहि सांडा, निष्कामें मुळ भजनी भाडा
 नाना कुतर्क वृत्तिसि दवडा, जालि जरा रे   २
 दुर्लभ नरदेहाची प्राप्ती, पुन्हां न मिळें हा कल्पांती
 ऐसा विवेक जाणुनि चित्तीं, गुरुसि वरा रे   ३
 केसरिनाद गुरुचे पायी, सृष्टी आजि बुडाली पाही
 शिवदिनि निश्चय दूसरा नाही, भक्त सखा रे   ४

दवडा : टाळो

१४३ राग खमाच-तीन ताल

—

अनाश्वत समग्र कोण करी	१
कोण करी घर सोपे माडया	
झोंपडि हेचि बरी	२
चिरगुट चिंध्या जोडूनि कथा	
गोधडी हेचि बरी	३
नित्य नवे जे देखल माधव	
भक्षूं तेचि घरीं	४
अमृत त्रणे मज भिक्षा डोहळे	
येति अशा लहरी	५

सोपे : ओशरीओ; माडया : माळ, चिरगुट : लुगडां
चिंध्या : चीथरां; डोहळे : दोहद

१४४ राम त्रिशोटी-नाल दादरा

- हरि भजनावीण काल घालवू नको रे   शुब०
 दोरिच्या साधा मिउर्ना भवा, भोट नाहि जिवा शिवा
 अतरिचा ज्ञानदिवा, मालवू नको रे   १
- विवेकाची ठरेल ओल, ऐसे बोलावे कि बोल
 आपुलें मतें उगीच चिखल, कालतुं नको रे   २
- सगसगतीनें उमज, आणुनि मनि पुरते समज
 अनुभवावीण मान, हालवू नको रे   ३
- सोदिरा हणें ज्ञानज्योति, तेंथे कैचि दिवस राती
 तयाविणें नेत्र पाती, हालवू नको रे   ४

मालवू नको : वृक्षावीश मां,   उगीच : नाहक
 चिखल : कादव;   पाती . पांपण

१४५ राग खमाच-तीन ताल

भक्ती आकळिला

दयाघन सक्ती आकळिला ध्रुव०

पार्थरथी सारव्य करा जो

निजपद ठेवालेला १

प्रव्हादास्तव प्रगटुनि स्तभी

दानव निर्दळिला २

रुक्मिणिने एकदा तुलसिदलाने

गिरिधर प्रभु तुळिला ३

आकळिला : कबजे कर्यो, निर्दळिला : माय

१४६ राग छाया खमाज-ताल धुमाली

नियम पाळावे, जरि म्हणशिल योगी व्हावे
 रसनेचा जो अकित झाला, समूळ निद्रेला जो विकला
 तो नर योगाभ्यासा मुक्ला, असे समजावे जरि० १
 रात्री निद्र पणिमित व्यावी, भोजनांत ही मिती असावी
 शब्दवत्तना बहु न करावी, साधक जीवे जरि० २
 या परि सवलाहारविहारी, नियमित व्हावे मनी अवधारी
 निज रुपोन्मुख होउनि अतरी, चित्त मग धावे जरि० ३
 विषया पासुनि वळना वृत्ति, येइल सहजचि आत्म्यावरती
 जैसा निश्चळ दीप निद्राती, समर्धा पावे जरि० ४

विकला : वेचाण बन्यो;   सिति : मर्यादा
 धावे : सतोष पामे छे

जेथं जातों तेथं तू माझा सांगाती
 चालविसी हातीं धरुनियां
 चालों वाट आम्ही तुझाचि आधार
 चालविसी भार सर्वे माझा
 बोलों जाना बरळ करिसी ते नीट
 नेली लाज धीट केलों देवा
 अवघे जन मज झाले लोकपाळ
 सोईरे मकळ प्राणसखे
 तुका म्हणे आतां खेळतो कौतुके
 जाले तुझे सुख अतर्बाहीं

सांगाती : साथी; सर्वे : साथे, बरळ : वांकुचूकं
 नीट : सीधुं; अवघे : बधा; सोईरे : सगा

१४८

न कळतां काय करावा उपाय
 जेणें राहे भाव तुझ्या पायीं
 येउनियां वास करिसि हृदयीं
 ऐसें घडे कई कासयानें
 साच भावे तुझे चिंतन मानसीं
 राहे हे करिसी कै गा देवा
 लटके हें माझे करूनियां दूरीं
 साच तू अंतरीं येउनि राहे
 तुका ह्मणें मज राखावे पतिता
 आपुलिया सत्ता पांडुरंगा

कई कासयामें ; कई रीते;   कै : क्यारे
 लटके : खोटुं;   सत्ता : सत्ताथी

मुक्तिपांग नाहीं विणूचिया दासां
 ससार तो कैसा न देखती
 बैसला गोविंद जडोनियां चित्ती
 आदि तेचि अती अवसानीं
 भोग नारायणा देऊनि निराळी
 ओवियां मगळी तोचि गाती
 बळ बुद्धि त्यांची उपकारासाठीं
 अमृत ते पोटी सांठविले
 दयावत तरी देवाचसारिखी
 आपुली पारखीं नोळखती
 तुका ह्मणे त्यांचा जीव तोर्चा देव
 बैकुंठ तो ठाव वसती ते

पांग : अभळखा;   अवसानीं : अंते
 निराळीं : जुदां;   पारखी : पराया

१५०

—

काय वाण् आतां न पुरे हे वाणी
 मस्तक चरणीं ठेवीतसे
 थोरीच सांडिली आपुली परिसें
 तेणे शिवों कैसे लोखंडासी
 जगाच्या कल्याच्या सतांच्या विभूती
 देह कष्टविती उपकारें
 भूताची दया हें भांडवल सतां
 आपुली ममता नाही देहीं
 तुका द्यणे सुख पराचिया सुखे
 अमृत हे मुखें स्वतसे

थोरीव : मोटाई;

परिसे : पारसमणीये

१२२

१५१

नाही सुतण मिळत तें हाटीं
द्विडतां कपाटीं रानी वनी
नये मोल देतां धनाचिया राशी
नाहीं तें आकाशीं पाताळीं तें
तुका हणें मिळे जिवाचीये साटी
नाहीं तरी गोष्टी बोलों नये !

हाटीं • बजारमां   नये : न मळं

१५१

भक्त ऐमे जाणा जें देही उदास
 गेले आशापाश निवाकनी १
 विषय तो त्यांचा जाला बारायण
 नावडे धन जन मातापिता १
 निर्वाणी गोविंद असे मागे पुढे
 कांहीच सांकडे पडो नेदी १
 तुका झणे सत्य कर्मा व्हावे साझ
 घातळिया भय नका जाणे १

नावडे : न गमे;

निर्वाणी : सकटमा

मागेपुढे : आगळ पाछळ;

सांकडे : भीड

चिस शुद्ध तरी शत्र मित्र होती

व्याघ्रही न खाती सर्प तथा ! १

विष ते अमृत, आघात ते हित

अकर्तव्य नीत होत त्यासी ! २

दुःख तें देईल मर्व सुख फळ

होतील शीतळ अग्निज्वाळा ! ३

आवडेल जीवां जीवाचिये परी

सकळां भंतरीं एक भाव

तुका ह्मणे कृपा केली नारायणे

आणिजेते येणे अनुभवें

नीत : सदाचार

१५४

—

वेद अनंत बोलिला, अर्थ इतकाचि साधिला १
 विठोबासी शरण जावे, निजनिष्ठे नाम गावे २
 सकळशास्त्रांचा विचार, अंती इतकाचि निर्धार ३
 अठरा पुराणीं मिदांत, तुका ह्मणे हाचि हेत ४

आणीक दुसरें मज नाही आता
 नेमिलें या चितारासुनिर्या १
 पांडुरंग म्यानीं पांडुरंग मनीं
 जागृतीं स्वप्नीं पांडुरंग २
 पडिलें वळण इद्रियां सकळां
 भाव तो निराळा नाही दुजा ३
 तुका ह्याने नेत्री केली ओळखण
 तटस्थ तें ध्यान विटेवरी ४

आणीक : बीजुं;   मज : मने
 नेमिले : नीम्युं;   निराळा : जूदो

१५६

—

आमुची विश्रुति, तुम्हे चण कमलापती १
 पुढती पुढती नमन, घाल्लिनियां लोटांगण २
 हेंचि एक जाणें, काया वाचा त्याणीं मनें ३
 नीच जनालोकां, तळिले पायरीस तुका ४

लोटांगण : आळोटव, दडदत करवा

तळिले पायरीस : छेली पायरीए

न मिलो स्वावय। न बाटो मनान
 परे द्वा नानायण कृपा करो १
 ऐसी माझ वाच। रज उठेथी
 आणीक लोकांती होच सांगे २
 विटंबो शरीर होत कां विपत्ती
 परे राहो चिर्ता नारायण ३
 तुका झणे नाशित हं सकळ
 आठव गोपाळ तेच हित ४

विटंबो : बले थाओ,   होत : भले थाय
 कां : अथवा;   आठवे : याद आवे

—

महारासी दिने, कोपे ब्राह्मण ता नद्ध
 तथा प्रायश्चित्त खांने, देहस्नान करिते नहि २
 नातळे चांडाळ, त्याचा अंतर्ग विटाळ ३
 व्याचा संग चित्तो, तुका झणे ता त्या याती ४

शिवे : अडके; नातळे : अडके नहि; याती : जाति

૧૦૯

હોંઘી દાન દેળા વેવા

તુલ્લા વિર ન વ્હાવા ॥ ૧ ॥

ધુળ નાદેન આવડી

દેવિ ઘાણી મર્વ જોડી ॥ ૨ ॥

તલગે સુક્તિ ધન સંપદા

સતસંગ દેઈ સદા ॥ ૩ ॥

તુલ્લા ઇળે ગર્ભવાસી

હુલે ઘાલાવે આઘાસી ॥ ૪ ॥

આદહી : માવધા;

તલગે : તથી જોઈતા

११०

बाळ मायेविण क्षणभरि न राहै	
न देखनां होये कासाविस	१
आणिक उदड बुझाविनी जरी	
छंद त्या अंतरीं माउलीचा	१
नावडती तया बोल आणिकांचे	
हेलोनिया नाचे माय दृष्टी	१
तुका झणे माझी विठ्ठल माउली	
आणिकांचे बोलीं चाड नाही	४

कासाविस : व्याखुळ; उदड : मोट्टं; : बुझाविती : समजावे
 छंद : कत; माउलीचा : माढानी; चाड : परवा

१६१ राग जोगी कालीगडा-धुमाळी

धाव रे राक्षसा । विनी अन् पाहासी ॥ धावरे ॥
 प्राणांन मांडिला बा । नये करुणा कसी ।
 पाहीन धणी मरी । चरण झ डीर केशी ।
 नयन शिणरे वा । आतां केधवा येशी ॥ धावरे०॥१॥
 मीपण अहंकारें । अंगां मळियेला ताठा ।
 विषय कदेही । लाज नाई लोळरी ।
 चिऊस उपजरी । ऐंग झ ले वा जातां ॥ धावरे०॥२॥
 मारुनी मरुंधराणी । जंघ्र वैष्णी यावें ।
 राघवे वैद्यराजे । कृष्ण ओपध द्यवें ।
 दयेचें पद्मह त । जेले शिनी ठेववें । धावरे०॥३॥
 या भवीं रामदास । थोर पावतो व्यथा ।
 कौतुक पावतोसी । काय जनकाचा कांता ।
 दयाळा दीन वंदो । भक्तवत्सल आतां ॥ धावरे०॥४॥

१६५ राग सारंग-ताल केरवा अगर धुमाळी

धाव धाव श्री रघुराया ।

दीनातें या पाव दयाळा,

दानातें या पाव ।

निशिदिनि हृदयीं गर्जतसे हा ।

मङ्गलदायक नांव तुझे गा ।

मङ्गलदायक नांव ॥ ध्रुव० ॥

महाराज तू त्रेओक्शाचा ।

रकाचा मी रक

दयाळा रंकाचा भी रक ।

क्षमा करीं गा जरी बाहूतो ।

उद्धट सा निःशक तुला मी,

उद्धट सा निःशंक ॥ धाव धाव ॥१॥

वृक्षाखाली झाडुने भूमि ।

रचिलें आसन चांग तुला मी,

रचिलें आयन चांग ।

भणंग ठरलो कोहुनि आणूं ।

रत्नमञ्च तुज सांग

नृपाळा रत्नमञ्च तुज सांग ॥ धाव धाव ॥२॥

हृत्मागरिचा आंसडे ह्या ।

नेत्रां वाटें पूर दयाळा,

नेत्रां वाटें पूर ।

प्रक्षाळू दे पाय तयानें ।

नको करूं मज दूर

दयाळा नको करूं मज दूर ॥ धाव धाव ॥३॥

भाग्यहीन मी कोहुनि आणूं ।

कमळें पूजूं पाय कसे हे,

कमळें पूजूं पाय ।

शिरःकमल हे पदी वाहिलें ।

स्वीकारी रघुराय दयाळा,

स्वीकारी रघुराय ॥ धाव धाव ॥४॥

૧૬૩ રાગ ઘંડહંસ-ધુમાળી

દેહ જાવો અથવા રાહો
 પાંદુરંગી દહ ભાવો ॥ ૧ ॥
 ચરણ ન સોડી સર્વથા
 જાણ તુજી પંદરિનાથા ॥ ૨ ॥
 બદની તુજે મંગલ નામ
 હૃદયી અલંકિત પ્રેમ ॥ ૩ ॥
 નામ્યા મ્હણે કૈશવરાજા
 કેલા પળ ચાલવિ માણા ॥ ૪ ॥

१६४ राग वडहंस-धुमाली

तू माझी माऊली मी वो तुझा तान्हा ।

पाजा प्रेमपान्हा पांडुरंगे ॥ १ ॥

तू माझी माउली मी तुझे वामरू ।

नको पान्हा चोरू पांडुरंगे ॥ २ ॥

तू माझी हरिणी मी तुझे पाडय ।

तोडी भवपश पांडुरंगे ॥ ३ ॥

तू माझी पक्षिणी मी तुझ अदज ।

चारा घात्री मज पांडुरंगे ॥ ४ ॥

नामा म्हणे वंशी भक्तीचा वल्लभ ।

साग पुढे उभा सांभालिशी ॥ ५ ॥

१६५ राग भैरवी-ताल कवली

झेवटिची दिनवणी

संतजनी परिसावी ॥ १ ॥

धिसर तो न पहावा

माझा देवा तुम्हांसी ॥ २ ॥

पुढे फार वोलो कऱ्हे

अवघें पायां विदीत ॥ ३ ॥

तुका झणे पडलों पायां

करा छाया कृपेची ॥ ४ ॥

१६६

—

पुण्य परउपकार पाप ते परपीडा ।	
आणिक नाहीं ओढा दुजा यासी	॥ १ ॥
सत्य तोचि धर्म अमत्य तें कर्म ।	
आणिक हें धर्म नाहीं दुजे	॥ २ ॥
गति तेचि मुखी नामाचें स्मरण	
अधोगति जाण विन्मुखता	॥ ३ ॥
सतांचा संग तोचि स्वर्ग ।स	
नर्क तो उदास अनर्गळ	॥ ४ ॥
तुका म्हणे उघडें आहे हित घात	
जयाचें उचित करा तें	॥ ५ ॥

१६७

रहता अह भारी ।

दासी आठवावा हरी ॥ १ ॥

मग तो होउ नेदी सीण ।

आड घाली सुदर्शन ॥ २ ॥

नामाच्या चितने

बारा वाटा पळती विप्ने ॥ ३ ॥

तुष्का म्हणे प्राण ।

करा देवासी अर्पण ॥ ४ ॥

गंगा गेली सिंधुपार्शी ।

जरी तो ठाव नेदी तिशी ॥

तिणें जावें कवण्या ठायी ।

मज सांगा पंढरेराया ॥

जळ होभलें चराचरां ।

माता बाळा नेदी थारा ॥

तुका ह्मणे आलों शरण ।

देना त्वां कां धरिलें मौन ॥

૧૬૨

શરણ શરણ નારાયણા ।

મજ અગીકારા દીના ॥ ૧ ॥

માથે આલો લોટાંગળી ।

હઠે તુમચે ચરણી ॥ ૨ ॥

પ્રાંઠિયેલી કાયા ।

વરી ઓવાલુની પાયા ॥ ૩ ॥

તુકા હાળે શિર ।

ઠેવિયેલે પાયાંવર ॥ ૪ ॥

घेई घेई माझे वाचे ।

गोड नाम विठोबाचे ॥ १ ॥

तुझी प्यारे डांळे सुख ।

पहा विठोबाचें मुख ॥ २ ॥

तुझी आङ्कारे कान ।

माझ्या विठोबाचे गुण ॥ ३ ॥

मना तेथें धांव घेई ।

राहे विठोबाचे पायी ॥ ४ ॥

तुका म्हणे जिवा ।

नको सोडू या केशवा ॥ ५ ॥

१७१

- पवित्र तें कुळ पावन तो देश ।
 जेयें हरिचे दास जन्म घेती ॥ १ ॥
 कर्मधर्म त्याचे जाला नारायण ।
 त्याचेनि पावन तिन्ही लोक ॥ २ ॥
 वर्णअभिमानें कोण जाले पावन ।
 ऐसें द्या सांगून मजपाशीं ॥ ३ ॥
 अंत्यजादि योनि तरल्या हरिभजनें ।
 तयांची पुराणे भाट जाली ॥ ४ ॥
 वैश्य तुळाधार गोरा तो कुभार ।
 घागा हा चांभार रोहिदास ॥ ५ ॥

कबीर मोमीन लनिफ मुसलमान ।

सेना न्हावी आणि विष्णुदास ॥ १ ॥

कान्होपात्र खोदु पिंजारी तो दादु ।

भजनीं अमेदु हरिचे पार्यो ॥ ७ ॥

चोखामेळा बका जातीचा मदार ।

त्यासी सर्वेश्वर ऐक्य करी ॥ ८ ॥

नामयाची जनी कोण तिचा भाव ।

जेवी पढरीराव नित्येसर्वे ॥ ९ ॥

मैराळ जनक कोण कळ त्याचें ।

महिमान त्याचें काय सांगों ॥ १० ॥

यातायातीधर्म नाहीं विष्णुदासा ।

निर्णय हा ऐमा वेदशास्त्री ॥ ११ ॥

मूका हणु तुह्मीं विचारावे प्रथ ।

सारिके पतित नेणों किती ॥ १२ ॥

बंगाली भजन

१७१ राग आसावरी-इत एक ताल

—

अन्तर मम विकसित करो अन्तरतः है,
निर्मल करो उज्ज्वल करो सुदृग् करो हे अन्तर०
जागृत करो उद्यत करो, निर्भय करो हे
मंगल करो निरलस निःसंशय करो हे अन्तर०
युक्त करो हे सवार सगे मुक्त करो हे बंध
संचार करो सकल कर्म शान्त तोमार छंद अन्तर०
वरणपद्मे मम चित्त निष्पंदित करो हे
नंदित करो नंदित करो नंदित करो हे अन्तर०

तोमारि नाम बोलाबो आमि बोलाबो नाना छले
 बोलाबो एका बसे आपन मनेर छायार तले—तोमारि०
 बोलाबो बिना भाषाय, बोलाबो बिना आशाय
 बोलाबो मुखेर हासि दिये, बोलाबो चोखेर जले तोमारि०
 बिना प्रयोजनेर ढाके ढाकबो तोमार नाम
 शेई ढाके मोर शुधु शुधुई पूरबे मनस्काम
 शिशु जेमन माके नामेर नेशाय ढाके
 बोलते पारे एई सुखेतैई मायेर नाम से बोले तोमारि०

नाना छले : हरब्दाने; बसे : बेसीने; दिये : द्वारा।
 चोखेर : चक्षुना; ढाके : ढाकधी; ढाकबो : बोलाबीश
 शुधुशुधुई : आपोआप

૧૭૪

—

રહે નિરન્તર અનત આનંદધારા
 રાજે આસીમ નભ માણે અનાદિ રત
 જાગે અગણ્ય રવિચન્દ્રતારા   રહે.

એકેક અઘ્વણ્ડ બ્રહ્માણ્ડ રાજ્યે
 પરમ એક સેઈ રાજરાજેન્દ્ર રાજે
 વિસ્મિત નિમેષહત વિશ્વચરણે વિનત
 લક્ષ્મ શત ભક્તચિત્ત વાક્યહારા   રહે.

વાક્યહારા - મુંગા, મૌન

કત ઓજાનારે જાનાફલે તુમિ, કત થરે દિલે ઠાંઈ,
 દૂરકે કરિલે નિકટ, વન્ધુ, પર કે કરિલે ભાઈ,
 પુરાનો આવાસ છેડે જાઈ જવે યને મેવે મરિ કિ જાનિ કિ હોશે
 નૂતનેર સાહે તુમિ પુરાતન મે કથા જે મુલે જાઈ—દૂર૦
 જીવને મરણે નિશિલ મુવને જલ્લનિ જેવાને લવે,
 ચિરજનમેર પરિનિત ઓહે તુમિઈ ચિનાવે સવે
 તોમારે જાનિલે નાહિ કેહ પર નાહિ કોનો માના નાહિ કોનો હર
 સબારે મિલાયે તુમિ જાગિતે છો દેસા જેન સદા પાઈ —દૂર૦

ચિનાવે : ઓઝલાવો છો

આમિ બહુ વાસનાય પ્રાણપને ચાઈ, વંચિત કરે બાંચાલે મોરે !

    એ કૃપા કઠોર સંચિત મોર જીવન મરે
ના વાહિતે મોર જા કરે છો દાન,

    આકાશ આલોક તનુમનપ્રાન,
દિને દિને તુમિ નિતેછો અ માય સે મહાદાનેરહ યોગ્ય કરે,
    અનિ ઇચ્છાર સકટ હોતે બાંચાયે મોરે !

આમિ કલ્લનો વા ભુલિ કલ્લનો વા ચલિ તોમાર પથેર લક્ષ્ય ધરે
    તુમિ નિષ્ઠુર સમ્મુખ હોતે જાઓ જે સરે
એ જે તબ દયા જાનિ જાનિ હાય,

    નિતે ચાઓ બોલે ફિરાઓ આમાય
પૂર્ણ કરિયા લબે એ જીવન તબે મિલનેરહ યોગ્ય કરે
    આધા ઇચ્છાર સકટ હોતે બાંચાયે મોરે !

    બાંચાલે મોરે : મને બવાવી લ્યો છો

    કલ્લનો : કયારેક;   ફિરાઓ : પાછો વાળો છો

    નિતે ચાઓ બોલે : લઈ જવા માગો છો માટે

आमार माथा नत करै दाओ है तोमार चरणधूलार तले
 सकल अहकार है आमार डूबाओ चोखेरे जले
 निजेरे करिते गौरवदान निजे रे केवलि करि अपमान
 आपनारे शुधु घेरिया घेरिया घुरे मरि पले पले—सकल०
 भमारे ना जेन करि प्रचार आमार आपन काजे
 गोमारि इच्छा करो हे पूर्ण आमार जीवन माझे
 पाचि हे तांमार चरम शांति पराने तोमार परम कान्ति
 भामारे आढाल करिया दांडाओ हृदयपद्म दले—सकल०

धूला : रज, शुधु : केवल,

घुरेमरि : फेरा मारी मरुं छु,

आढाल करिया : ढांको दर्शने, दांडाओ : उभा रहो

१७८ राग बाढाणा-ताल झपताछ

तुमि बंधु तुमि नाथ

निशानि तुमि आमार

तुमि सुख तुमि शान्ति

तुमि हे अमृत पाथार ॥ ध्रु० ॥

तुमि तो आनन्द लोक

जुड वो प्राणनाथ शोक

तापहरन तोमार चरन

असिम शरन दीन जनार ॥ १ ॥

१७९ राग नट-ताल धुमाळी

गोर संध्याय तुमि सुदर वेशे ऐसेछो
तोमाय करि गो नमस्कार ॥

गोर अंधकारेर अन्तरे तुमि हेसेछो	तोमाय०
एई नम्र नीरव सौम्य गभीर आकाशे	तोमाय०
एई शान्त सुधीर तन्द्रानिबिड बाताशे	तोमाय०
एई क्रांत धरार श्यामलांचल आसने	तोमाय०
एई स्तब्ध तारार मौन मन्त्र भाषने	तोमाय०
एई कर्म अन्ते निभृत पान्थशालाते	तोमाय०
एई गंधगहन संध्याकुमुम मालाते	तोमाय०

१/८

एकटि नमस्कारे प्रभु एकटि नमस्कारे
 सकल देह लूटिये पडूक तोमार ए संसारे ।
 घन श्रावण मेघेर मत रसेर भारे नम्र नत
 एकटि नमस्कारे प्रभु एकटि नमस्कारे
 समस्त मन पडिया थाक तव भवन-द्वारे ।
 नाना सुरेर आकुल धारा मिलिये दिये आत्मद्वारा
 एकटि नमस्कारे प्रभु एकटि नमस्कारे
 समस्त गान समाप्त होक् नीरख पारावारे ।
 हंस जेमन मानसयात्री, तेभनि सारा दिवस रात्री
 एकटि नमस्कारे प्रभु एकटि नमस्कारे
 समस्त प्रण उडे चलुक महामरणपारे

૧૮૧

--

જાદ તામાર દેસા ના પાઈ પ્રભુ એવાર એ જીવને
 તબે તોમાય આમિ પાઈનિ જેનો સે કથા રય મને
 જેનો મુલે ના જાઈ, બેદના પાઈ, શયને સ્વપને
 એ સસારેર દાટે આમાર જતઈ દિવમ કાટે
 આમાર જતઈ દુહાત મરે ઓઠે ધને
 તબે કિહુઈ આમિ પાઈનિ જેન સે કથા રય મને જેનો •
 જાદિ આલસ મરે, આમિ બસિ પથેર પરે
 જાદિ ધૂળાય આસન પાતિ સયતને
 જેનો સકલ પથઈ બાકો આછે સે કથા રય મને જેનો •
 જતઈ ઝટે હાસિ ઘરે જતઈ બાજે બાસિ
 આમરા જતઈ ગૃહ સાજાઈ આયોજને
 જેનો તોમાર ઘરે હોયનિ આના સે કથા રય મને જેનો •

English Hymns

I

Take my life. and let it be
Consecrated, Lord ! to Thee ;
Take my moments and my days,
Let them flow in ceaseless praise.

Take my hands, and let them move
 At the impulse of Thy love;
 Take my feet and let them be
 Swift and beautiful for thee.
 Take my voice, and let me sing
 Always, only for my King;
 Take my lips, and let them be
 Filled with messages from Thee.
 Take my silver and my gold,
 Not a mite would I withhold,
 Take my intellect, and use
 Every power as Thou shalt choose.
 Take my will, and make it Thine,
 It shall be no longer mine;
 Take my heart, it is Thine own,
 It shall be Thy Royal Throne.
 Take my love, my Lord! I pour
 At Thy feet its treasure-store;
 Take myself, and I will be
 Ever, only, all for Thee.

II

Lead, kindly Light, amid the encircling gloom,

Lead Thou me on :

The night is dark and I am far from home,

Lead Thou me on .

Keep Thou my feet, I do not ask to see

The distant scene; one step enough for me.

I was not ever thus, nor prayed that thou

Shouldst lead me on;

I loved to choose and see my path ; but now

Lead Thou me on.

I loved the garish day, and spite of fears,

Pride ruled my will : remember not past years.

So long Thy power hath blest me, sure it still

Will lead me on,

O'er moor and fen, o'er crag and torrent till

The night is gone,

And with the morn, those argle faces smile,

Which I have loved long since, and lost awhile.

III

When the mists have rolled in splend out
 From the beauty of the hills,
 And the sunlight falls in gladness
 On the river and the mills,
 We recall our Father's promise,
 In the rainbow of the spray;
 We shall know each other better
 When the msts have rolled away

CHROUS:

We shall know as we are known,
 Never more to walk alone,
 In the dawni g of the morning
 Of that bright and happy day;
 We shall know each other better
 When the mists have rolled away

Oft we tread the path before us
     With a weary burdened heart ;
 Oft we toil amid the shadows :
     And our fields are far apart ;
 But the Saviour's "Come, ye b'lessed"
     All our labour will repay,
 When we gather in the morning
     Where the mists have rolled away,
 We shall come with joy and gladness
     We shall gather round the Throne ;
 Face to face with those that love us,
     We shall know as we are known.
 And the of our redemption
     Shall resound through endless day
 When the shadows have departed
     And the mists have rolled away

IV

Nearer, my God, to Thee, nearer to Thee !
 E'en though it be a cross that raiseth me,
                     Still all my song shall be—
 Nearer, my God, to Thee, nearer to Thee.

Though like the wanderer (the sun gone down.)
Darkless be over me—my rest a stone.

Yet in my dreams I'd be
Nearer, my God, to Thee, nearer to Thee.
Then let the way appear steps unto heaven,
All that Thou sendest me in mercy given;

Angels to beckon me
Nearer, my God, to Thee, nearer to Thee.
Then with my waking thoughts bright with
Thy praise,

Out of my stony griefs *Beth-el* I'll raise,

So by my woes to be
Nearer, my God, to Thee, nearer to Thee,
Or if on joyful wing cleaving the sky,
Sun, moon, and stars forgot, upwards I fly,

Still all my song shall be,
Nearer, my God, to Thee, nearer to Thee.

V

Rock of ages, cleft for me,
 Let met hide myself in Thee,
 Let the Water and the Blood
 From Thy riven Side which flowed,
 Be of sin the double cure,
 Cleanse me from its guilt and power.

Not the labour of my hands
 Can fulfil Thy law's demands;
 Could my zeal no respite know,
 Could my tears for ever flow,
 All for sin could not atone;
 Thou must save, and Thou alone.

Nothing in my hand I bring,
 Simply to Thy Cross I cling;
 Naked, come to Thee for dress,
 Helpless, look to Thee for grace;
 Foul, I to the Fountain fly;
 Was me, Saviour, or I die.

While I draw this fleeting breath,
 When my eyelids close in death,
 When I soar through tracts unknown,
 See Thee on Thy Judgment Throne;
 Rock of ages, cleft for me,
 Let me hide myself in Thee

VI

When I survey the wondrous Cross
On which the Prince of Glory died,
My richest gain I count but loss,
And poor contempt on all my pride,
Forbid it, Lord, that I should boast
Save in the Cross of Christ my God,
All the vain thing that charm me most,
I sacrifice them to His Blood

See from His Head, His hands, His Feet,
Sorrow and love flow mingling down;
Did e'er such love and sorrow meet,
Or thorns compose so rich a crown?
Were the whole realm of nature mine,
That were an offering far too small;
Love so amazing, so Divine,
Demands my soul, my life, my all.

To Christ, Who won for sinners grace
By bitter grief and anguish sore,
Be praise from all the ransomed race,
For ever and for evermore.

१८४ राग कौरस-ताल घुमाळी

जनगणमन-अधिनायक जय हे, भारत-भाग्य-विधाता ।

पंजाब सिन्ध गुजरात मराठा, द्राविड उत्कल बंग ।

विन्ध्य हिमाचल जमुना गंगा, उच्छल जलधितरंग ॥

तव शुभ नामे जागे ।

तव शुभ आशिष मागे ।

गाहे तव जयगाथा ।

जनगण-मंगलदायक जय हे, भारत-भाग्य-विधाता ।

जय हे ! जय हे ! जय हे !

जय जय जय जय हे !

अहरह तव आह्वान प्रचारित सुनि तव उदार वाणी ।
हिन्दु बौद्ध शीख जैन पारसिक मुसलमान ख्रिस्तानी ।

पूरव पश्चिम आमे ।

तव सिंहासन पासे ।

प्रेमहार होय गांधा ।

जनगण-ऐक्यविधायक जय हे, भारत-भाग्य-विधाता ।

जय हे ! जय हे ! जय हे !

जय जय जय जय हे !

पतन-अभ्युदय-बंधुर पथा युग-युग-धावित यात्री ।
हे चिरसारथी ! तव रथचक्रे मुखरित पथ दिनरात्री ।

दारुण विप्लव माझे ।

तव शम्वध्वनि बाजे ।

सरुट-दुःख-त्राता ।

जनगण-पथपरिचायक जय हे, भारत-भाग्य-विधाता ।

जय हे ! जय हे ! जय हे !

जय जय जय जय हे ।

घोर तिमिरघन निविड निशीथे पीडित मूर्छित देशे ।
जाम्रत छिल तब अविचल मगल नतनयने अनिमेषे ।

हु स्वप्ने आतंके ।

रक्षा करिले अंके ।

स्नेहमयी तुमि माता ।

जनगण-दुःखप्रायक जय हे, भारत-भाग्य-विधाता ।

जय हे ! जय हे ! जय हे !

जय जय जय जय हे !

रात्रि प्रभातिल उदिल रविच्छवि पूर्वउदयगिरि भाले ।

गाहे विहंगम पुण्यसर्मरण नवजीवनरस छाले ।

तब कहणारुण रागे ।

निद्रित भारत जागे ।

तब चरगे नत माथा ।

जय जय जय हे जय राजेश्वर, भारत-भाग्य-विधाता ।

जय हे ! जय हे ! जय हे !

जय जय जय जय हे !

वन्दे मातरम्

सुजलाम् सुफलाम् मलयजशीतलाम्

शय्यश्यामलाम् मातरम्

शुभ्रज्योत्स्ना-पुलकित-शामिनीम्

कुल्ल-कुसुमित-द्रुमदल-शोभिनीम्

सुहासिनीम् सुमधुर्भाषिणीम्

सुखदाम् वरदाम् मातरम्

वन्दे०

त्रिंशकोटि-कठ-कलकल-तिनाद-कराले

द्वित्रिंशकोटिभुजैर्धृत-खर-करवले

के बोले मा तुमि अबले

बहुबलधारिणीम्, नमामि तारिणीम्

रिपुदलवारिणीम् मातरम्

वन्दे०

तुमि विद्या, तुमि धर्म,
 तुमि हृदि, तुमि मर्म
 त्वं हि प्राणाः शरीरे
 बाहुते तुमि मा शक्ति
 हृदये तुमि मा भक्ति
 तोमारई प्रतिमा गढी

मन्दरे मन्दिरे मातरम् वन्दे०

त्व हि दुर्गा दशप्रहरणधारिणी
 कमला कमलदलविहारिणी
 वाणी विद्यादायिनी

नमामि त्वम्

नमामि कमलम् अमलाम् अतुलाम्
 सुजलाम् सुफलाम् मातरम् वन्दे०

श्यामलाम् सरलाम् सुस्मेताम् भूषिताम्
 धरणीम् भरणीम् मातरम्
 वन्दे मातरम्

वर्णानुक्रमणिका

१

नित्यपाठ	पृष्ठ
उपनिषत्स्मरणम्	१६
चर्पटपजरिकास्तोत्रभाग	५०
द्वादशपजरिकास्तोत्रभाग	५४
पांडवगीता भागः	५६
प्रातःस्मरणम्	६
भजन की धुन... ..	७०
सुकुन्दमालाभाग	६०
विद्यामंदिर की प्रार्थना	४८
आचार्य कृत षट्पदी	६६
सायंकाल की प्रार्थना	३८

भजन

अकल कला खेलत नर ...	...	...	८२
अखियां हरि दरशन की...	...	...	२७
अखिल ब्रह्मांडमां एक तुं...	...	...	११६
अगर है शोक मिलने का	...	...	७१
अन्तर मम विकसित करो	...	...	२१५
अपूर्व अवसर एवो क्यारे	...	...	१६४
अब की टेक हमारी ...	...	...	२६
अब तुम कब सुमरोगे ...	...	...	१०१
अब तो प्रगट भई जग जानी	...	...	३२
अब मैं नाच्यौ बहुत	...	...	३०
अब हम अमर भये ...	...	...	८१
अब हों कासो वैर करो...	...	...	७९
अवगुण मेरो कीजे हरि माफ	...	...	५६
अशाश्वत समग्रह कोण करी ?	...	...	१८४
आज मिल सब गीत गावो	...	...	७४

२४२

आणिक दूसरे मज नाही आतां ...	...	१९६
आमार माथा नत करे दाओ ...	...	२२०
आमुची विश्रांति तुमचे चरण ...	...	१९७
आमि बहु वासनाय प्राणपणे चाई...	...	२१९
इस तन धन की कौन बढाई ...	...	४३
ऊधो कर्मन की गति न्यारी ...	...	२८
ऊधो सो मूगत हम देखी ...	...	६०
एकटि नमस्कारे प्रभु ...	...	२२३
ऐसी मूढता या मनकी ...	...	४
ऐसो को उदार जगमांही ...	...	९
कई लाखो निराशामां ...	...	१५६
कत अजानारे जानाइले तुमि ...	...	२१८
काचवां अने काचवा जळमां रहेतां ...	...	१७०
काय बाणू आतां न पुरे हे वाणी...	...	१९१
कुटुब तजो शाण राम ...	..	१८
कोई वन्दो कोई निन्दो ...	...	७७
कोई सहाय नथी ...	...	१५१

कान जतन विनति करीए	...	...	१२
गाईये गणपति जगबन्दन	...	...	१
गुरुबिन कौन बतावे बाट	...	...	३८
गंगा गेली सिंधु व शौ	...	...	२१०
घूघट का पट खोल	...	...	३४
घेई घेई माझे वाचे	...	...	२११
चरण-कमल वदी हरि राई	...	...	२६
चित्त तुं शिदने चित। धरे	...	...	१३४
चित्त शुद्ध तरि शत्रू मित्र होती	...	...	१९४
चेतन अब मोही दर्शन दीजे	...	...	८५
छांडि मन हरि विमुखन को संग	...	...	२१
जडभरतनी जातना	...	...	१४१
जदि तोमार देखा ना पाई प्रभु	...	...	२२४
जन गणपन अधिनायक जय हे	...	...	२३५
जननी जेवो रे गापीचदनी	...	...	१४२
जन्म सेरो बानों में बीन गयो	...	...	४२
जब लग उपशम नाही रति	...	...	८७

जेथें जातो तेथें तू भाक्षा सांगाती ...	... १८८
जय जगदीश हरे ...	... ७३
जय राम रमा-रमन समनं- ...	... १०६
जाऊं कहाँ तजि चरन तिहारे ...	... ५
जाके प्रिय न राम वैदेही ...	... १०
जागीने जोउं तो जगत दीसे नहि ...	... १२१
जागिये रघुनाथ कुंवर ...	... १५
जानकीनाथ सहाय करे जब ...	... १७
जानत प्रीत-रीत रघुराई... ...	... १४
जिन मुख से सीयागम न समर्यो ...	... १०२
जीमलडी रे तने हरिगुण गातां ...	... १६९
जुनुं थयुं रे देवळ ...	... १२९
जे कां रंजले गांजले ...	... १७७
जे कोई प्रेमअंश अवतरे... ...	... १३३
जे गमे जगतगुरु देव जगदीशने ...	... ११९
जेथें जातो तेथें तूं भाक्षा सांगाती... ..	... २४०
जेने राम राखे रे ...	... १४८

जेहि सुमिरत सिधि होय	...	...	९७
ह्यां लगी आतमातत्त्व चीन्यो नहि..	...	...	११७
बंगल वसाव्यु रे जोगीए	..	...	१३९
झिनि झिनि झिनी झिनी बिनी चदरिया	...	...	४१
टेक न मेले रे ते मरद...	...	...	१४५
टेर सुनो ब्रजराज दुलारे...	...	...	५५
ठाकुर तब शरणाई आयो ...	...	...	४५
तरणा आंथे डुगर रे ...	...	...	१४९
तुं तारा बिरद सामु जोजे शामळा ...	...	...	१३७
तुमि बन्धु तुमि नाथ ...	...	...	२२१
तू तो राम सुमर जग लब्बा है ...	...	...	३९
तू दयालु दीन हौं ...	...	...	३
तू माझी माउली मीवो तुझा तान्हा	...	...	२०६
तैं मन निष्ठुर कां केलें ...	...	...	१७९
तोमारि नाम बोलबो ...	...	...	२१९
तुही एक मेरा मददगार है	...	...	८४

६४६

त्याग न टकै रे वैराग बिना ...	...	१४३
दरशन देना प्रान पियारे...	...	८१
दीन को दयालु दानि दूसरो न कोऊ ...	...	२
दीनन-दुख हरन देव ...	...	२१
दीनानाथ दयाळ नटवर...	...	१५३
दे पूनमा विष रे अमृत पायो ..	...	१०४
देव जबळ अतरी मेठा नाहीं जन्मवेरी ...	...	१७८
देह जावा अधवा रहो ...	...	२०५
धर्ममणि मीन मर्यादमणि रामचद्र ...	...	५३
धाव धाव आ रघुगया ...	...	२०३
धावरे रामगया ...	...	२०२
धीर धुरधर शूर सावा खरा ...	...	१४४
ध्यान धर हस्तिणुं अल्पमति आळमु ...	...	१२६
न कळती काय करावा उगय ...	...	१४८
न मिळो खादया न वाढो सतान ...	...	१९८
नहीं ऐसो जन्म वारंवार...	...	९१
नहीं छोडूं रे बाबा रामनाम ...	...	३९

नहि रे विमारु हरि अंतरमांथी ...	१३०
नाथ कैसे गज को बध छुड़ायो ...	६४
नाम को आधार तरे नाम का आधार ...	५२
नाम जपन क्यों छेड़ दिया ? ...	४९
नाहीं सतपण मिलन ते हाटी ...	१९२
नियम पाळावे जरि ह्यगशिल योगो व्हांवे ...	१८७
नैया मेगी तनक सी बाँझा पथर भार ...	७५
नंद-भवन को भूषन मारि ...	८०
पढता जड भारी ...	२०९
पवित्र तें कुल ...	२१३
पापाची बापना नको दाउ डोळां ...	१८०
पुण्य परउपकार ...	२०८
प्रभु मोरे अवगुण चित न धरो ...	२०
प्रेमरस पाने तु मोरना पिच्छधर ...	१२३
प्रेमळ ज्योति तारो दाखवी ...	१५९
बापजी पाप में कवण कोधा हरी ...	१२४
बाळ मायेविण क्षणभरि न राहे ...	२०१

१४८

बीत गये दिना भजन बिना रे ...	...	३५
बिन काज आज महाराज ...	...	९६
बिसर गई सब नात पराई ...	...	४७
बिसर न जाजो मेरे मीत ...	...	५७
बोल मां बोल मां बोल मां रे ...	.	१३१
बधन काट मुरागी ...	...	५१
भक्त ऐसे जाणा जे देहीं उदास ...	...	१९३
भक्ती आकळिला ...	...	१८६
भक्ति बडे बश थाय ...	...	१५२
भज मन रामचरण सुखदाई ...	...	१९
भजो रे भैया राम गोविंद हरि ...	...	४४
भाव धरा रे अपुलापा देव करा रे ...	...	१८३
भूतल भक्ति पदारथ मोटुं ...	...	११४
मत कर मोह तू ...	...	३७
मन तोहे किस विध कर समझाऊं ...	...	३३
मन पछितै है अवसर बीते ...	...	११
मन रे परसि हरि के चरन ..	...	९२

महा कष्ट पाय्या बिना कृष्ण कोने मळ्या ...	१३६
महारासी शिवे	१९९
माई मैने गोविंद लीनो मोल ...	९३
माधव मोहपाश क्यों दूटै ? ...	७
मारी नयण नी आळम रे ...	१६२
मारी नाड तयारे दूथे ...	१५४
मुक्तिपांग नाहीं विष्णू च्या दासा ...	१९०
मुखडानी माया लागी रे ..	१३२
मुने व्हालु व्हालु व्हालु दादा ...	१७३
मै केहि कहीं विपत्ति अति भारी ...	८
मैं तो बिरद भरोसे बहुनामी ...	५८
मेरे तो गिरिधर गोपाल ...	९४
मेरे राणाजी मैं गोविंद-गुण ...	९५
मोर संध्याय तुमि सुंदर वैसे ...	२२२
मोरी लागी लटक ...	९६
मो सम कौन कुटिल ...	२५
मंगळ मंदिर खाली ...	१५८

यह विनयी रघुनी गुमई	...	...	३
रघुवर तुम की मेरी लाज	...	...	१३
रचा प्रभु तूने	...	...	६२
रात रहे ज्यहरे	...	...	१२५
राम कही रहतान कहा कीउ	...	.	९०
रामबाण वर्या हय	...	...	१५०
रे मन राह को कर प्रत	...	...	४८
रे शिर मटे नदबने वरीये	.	...	१४६
लजा मरी राखे दयान हर	...	...	१०५
बहे निरन्तर अनंत आनदबारा	..	..	२१७
बैष्णवजन तो नैन बहीए	.	...	११३
वेद अनत बोदिला	...	...	१९५
वा कही प्रभु अगम अपारा	...	...	६७
वन्दे मानसू	...	...	२३८
शरण शरण नारायण	...	...	२११
शेषटिची विनवणा	...	...	२०८
सद्गुरु शरण विना	...	...	१५५

सब दिन होत न एक समान	...	...	२३
सब से ऊँची प्रेम सगाई...	...	...	२९
समझ बूझ दिल खोज पियारे	...	...	५४
समरने श्रीहरि मेल ममता परी	...	...	११५
साधो मन्का मान त्यागो	..	...	४६
सीतापत रामराय	...	...	१६
सुख दुःख म. मां न आणीए	...	...	१६८
सुनरी मेरे निर्वल के लल राम	...	...	२२
सुमन कर ले मेरे मत	...	...	५०
सत पदाची जोड़	...	...	१८२
सत परम हितकारी जगत मांही	...	...	७६
स्मरता नित्य हरि	...	...	१८१
हरिनो मार्ग छे शून्यो	...	...	१३८
हरि भजनावण कळ	...	...	१८५
हेचि दान देगा देवा	...	...	२००
हे जग-त्राता विश्व-विधाता	...	...	६३
है बहारे बाग दुनिया	...	...	६९
हो रसिया मैं तो शरण तिहारी	...	...	५९

English Hymns

Lead, kindly Light	...	...	...	235
Nearer, my God to thee	...	...	...	237
Rock of Ages	...	...	...	238
Take my Life and let it be	...	...	...	240
When I survey the wondrous Cross	...	...	...	272
When the mists have rolled	...	...	...	244

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર

મંદિરની ચાલુ પ્રવૃત્તિ નીચેના ઉદ્દેશને નજર સામે રાખી ચલાવવામાં આવે છે:

૧. લોકવૃત્તિને સુગ્રોબ્ય અને શિષ્ટ વલણ આપનારું, ઉચી પંક્તિનું રાજદારી, તાત્ત્વિક, વાર્ડ્ઝમયાત્મક તેમજ શિક્ષણાત્મક સાહિત્ય પ્રજા આમળ મૂકવું.

૨. પુસ્તકોની કિંમત ઉપર મૂડીનાં બ્યાજ, વેપારીઓના હમીશન, ભેટની નકલો, બ્યવસ્થાખરચ, ખરચાળ પૂંઠાં બંધામણી ૪૦ ખરચો ન ચડાવવાં તેમજ લેખકોને મહેનતાણું આપવાનું તેમજ પ્રેક્ષ સંશોધનનું ખરચ પણ ન ચઢવા દેવાનું ધોરણ બનતા લખી કાયમ રાખી કેવળ કાગળ તથા હપ.મણીનાં જ ખરચો ગણી પડત કિંમતે પુસ્તકો વેચવાં.

આ દૃષ્ટિએ હિસાબ ગણતાર કાઢીને સોળ પેજ ૧૦૦ પૃષ્ઠનું પુસ્તક પ્રજાને દોઢથી બે આને મળી શકે. તેમ થવા મંદિરને ચારથી પાંચ હજાર કાયમના ગ્રાહકોનો આશ્રય જોઈએ, હાલ માત્ર દોઢ હજાર છે.

બાહકોના નિયતો

અગાઉથી જ બે રૂપિયાની રકમ ડીપોઝીટ તરીકે લેવામાં આવે છે અને તેમાંથી દરેક પુસ્તક બહાર પડે ત્યાં સુધી પુસ્તકોથી પોસ્ટખાતા પાસેથી પોસ્ટ ક્વોન્ટિ કામલો લઈને મોકલવામાં આવે છે.

પુસ્તકો મોટે ભાગે ૩૦૦ પૃષ્ઠની અંદરના હશે એટલે દરેક બે ચાર છ આના એવી કિંમતે મળે છે.

આ યોજના હેઠળ નીચેના પુસ્તકો બહાર પડી ચૂક્યાં છે જે યોજનાના ગ્રાહકોને જોડે લખેલી કિંમતે આપવામાં આવી છે. છેલ્લું તા. ૨૪-૧૨-૨૫ સે બહાર પડશે.

દ. આ ના સત્યાગ્રહનો ઇતિહાસ લે. ગાંધીજી પૃ. ૨૭૦	૦-૫-૦
ત્યાગમૂર્તિ	„ „ ૨૧૪ ૦-૪-૦
આપવીતી (ધર્માનંદ કોસમ્બી)	„ ૩૨૦ ૦-૬-૦
ઓતરાતી હીરાલો (કાલેશ્વર)	„ ૮૦ ૦-૨-૦
ચેરવડાના અનુમત (ગાંધીજી)	„ ૧૬૦ ૦-૪-૦
સત્યાગ્રહની મર્યાદા (મહાદેવ દેસાઈ)	„ ૩૩૨ ૦-૭-૦

ન. જી પ્રકાશન મહિનાં બીજાં પુસ્તકો

* આશ્રમસંજ્ઞાવલિ ૦-૨-૦ (ખાલીનું પાકું પુસ્તક ૦-૧૦-૦)	
હંશુખિસ્ત (કે. મશરૂવાળા)	„ ૦-૬-૦

કશુનું બહિદાન	૦-૩-૦
*પ્રકાશિત કરના લેખો ભાગ ૧૯૧	૩-૦-૦
*પ્ર " " ભાગ ૨૦૦	૦-૧૨-૦
માધીજીની જીવનની	૦-૩-૦
મામડાંમાં જઈને શું કરીશું (કાલેલકર્ણ)	૦-૧-૦
માંધીજીનું નવજીવન પુસ્તક ૧થી ૨૧ (ભાગ ચારમાં પાકા પુઠાથી બાંધેલા)	૧૧-૦-૦
ખળતે મનૂરી કરનારાઓને (ટૉલ્સ્ટૉય)	૦-૩-૦
બેલડાયરી (રાજગે પાલાયચ)	૦-૬-૦
પ્રટૉલ્સ્ટૉય અને શિક્ષણ (અર્નેસ્ટ હૉસખી)	૦-૬-૦
પ્રત્યારે કરાશું શું ? (ટૉલ્સ્ટૉય)	૦-૧૨-૦
પ્રજ્ઞ વાર્તાઓ (મહાદેવ દેસાઈ)	૦-૧૨-૦
સ્વદેશ	૦-૩-૦
પ્રાંતપ્રતિષ્ઠા	૦-૬-૦
મોટી બહેન	૦-૮-૦
પ્રજીવનસંગીત (ખડે)	૦-૧૨-૦
વિરાજ વહુ (મહાદેવ દેસાઈ)	૦-૧૦-૦
લોકમાન્યને અર્જુનલિ	૦-૫-૦
સર્વોદય (માંધીજી)	૦-૨-૦

૨૫૬

સહજનનંદ સ્વામી (કિ. મરાઠવાળા)	૦-૧૧
હિન્દ સ્વરાજ્ય (આપું ગાંધીજીના હસ્તાક્ષરમાં)	૧-૧૨-૦
„ (છાપેલું)	૦-૬-૬
હિન્દુ-મુસલમાન	૦-૧-૦
સહિન્દુધર્મની કસોટી	૦-૬-૦

હિન્દી

*૪૨ક્ષિણ આફ્રિકા કા ઇતિહાસ	„ ૦-૧૨-૦
હિન્દુ-મુસલમાન કા તનાજા	„ ૦-૧-૦
લો. કો શ્રદ્ધાંજલિ	„ ૦-૮-૦

બધાં પુસ્તકોપર પોસ્ટેજ બુદ્ધિ આઠ આનાથી ઓછી કિંમતની ચોપડીતું વી પી કરવામાં આવતું નથી.

૧ ચિત્રવાળાં સિવાયના પુસ્તકોમાંથી ગમે તે ગાય બુદ્ધિબુદ્ધિ પુસ્તકોનો સટ લેનારને ૧૦ ટકા કમીશન મળશે.

૨ કુદરીવાળા સિવાયનાં બધાં પુસ્તકો પર તથા પાચ પુસ્તકના સટ ઉપર નવજીવન પ્રકાશન મંદિરની ચોબનાના ગ્રાહકોને ૨૫ ટકા કમીશન આપવામાં આવશે. મંગાવનારે હમેશાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર દખવે.

મુંબઈ શાખા: } નવજીવન પ્રકાશન મંદિર
પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨ } અમદાવાદ

